

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКО-ЄВРОПЕЙСЬКОГО
НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Міжнародна науково-практична конференція

**«ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ
ЇХ ВИРІШЕННЯ»**

*28 вересня 2024 року
м. Рівне, Україна*

¹²⁵⁶
1996
LIHA-PRES

¹²³³
| Львів – Торунь
Liha-Pres
2024

УДК 001.817"364"(062.552)

П 32

Організаційний комітет:

Голова організаційного комітету – **Сергій КОРОЄД** – доктор юридичних наук, професор, виконавч об'язків президента Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

заступник голови організаційного комітету – **Андрій БОРОВИК** – кандидат юридичних наук, доцент, відмінник освіти України, віцепрезидент з наукової роботи Науково-дослідного інституту публічного права (Україна);

члени організаційного комітету:

Олександр СКРИПНЮК – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, академік Національної академії правових наук України, віцепрезидент Національної академії правових наук України, директор інституту держави і права імені В.М. Корецького;

Валентин ГАЛУНЬКО – доктор юридичних наук, професор, голова Академії адміністративно-правових наук;

Лариса СОРОКА – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка докторантурою і аспірантурою Науково-дослідного інституту публічного права;

Мар'яна ВЕРХОТУРОВА – кандидатка історичних наук, професорка, завідувачка відділом організаційного забезпечення наукових проєктів і міжнародної діяльності;

Євген СОБОЛЬ – доктор юридичних наук, професор, заслужений дія науки і техніки України, ректор Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка;

Олексій ДРОЗД – доктор юридичних наук, професор, заслужений дія науки і техніки України, начальник Департаменту організації забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України;

Дмитро ШВЕЦЬ – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ;

Олег ДУБИНСЬКИЙ – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, проректор з науково-педагогічної роботи, економічних, юридичних та соціальних питань Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

Наталія САВІНА – докторка економічних наук, професорка, заслужений дія науки і техніки України, проректорка з наукової роботи та міжнародних зв'язків Національного університету водного господарства та природокористування;

Руслан СЕРБИН – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Валерій БУЖОР – доктор юридичних наук, професор, ректор Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіка Молдова);

Наталія МІШИНА – докторка юридичних наук, професорка, дослідниця Лабораторії SAGE, Університет Стразбургу (Франція);

Ольга ТИЛЬЧИК – докторка юридичних наук, професорка, професор Університету Барселони (Іспанія);

Михайло ВІХЛЯЄВ – доктор юридичних наук, професор, директор Центру українсько-європейського наукового співробітництва.

П 32 **Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану: актуальні питання та шляхи їх вирішення** : Міжнародна науково-практична конференція. Науково-дослідний інститут публічного права, 28 вересня 2024 р. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. – 176 с.

ISBN 978-966-397-411-8

У збірнику представлено матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Підготовка дисертацій в умовах воєнного стану: актуальні питання та шляхи їх вирішення» (28 вересня 2024 р.).

УДК 001.817"364"(062.552)

© Науково-дослідний інститут публічного права, 2024

© Центр українсько-європейського наукового співробітництва, 2024

ISBN 978-966-397-411-8

© Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2024

ЗМІСТ

Роль Стратегії розвитку закладу вищої освіти у процесі підготовки дисертацій	
Арістова Ірина Василівна	7
Актуальність проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в Україні	
Белкова Тетяна Олександрівна	10
З досвіду підготовки здобувачів освітньо-наукового рівня під час війни	
Білоконенко Людмила Анатоліївна	14
Академічний плагіат при підготовці дисертаційного дослідження здобувачем або аспірантом	
Богатирьов Іван Григорович	18
Щодо шахрайських дій окремих закладів вищої освіти відносно аспірантів, що навчаються не на акредитованих спеціальностях	
Боровик Андрій Володимирович	21
Щодо термінів підготовки дисертацій доктора філософії в умовах воєнного стану	
Боровик Людмила Андріївна	23
Подолання наслідків негативного впливу умов воєнного стану на написання наукових праць з історії	
Бурилов Костянтин Вауленович	25
Академічна мобільність аспірантів і докторантів під час написання дисертаційного дослідження в умовах воєнного стану	
Верхотурова Мар'яна Андріївна	27
Штучний інтелект в методології наукових досліджень: можливості та проблеми	
Галуцько Валентин Васильович	30
Регулярна зміна законодавства по темі написання дисертації в умовах воєнного стану	
Гаркавенко Сергій Васильович	31
Окремі проблемні питання створення разових спеціалізованих рад	
Головач Андрій Володимирович	35
Цифрова компетентність: важливість використання хмарних технологій при підготовці дисертацій в умовах війни	
Грушко Роман Сергійович	37
Методологія у сучасній дисертаційній роботі	
Дервянко Наталія Зеновівна	41

Застосування методів математичної статистики під час виконання дисертаційних досліджень Джунь Йосип Володимирович, Сотник Жанна Григорівна	45
Проблеми доступу до публічної інформації у воєнний період для підготовки дисертацій Дрозд Олексій Юрійович	48
Методологія як основа для правильного розв’язання проблеми наукового дослідження Дубинський Олег Юрійович	52
Використання штучного інтелекту в наукових дослідженнях Заболотна Ірина Іванівна, Гензицька Олена Станіславівна, Заболотний Олександр Сергійович	55
Linguistic aspects of writing an English abstract for a PhD thesis in law Zaiarna Inna, Stupenko Maria	59
Кібербезпека як фактор успішної підготовки дисертації в умовах воєнного стану: виклики та рішення для України Зінченко Олександра Ігорівна	62
Проведення наукових (дисертаційних) досліджень в Україні під час ведення військових дій Камінський Ростислав Феліксевич, Дзевульська Ірина Вікторівна, Тимошенко Ірина Олексіївна	64
Чому досі при написанні дисертацій використовуються радянські наративи? Колб Олександр Григорович, Дучимінська Леся МIRONІВНА	66
Військова злочинність в умовах воєнного стану в Україні як основа предмету наукових досліджень Корнієнко Максим Вікторович	68
Діяльнісний підхід в методології процесуально-правових дисертаційних досліджень Короєд Сергій Олександрович	73
Важливість фокусування тем дисертаційних досліджень на проєктах відновлення України Корхіна Інна Арнольдівна	76
Методика верифікації та компаративного аналізу результатів досліджень Купрієнко Дмитро Анатолійович	78
Peculiarities of dissertation preparation in the field of social and behavioral sciences under martial law: problems of rebooting the social contract Lytvynenko Oleksandr Yaroslavovych, Vasylets Olha Ivanivna	82

Якість науково-педагогічного дослідження: діагностичний аспект Лузан Петро Григорович, Пащенко Тетяна Миколаївна, Мося Ірина Анатоліївна	86
Щодо нормативно-правової регламентації порядку підготовки докторських дисертацій Назимко Єгор Сергійович, Захарченко Андрій Миколайович	90
Наукова комунікація здобувачів третього рівня освіти в умовах воєнного стану Насакіна Світлана Вікторівна	94
Актуальні теми дисертаційних досліджень у трудовому праві в умовах воєнного стану (відшкодування моральної шкоди працівнику) Панченко Ольга Іванівна	97
Тема дисертаційного дослідження та джерела літератури, що використовуються при написання наукової роботи Перунова Олена Миколаївна	101
Особливості викладання дисципліни «Управління науковими проектами та дослідженнями» при підготовці аспірантів: сучасні виклики та інноваційні освітні технології Петренко Віталій Олександрович, Фонарьова Тетяна Анатоліївна .	104
Роль і місце дисципліни «Патентно-інформаційні дослідження» в системі освітньо-наукової підготовки аспірантів Петренко Віталій Олександрович, Фонарьова Тетяна Анатоліївна .	109
Психологічна підтримка та адаптація аспірантів у підготовці дисертації в умовах війни Петяк Олена Віталіїна, Алексєєв Олександр Олександрович	113
Особливості підготовки ад'юнктів та аспірантів у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності в умовах війни Попович Василь Васильович, Коваль Назарій Ярославович, Копистинський Юрій Олегович	116
Особливості підготовки й написання огляду літератури з обраної тематики дослідження Похилюк Олена Миколаївна	119
Вплив воєнного стану на стандарти академічної доброчесності у підготовці докторів філософії: нові реалії та стратегії адаптації Риженко Ірина Миколаївна	123
Типові помилки в розділах дисертаційних праць Рябцев Геннадій Леонідович	127
Сучасні аспекти підготовки докторських дисертацій в НУВГП в умовах інформаційних викликів Савіна Наталія Борисівна, Михайлова Єлизавета Вікторівна	130

Виклики підготовки дисертацій із соціальної роботи під час війни та нових соціальних реалій	
Семигіна Тетяна Валеріївна	133
Перспективи розвитку громадянської компетентності в умовах воєнного стану через наукову діяльність і підготовку дисертації	
Скакальська Ірина Богданівна, Левчук Андрій Володимирович.....	138
Актуальні напрями філологічних досліджень в умовах воєнного стану	
Строченко Леся Василівна, Єрмоменко Світлана Василівна	142
До питань теоретичних проблем підготовки дисертацій з криміналістики та їх перспективні напрями	
Тимчишин Андрій Михайлович, Тимчишин Катерина Василівна ...	144
Особливості публікації у міжнародних виданнях з незалежним рецензуванням наукових результатів під час підготовки дисертацій в умовах воєнного стану	
Тітова Олена Анатоліївна	148
Підготовка дисертацій з філології в умовах воєнного стану	
Томчаковська Юлія Олегівна.....	152
Актуальні теми дисертаційних досліджень в межах комунікативної парадигми в умовах воєнного стану	
Томчаковський Олександр Георгійович	154
Вимоги до дисертаційних робіт – досвід країн Східної Європи	
Філіпович Мирослава Богданівна	156
Актуальні питання підготовки здобувачів ступеня доктора філософії у Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького в кризових умовах: адаптація та виклики	
Чемерис Орест Мирославович, Сергієнко Вікторія Олександрівна, Снітовська Ольга Йосипівна.....	160
Проектний метод у викладанні англійської мови здобувачам ступеня вищої освіти доктора філософії	
Швелідзе Лідія Дмитрівна	163
Сектор безпеки і оборони України як важливий напрямок наукових досліджень	
Швець Дмитро Володимирович	167
Підготовка дисертацій з адміністративного права в умовах воєнного стану: пріоритети та інновації	
Шевчук Олександр Михайлович	170
Воєнний стан в Україні як основа предмету дисертаційних досліджень	
Шкута Олег Олегович.....	174

РОЛЬ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ

Арістова Ірина Василівна

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

Про актуальність тематики конференції свідчить як ініціатива організаторів, так і постійна активність й зацікавленість представників юридичної наукової спільноти. На минулорічній конференції із означеної тематики було презентовано авторський підхід до розуміння механізму підготовки дисертацій в Україні [1]. Задля розкриття теми нової доповіді, вважаю за доцільне коротко висвітлити основні положення запропонованого підходу [1]. По-перше, поняття «підготовка дисертацій» тлумачиться і як написання, і як створення відповідних умов для написання дисертацій, тобто, забезпечення цього процесу [1]. По-друге, механізм підготовки дисертацій в Україні має поставати системним утворенням, невід’ємними складовими якого постають дві взаємодіючі підсистеми: механізм написання дисертацій та механізм забезпечення написання дисертацій [1]. Було розглянуто структурні складові кожної із підсистем (правову, інституційну та організаційно-наукову) [1]. Зокрема, одним із структурних елементів правової частини є Стратегія розвитку закладу вищої освіти (далі – ЗВО).

Відомо, що під час акредитації освітньо-наукової програми (далі – ОНП) особлива увага приділяється відповідності цілі ОНП місії та стратегії ЗВО. Особистий досвід гаранта ОНП Право свідчить про те, що в ЗВО неюридичного спрямування (зокрема, у Сумському національному аграрному університеті (далі – СНАУ) , у якому я працюю), досягти такої відповідності непросто. Відповідно до Стратегії розвитку СНАУ на 2021-2025 рр. [2], місія СНАУ – примножувати людський капітал через: 1) підготовку фахівців, які розбудовують аграрний сектор та суспільство в цілому на засадах сталого розвитку; 2) наукові дослідження та інноваційна діяльність світового рівня; 3) формування свідомих громадян, лідерів, які здатні кидати виклик сьогоденню та збагачувати майбутнє [2]. Усвідомлення необхідності виконання зазначеної вимоги зумовили модернізацію ОНП Право, зокрема, це стосувалося мети, програмних результатів навчання (далі –

ПРН), вибору обов'язкових та вибіркових фахових освітніх компонент (далі – ОК), коригування (зміни) тем дисертаційних досліджень.

Варто підкреслити, що під час акредитації ОНП Право і експерти, і члени Галузевої експертної ради Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти відмітили унікальність цієї ОНП. Дійсно, унікальність ОНП Право – це формування у здобувача здатності розуміти та впроваджувати правові принципи держави сталого розвитку (сталий розвиток міст і громад, захист екосистем суші, скорочення нерівності, якісна освіта). Важливою особливістю ОНП є те, що програма спрямована на правове забезпечення сталого розвитку як аграрної сфери, так і суспільства в цілому, у межах освітньої та наукової складових, а також формування належного юридичного кадрового забезпечення. Освітня складова ОНП Право включає відповідні ПРН, які містять навчальні цілі щодо правових аспектів сталого розвитку, що забезпечуються відповідними ОК – «Сучасні тенденції юридичної науки в умовах сталого розвитку», «Правові режими природних об'єктів і комплексів в умовах євроінтеграції», «Правове забезпечення сталого розвитку регіонів» та ін. Важливо, що здобувачі відмічають, що вони отримують поглиблені теоретичні та практичні знання, уміння у галузі Право з акцентом на сучасні тенденції розвитку правових явищ, шляхом впровадження Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) через правові механізми держави, громадянського суспільства й цифрової економіки, включаючи екологічний, земельний, аграрний сектор, ґрунтуючись на європейських стандартах. Тобто, освітня складова ОНП Право сприяє формуванню у здобувачів-дослідників відповідного наукового підґрунтя для успішного проведення дисертаційних досліджень (процес підготовки дисертації).

Водночас, наукова (дослідницька) складова ОНП Право передбачає продукування нових знань, концепцій та моделей (або удосконалення існуючих) для ефективного правового регулювання важливих соціальних процесів, що відбуваються під час досягнення Цілей сталого розвитку (зокрема, сталий розвиток міст і громад (у тому числі, екологічної стійкості), захист екосистем суші як засобу протидії кліматичним змінам, скорочення нерівності, якісна освіта), що матимуть широке практичне застосування. У процесі модернізації ОНП Право особлива увага була зосереджена на виборі теми дисертації, яка має також відповідати Стратегії розвитку СНАУ. Наприклад, на Вченій раді СНАУ було затверджено наступні теми: «Інституційно-правове забезпечення розмінування земель сільськогосподарського призначення в Україні», «Інформаційно-правове забезпечення екологічних прав людини в умовах сталого розвитку»,

«Адміністративно-правовий статус екологічного омбудсмена в контексті завдань сталого розвитку», «Організаційно-правові засади співробітництва України та країн Європейського Союзу щодо сталого розвитку міст та громад». Водночас, зазначені теми відповідають положенням Указу Президента України [3] щодо формування напрямів наукових розвідок.

Власний досвід підготовки наукових кадрів (дослідників) у СНАУ дозволяє стверджувати, що під час розкриття предмета дослідження доцільно враховувати сучасні тенденції юридичної науки в умовах сталого розвитку. Зокрема, йдеться про взаємодію галузей права та взаємодію юридичної науки з іншими галузями наук. Під час аналізу завдань, визначених у Національній доповіді – Цілі сталого розвитку: Україна [4], у одній із авторських публікацій [5] було зазначено, що юридична наука має визначати напрями та правові засоби свого ефективного внеску у створення комплексного міждисциплінарного механізму для досягнення Цілей сталого розвитку [5].

Наприклад, під час розв'язання завдання 15.3 «Відновити деградовані землі та ґрунти з використанням інноваційних технологій» (у межах ЦСР № 15) [4] є потреба у проведенні наукового дослідження (зокрема, дисертаційного) зі спеціальності Право. До речі, тематика одного із таких досліджень вже затверджена – «Інституційно-правове забезпечення розмінування земель сільськогосподарського призначення в Україні». Водночас, для отримання наукових знань щодо особливостей суспільних відносин, що виникають під час розмінування зазначених земель, виникає об'єктивна потреба у взаємодії (у різних форматах) юриста з представниками інших наук: наук про Землю (геодезія, ґрунтознавство, експертна оцінка землі та територіальне планування, картографія, географічні інформаційні системи та ін.); сільськогосподарські науки (наприклад, ветеринарія, агрономія); екологічні науки; комп'ютерні науки тощо. До речі, до структури Юридичного факультету СНАУ входить кафедра геодезії та землеустрою, що безумовно, сприяє такій взаємодії.

Таким чином, є усі підстави вважати, що роль Стратегії розвитку ЗВО (зокрема, СНАУ) полягає у наступному: 1) сприяє формуванню унікальності ОНП зокрема, за спеціальністю Право, що відображається у її освітній та науковій складових; 2) ініціює тематику міжгалузевих наукових досліджень для досягнення ЦСР; 3) активізує обмін знаннями між дослідниками (здобувачами) з різних галузей наук.

Література

1. Арістова І.В. Механізм підготовки дисертацій в Україні. Актуальні питання підготовки дисертацій в умовах воєнного стану : матеріали

міжнародної науково-практичної конференції. Науково-дослідний інститут публічного права. 30 вересня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 9-12. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-321-0-1>

2. Стратегія розвитку Сумського національного аграрного університету на 2021 – 2025 рр. URL: <https://goo.su/M5UI>

3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/722/2019>

4. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <https://goo.su/mcoIJDc>

5. Арістова І.В. Національний механізм реалізації цілей сталого розвитку в умовах інформаційного суспільства в Україні: роль юридичного механізму та його складових. Монографія: Сучасна парадигма публічного та приватного права в умовах сталого розвитку. Scientific monograph. Vol. 1. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2023. P. 1-31. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-331-6-1>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-2>

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Бєлкова Тетяна Олександрівна

кандидат педагогічних наук,

докторант кафедри педагогіки,

педагогічного факультету спеціальності: «015 Професійна освіта»

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

м. Київ, Україна

В сучасних умовах надзвичайно складної ситуації в Україні різко зросли вимоги до освітньо-професійної підготовки майбутніх фахівців вищої освіти, зокрема реабілітології. Зросло усвідомлення важливості фізичної реабілітації, особливо в контексті демографічних тенденцій, військових конфліктів та збільшення кількості людей з інвалідністю. Виникла нагальна потреба у вирішенні проблеми відновлення здоров'я особистості, вирішення якої покладається на фахівців з фізичної реабілітації.

Професійна підготовка кваліфікованих фахівців з фізичної реабілітації стає ключовим аспектом надання якісної медико-соціальної та психологічної допомоги різним верствам і віковим групам населення. Вона повністю відповідає викликам, які стоять перед українською системою охорони здоров'я України є актуальною і своєчасною [3].

Концепція національної вищої освіти будується на ідеях унікальної цінності особистості, високого рівня її індивідуального розвитку, на ідеях толерантності, гуманізму та інтелектуальної активності. У зв'язку з цим потребує відчутної оптимізації вітчизняна система професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації [2, с. 6].

На нашу думку, відповідна освітня система потребує розробки та впровадження інноваційної моделі організації освітнього процесу, особливістю якої має бути цільова спрямованість на підготовку майбутнього фахівця до життя в умовах сучасного, динамічного суспільства, що забезпечує його становлення як активного суб'єкта змін та інновацій [1, с. 17].

Тому постала необхідність започаткування у закладах вищої освіти (ЗВО) України спеціальності «227 Фізична терапія, ерготерапія», метою освітньо-професійної програми якої є підготовка висококваліфікованого, конкурентоспроможного, інтегрованого в європейський та світовий науково-освітній простір фахівця з фізичної реабілітації, здатного свідомо й ефективно проводити освітню, фізкультурно-оздоровчу, реабілітаційну діяльність з різним контингентом населення, а також сприяти гармонійному розвитку особистості, формуванню життєво важливих навичок, розвитку фізичних якостей, діяльності осіб з обмеженими можливостями [8, с. 286]. У зв'язку з цим потребує суттєвої оптимізації вітчизняна система професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Мета статті – теоретично узагальнити та схарактеризувати сучасний стан професійної підготовки майбутнього фахівця з фізичної реабілітації у системі вищої освіти України.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних освітньо-професійних програм підготовки фахівців сфери охорони здоров'я переконує, що для успішної підготовки конкурентоспроможного фахівця необхідно виділити ряд загальних і спеціальних компетенцій і сформуванати відповідні програмні результати у здобувачів вищої освіти. Зокрема, важливо вміти застосовувати знання біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів фізичної терапії та ерготерапії, виявляти взаємозв'язки різних елементів тощо [7, с. 184].

Однак, професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в Україні стикається з рядом проблем:

1. Відсутність підручників та навчальних (навчально-методичних) посібників із багатьох дисциплін з фізичної реабілітації.

2. Незадовільне забезпечення навчальним обладнанням кабінетів доклінічної практики у ряді закладів вищої освіти (ЗВО).

3. У багатьох ЗВО існує обмежена можливість майбутніх реабілітологів у виборі баз для проходження навчальної та переддипломної практик, що різко знижує рівень їх професійної підготовки.

4. Недостатня кількість професорсько-викладацького складу, які є дипломованими чи сертифікованими спеціалістами зі здоров'я людини (а не медицини!) у ряді закладів вищої освіти, що готують фахівців фізичної реабілітації.

Що ж стосується професійної діяльності реабілітологів, то група науковців Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка під керівництвом професора-реабілітолога А. Й. Григор'єва. [4] у фундаментальній праці – 10-томному виданні «Енциклопедія фізичної реабілітації» – зазначають, що фахівці фізичної реабілітації можуть працювати у спеціалізованих дошкільних закладах: інтернатах, дитячих будинках, у навчально-реабілітаційних центрах, лікарнях, поліклініках, диспансерах, будинках відпочинку і профілакторіях, специфіка діяльності яких пов'язана з фізичною реабілітацією [6, с. 308].

Позитивним моментом у подальшому працевлаштуванні та формуванні статусу вітчизняних фізичних реабілітологів є внесення змін у назви «фахівець фізичної реабілітації» на «фізичний терапевт» Всеукраїнської Асоціації фізичної терапії, що дозволило розширити права фахівців з фізичної реабілітації та збільшити їх автономність.

Взагалі, фізична терапія в сучасному міжнародному тлумаченні є професією галузі охорони здоров'я, яка спрямована на зміцнення здоров'я, запобігання фізичної неповносправності, оцінку стану й реабілітацію пацієнтів з больовим синдромом, хворобою чи травмою та лікуванням без застосування медикаментозних, хірургічних або радіологічних засобів з використанням фізичних терапевтичних засобів [5, с. 196].

До пріоритетних напрямків професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації належить діяльність щодо відновлення здоров'я, загальне оздоровлення та покращення якості життя особистості завдяки використанню різних засобів фізичної реабілітації і оздоровчих факторів природи. Все це, в свою чергу, об'єднує в себе здоров'язбережувальна діяльність.

Тож одним з найважливіших напрямків професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти є цілеспрямоване формування їх готовності до здоров'язбережувальної діяльності, яку вони можуть здійснювати, працюючи на відповідних посадах у державних і недержавних закладах системи охорони здоров'я, соціального захисту та освіти, провадячи приватну практику.

Проведений аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у системі вищої освіти України дозволив встановити, що у структурі досліджуваної підготовки пріоритетного значення набуває установка на формування всебічно розвиненої, творчої, здатної до інноваційної діяльності, самовдосконалення та саморозвитку особистості. Тому для розв'язання окресленої проблеми великої актуальності набуває професійно-практична та природничо-наукова підготовка.

Література

1. Артюшина М. Сутність та особливості інноваційно-зорієнтованого підходу у сучасній вищій освіті. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2009. Ч. 3. С. 15–22.

2. Белікова Н.О. Підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності: теорія та методика : [монографія] / Белікова Наталія Олександрівна. К. : ТОВ «Козарі», 2012. 584 с.

3. Белкова Т. О. Аналіз досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у закладах вищої освіти в країнах Азії. *Звітно-наукова конференція «Освіта і наука – 2024»*. Київ: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2024.

4. Григор'єв А. Й., Балан М. М., Рацул А. Б. Енциклопедія фізичної реабілітації: Науковометодичне видання. Кіровоград: Імекс: ЛТД, 2008. 712 с.

5. Суворова Я. Структура та зміст професійної компетентності майбутнього фахівця з фізичної терапії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія «Педагогічні науки: реалії та перспективи». 2018. Вип. 62. С. 194–198.

6. Тараненко Р. К. Підготовка та працевлаштування фахівців фізичної реабілітації: проблеми й перспективи. Фізична, медична і психологічна реабілітація людей з інвалідністю. Розділ IV. 2013. С. 304 – 312.

7. Хатунцева С. М., Кара С. І., Пшенична Н. С., Расторгуєва І. С., Єфімова А. І. Формування професійної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення біологічних дисциплін.

Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. № 80, Т. 2, 2022. С. 183 – 187.

8. Чепурка О. Сутність поняття «професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації» в контексті сучасної освітньої парадигми. *Інноватика у вихованні.* 2020. Вип. 12. С. 285–293.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-3>

З ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО РІВНЯ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Білоконенко Людмила Анатоліївна

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри української мови

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Основні виклики нашій системі освіти докладно подані в матеріалах інформаційно-аналітичного збірника МОН України «Освіта України в умовах воєнного стану», а саме: небезпека для життя та здоров'я учасників освітнього процесу та їх переміщення в межах України й за кордон, порушення принципу безперервності освіти, руйнування інфраструктури, зменшення видатків на освіту тощо [4, с. 12]. Але держава здійснює заходи з нормативно-правової, фінансової підтримки учасників освітнього процесу. Водночас у фокусі уваги фахівців перебувають виклики й ризики забезпечення якості освіти в цих умовах [1; 3; 4; 5], адже країна повинна гарантувати стабільність навчання для здобувачів освіти всіх рівнів, між ними й третього (освітньо-наукового).

Інтенсивність підготовки кадрів вищої кваліфікації для різних галузей знань є одним із найважливіших показників розвитку країни, її наукового, технічного й економічного потенціалу. Тому підвищення якості знань, навичок, досвіду здобувачів третього рівня є наріжним принципом освітньої політики України. Покращення цього рівня здійснюється шляхом перегляду традиційних форм і методів викладання та широкого застосування нових, нетрадиційних форм роботи, полегшення умов для індивідуалізації занять аспірантів, збільшення комплексу новітніх технічних засобів, академічної мобільності задля «підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного до самостійної науково-дослідницької, науково-

організаційної, педагогічно-організаційної та практичної діяльності у вітчизняному та світовому науково-освітньому просторах і викладацької роботи у ЗВО, широкого застосування нових, нетрадиційних форм навчання» [6, с. 4].

Однак постає питання: які саме складнощі в роботі аспірантів під час війни є непереборними та наскільки вони впливають на підготовку дисертації? Маємо можливість говорити про це, бо робота з нашим аспірантом розпочалася у 2020 році, коли вже був карантин, та завершувалася під час війни. Ґрунтуючись на власному досвіді можемо зробити певні висновки.

Не бачимо проблем із законодавчо-нормативною базою діяльності ЗВО щодо підтримки роботи аспірантів за Законом України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. (з доповненнями) [10], Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. [7] та іншими нормативно-правовими актами України. Наказ МОН «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 р. [8] також створює належні умови для захисту учасників освітнього процесу, гарантування особливих умов навчання (напр., індивідуальні графіки, академічні відпустки). Своєчасним вважаємо й розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23.02.2022 р. [11], яке орієнтоване на входження України до Європейського Союзу, визначає шляхи для відбудови та реформування системи освіти після війни. Попри умови воєнного стану вважаємо цілком слушним уведення в дію Постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. [9]. Тож за підтримки держави ЗВО вповні можуть забезпечити навчання здобувачів усіх рівнів, між ними й третього (освітньо-наукового).

Однак воєнний стан вплинув на стабільність функціонування ЗВО, зокрема, Кривий Ріг був з початку війни та є й зараз прифронтовою зоною. Тому тимчасове переміщення здобувачів до інших регіонів України дещо затримувало й перебіг роботи над текстами дисертацій, й оприлюднення результатів, й участь у конференціях. Був ускладнений доступ до інформаційних джерел, літератури, необхідної для наукових розвідок. І хоча держава доволі швидко запровадила інструменти підтримки молодих дослідників, створила умови для продовження діяльності тимчасово переміщених осіб, освітні втрати (хоч і не критичні) були.

Початок війни позначився й на психологічному стані учасників освітнього процесу, потребуючи часу для пристосування до стресу, поступового розвитку стійкості, що теж спричиняло затримку в роботі. Результати опитування аспірантів (2024) щодо нашої ОНП засвідчили: рівень безпечності освітнього середовища для життя та здоров'я (між ними й психічне здоров'я) вони оцінюють неоднозначно: 5 балів – 33,3%, 4 бали – 33,3%, 3 бали – 33,3% [12, с. 4].

Були деякі складності зі студіюванням дисциплін через дистанційне навчання. І хоча карантин показав непогані сторони такої форми роботи, проте не завжди здобувачі освіти (як і викладачі) мали доступ до надійного інтернету чи необхідного обладнання. Аспіранти зазвичай уміють організувати свій час, однак самодисципліна в умовах дистанційного навчання стає викликом. Відсутність особистих контактів з керівником, викладачами, одногрупниками теж знижували мотивацію. Загалом робота онлайн кардинально не вплинула на підготовку аспірантів, хіба що для деякого з них мотивація могла бути низькою. Але про недостатню мотивацію можна говорити й тоді, коли вступу в аспірантуру не передували серйозні роздуми, в особи були відсутні внутрішні та зовнішні регулятори, а такий тип поведінки здобувача можливий і поза війною.

Одним з важливих аспектів написання дисертації є ступінь актуальності теми, через яку перед нами постала серйозна проблема, бо праця зі спеціальності 035 Філологія присвячена «особливостям українсько-білоруського омонімічного простору, ролі омонімів в організації тексту та їхнього впливу на виникнення типових помилок перекладу творів художньої літератури з білоруської мови на українську» [13, с. 2]. Після початку війни заборона цитування в наукових текстах, внесення до бібліографічних списків джерел, які опубліковані російською мовою в будь-якій країні, а також джерел іншими мовами, якщо вони опубліковані на території Росії та Білорусі, вплинула на працю дисертанта, адже джерельною базою були міжмовні омоніми, зареєстровані у тлумачних словниках української й білоруської мов, етимологічні словники, також варіанти перекладу українських слів на білоруську мову й навпаки із залученням українсько-білоруського чи білорусько-українського словника. Безперечно, керівник і здобувач мають бути готові до змін, але тема актуальна й щодо української мови: аспірант вперше ґрунтовно розглянув українсько-білоруську міжмовну омонімію крізь призму етимології лексем з урахуванням їхніх семантичних, частиномовних, стилістичних особливостей. Після консультацій і пошуків відповіді на це непросте питання, ми акцентували: досліджувати білоруську мову доцільно, і не лише тому, що в Україні вона є мовою національної

меншини. А ще й тому, що білоруська держава десятки років намагається знищити національну мову білорусів і доводить її до межі виживання, бо вона «знехтувана у своїй державі через агресивну експансію російської» [13, с. 21] і стала ознакою опозиційності. Саме рідну мову білоруська активістка А. Нагорная у своїй книзі назвала «Мова 404» – «код», за яким неможливо отримати відповідь [2]. Так само були труднощі з оприлюдненням наукових результатів: редактори (подекуди надмірно обережні) могли відмовити в публікації через будь-яку згадку про словники білоруської мови, хоча вони були джерельною базою та деякі видавалися ще за часів Радянського Союзу.

Отже, війна суттєво ускладнила організацію роботи аспірантів. Перехід на дистанційне навчання, обмежений доступ до наукових ресурсів, корегування тем, перебої з інтернетом й електропостачанням спричиняли значні перешкоди. Додатково стрес і небезпека для життя здобувачів вищої освіти знижували їхню продуктивність та мотивацію. Попри ці виклики аспіранти проявляють адаптивність та головно успішно завершують дослідження, але для ефективної роботи необхідна постійна підтримка держави та ЗВО. Війна, дійсно, для аспірантів створює значні складнощі, але вони не є непереможними.

Література

1. Актуальні питання підготовки дисертацій в умовах воєнного стану : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Науково-дослідний інститут публічного права. 30 вересня 2023 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 256 с.

2. Нагорная А. Мова 404. Вільня. 2024. 178 с. URL: <https://is.gd/tUEh5i>.

3. Ніколаєв Є., Рій Г., Шемелинець І. Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт. Київ, 2023. 94 с.

4. Освіта України в умовах воєнного стану : інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <http://surl.li/cxswm>

5. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукр. наук.-педагог. підвищ. кваліфікації, 03.05 – 13.06 2022 р. Одеса, 2022. 504 с.

6. Освітньо-наукова програма «Українська мова і література». Кривий Ріг : КДПУ, 2021. 20 с.

7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://is.gd/3w0VaB>.

8. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ МОНУ від 07.03.2022 р. № 235. URL: <https://is.gd/LURxkz>.

9. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : постанови КМУ від 12.01.2022 р. № 44. URL: <https://is.gd/R8G12S>.

10. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://is.gd/zMicGW_

11. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження КМУ від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://is.gd/MF5H3P>.

12. Результати моніторингу здобувачів ВО третього (освітньо-наукового) рівня спеціальності 035 Філологія щодо ОНП «Українська мова та література», за якою вони навчаються. Кривий Ріг, 2024. URL: https://is.gd/DHUU18_

13. Щербина Д. В. Особливості омонімічного простору у структурі українсько-білоруської комунікації : дис. ... доктора філософії : 035. Кривий Ріг : КДПУ, 2024. 231 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-4>

АКАДЕМІЧНИЙ ПЛАГІАТ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЗДОБУВАЧЕМ АБО АСПІРАНТОМ

Богатирьов Іван Григорович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки
України, професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»
м. Житомир, Україна*

Академічний плагіат здобувача або аспіранта при підготовці дисертаційного дослідження за спеціальністю 081 (Право) доктора філософії останнім часом на слуху українських учених. За даними наукової школи «Інтелект» учені ради вищих навчальних закладів вимагають перед захистом дисертаційної роботи довідку про те, що в дисертації відсутній академічний плагіат більше чим на 90%.

Здобувач або аспірант має самотужки знайти вуз і отримати довідку. Іноді це доходить до абсурду. Деякі вузи вимагають довідку на кожному видану здобувачем або аспірантом наукової статті, у іншому випадку робота не буде допущена до захисту.

Отже, проблема академічного плагіату здобувача або аспіранта при підготовці дисертаційного дослідження за спеціальністю 081 (Право) доктора філософії з'явилася з декілька причин:

– по – перше, законодавець у Законі України «Про вищу освіту» прописав чітке визначення плагіату і навів механізм його протидії та запобігання у навчальних закладах України. Чи діють ці норми? Зокрема, у пункті 8 статті 16 зазначено, що система забезпечення вищими внутрішньої якості освіти передбачає систему запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти. Наступна стаття 25 визначає, що при акредитації освітньої програми університет має надати докази, що у ВНЗ є система перевірки на антиплагіат. Стаття 69 говорить про права інтелектуальної власності та їх захист і в частині 6 уперше дає визначення академічного плагіату. Дослівно: «Вищі навчальні заклади здійснюють заходи із запобігання академічного плагіату – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами як результати власного дослідження, та (або) відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання». Стаття 6 (визначає, що наукова робота здобувачів ступеня доктора наук і доктора філософії та відгуки опонентів має оприлюднюватися на веб-сайті ВНЗ. Виявлення у роботі плагіату є підставою для відмови щодо присвоєння наукового ступеню. У статті передбачено, що скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня у разі виявлення академічного плагіату здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти за поданням Комітету з питань етики у порядку, визначеного урядом;

– по – друге, цьому сприяли самі умов підготовки наукового продукту, зокрема, до прийняття Закону чітких вимог щодо перевірки на плагіат кандидатських чи докторських робіт в Україні не було;

– по – третє, останнім часом знизився сам стандарт на науковий продукт у спеціалізованих вчених рада, що породило багато запитань. Наведу приклад. Захистив практичний працівник кандидатську і докторську дисертацію, і ні разу не прочитав публічну лекцію у навчальному закладі. Виникає запитання? Про яку доброчесність і де мова.;

-по-четверте, відсутність достойної оплати праці спонукало вчених іти на академічну не доброчесність. Не секрет, що багато науковців, замовляють науковий продукт, а наскільки він відповідає сучасним вимогам, це не цікаво. І таких причин можна навести багато.

На нашу думку проблему плагіату необхідно вирішувати шляхом побудови іншої правової культури в академічному середовищі.

Здобувачам, аспірантам, треба пояснити, що якщо вони використовують матеріал шляхом запозичення, то спростять собі життя на один вечір, але при цьому недоотримають знання і погіршать життєві перспективи.

Досвід роботи у вузі показує, що не всі здобувачі, аспіранти порушують академічну доброчесність навмисно. Дехто просто не знає, як правильно оформляти посилання, чи потрібно вказувати автора кожної цитати, якщо текст згаданий у джерелах наприкінці роботи.

Отож, проблема плагіату з кожним роком стає дедалі актуальнішою, адже плагіат уже формується на рівні ринку. Масштаби поширення проблеми плагіату відображають результати проведеного опитування науковою школою «Інтелект» студентів слухачів в різних вузах України. Назва вузу в анкеті була анонімною. (Всього було опитано 4250 респондентів)

На запитання? Ваше відношення до плагіату скоріше негативне чи позитивне; – 75% відповіли – так негативне, – 15 відповіли – та позитивне, 10 респондентів утримались.

На запитання? Чи переписували Ви тест з підручника, наукової статті для підготовки реферату або контрольної чи дипломної роботи – 60% респондентів відповіли так. 35% відповіли частково, – 5% відповіли ні.

На запитання? Чи використовуєте Ви з мережі «Інтернет» отриману інформацію, як власне джерело – 32% відповіли так. – 28% частково – 25% відповіли – ні, 15% утримались або приховали, створивши латентність.

На запитання? Чи використовували текст без посилання на автора – 41% відповіли – так, – 17 відповіли – ні,

На запитання? Чи копіювали Ви чужі тексти зі зміною порядку слів у реченні; – 71% відповіли – так, – 7 відповіли – ні, 12 респондентів утримались.

На запитання? Чи замовляли Ви написання курсової або дипломної роботи через мережу Інтернет» або по оголошенню. 42 % респондентів відповіли так, 28 % відповіли ні, 30% респондентів утримались.

Отож зведені дані показують, що більше 50 % студентів, здобувачів та аспірантів користуються певними вадами плагіату, навіть не підозрюють, що своїми діями тільки розвивають «ринок» плагіату.

Водночас, плагіат, згідно з Законом України «Про авторське право і суміжні права», визначається як оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [3].

Проте згідно з п. 1 ч. 1 ст. 434 ЦК України акти органів державної влади та органів місцевого самоврядування (закони, укази, постанови,

рішення тощо), а також їх офіційні переклади нормативні, не є об'єктами авторського права і на них, відповідно, не поширюється авторське право. Отже, текст нормативних актів, цитування рішень судів та інших органів державної влади не можуть вважатися плагіатом. Тож звинувачення у таких випадках у плагіаті є безпідставними, що слід зважати в системах «Антиплагіат».

У п.1 в ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» плагіат визнано лише оприлюдненням (опублікуванням), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Порівняння обох визначень свідчить, що друге є звуженим. Плагіат може бути і у інших сферах, на які не поширюється авторське право, зокрема в математиці та інших фундаментальних наукових дисциплінах.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 30 08 2024р)

2. Закону України «Про авторське право і суміжні права» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення 30 08 2024р)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-5>

ЩОДО ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ ОКРЕМИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВІДНОСНО АСПРАНТІВ, ЩО НАВЧАЮТЬСЯ НЕ НА АКРЕДИТОВАНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ

Боровик Андрій Володимирович

кандидат юридичних наук, доцент,

відмінник освіти України,

академік Міжнародної кадрової академії,

віцепрезидент з наукової роботи

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

Бажання стати науковцем приходить у свідомість громадян України на різних періодах їх життя. Хтось мріє про науку ще зі шкільних років, хтось з інститутської лави, а хтось пропрацювавши тривалий час у відповідній галузі бачить проблеми, які можливо вирішити лише науковим шляхом.

Сьогодні підготовка аспіранта в Україні чітко регулюється Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502) [1]. Навчання в аспірантурі – це серйозний і тривалий процес, що вимагає значних зусиль, знань та самодисципліни.

Однак на сьогодні в Україні існують навчальні заклади, які маючи відкриту аспірантуру за декількома спеціальностями і не думають проводити їх акредитацію, позбавляючи тим самим аспіранта змоги захистити дисертацію. Цікаво, що зазначені навчальні заклади відкривають спеціальності та набирають на них аспірантів за відсутності навіть науково-педагогічних працівників, які є їх гарантами. При вступі у згадану аспірантуру здобувачу не повідомляють про відсутність акредитації, про неможливість в подальшому створення одноразової спеціалізованої вченої ради та відповідно неможливість фактичного захисту дисертації на здобуття наукового ступня доктора філософії.

Варто зазначити, що такі незаконні дії залишаються поза увагою правоохоронців. Адже підписуючи контракт з аспірантом, відповідний керівник чітко розуміє, що здійснює шахрайські дії щодо останнього, адже для акредитації відповідної програми та подальшого створення одноразової вченої спеціалізованої ради ним не здійснено жодних заходів.

Що ж стається з аспірантом, який навчається у зазначеному навчальному закладі? Враховуючи положення абзацу 2 пункту 25 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502) [1], відповідно до якого здобувач повинен завершити роботу над дисертацією не пізніше ніж протягом 9 місяців до завершення нормативного строку навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою, останній виконавши навчальну складову не може перевестись до іншого навчального закладу, оскільки не може отримати академічну довідку за неакредитованою спеціальністю. Як наслідок він зобов'язаний повторно вступати до аспірантури, втративши при цьому значну суму коштів та час.

Враховуючи викладене, варто заборонити набір до аспірантури, якщо навчальний заклад або наукова установа упродовж трьох років з дня відкриття спеціальності не здійснила її акредитацію.

Література

1. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502): електронний ресурс: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp160261?an=15&ed=2023_05_19 (дата звернення 26.08.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-6>

ЩОДО ТЕРМІНІВ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Боровик Людмила Андріївна

кандидат педагогічних наук, доцент,

член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,

доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний

університет імені академіка С. Дем'янука»

м. Рівне, Україна

В умовах воєнного стану здавалось держава повинна підтримувати своїх науковців, адже як ми бачимо більшість свідомих громадян, в тому числі і науковців, роблять усе задля спільної перемоги. Ми нерідко були свідками того, як професори читають студентам лекції з передової, а студенти слухають лекцію у навушнику переносячи боєприпаси. Водночас, що ми можемо бачити насправді. А насправді, у період воєнного стану запроваджено фактично скорочення терміну підготовки дисертацій ступеня доктора філософії.

Так, відповідно до абзацу 2 пункту 25 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) [1], здобувач повинен завершити роботу над дисертацією не пізніше ніж протягом 9 місяців до завершення нормативного строку навчання за акредитованою освітньо-науковою програмою. Це попри те, що до цих змін здобувач мав повні 6 років (4+2) для написання та захисту роботи.

Чим зумовлено зазначене скорочення часу на написання роботи та ще й в період воєнного стану залишається не зрозумілим.

На дане питання звертали увагу перед Міністерством освіти і науки проєктори з наукової роботи провідних навчальних закладів та наукових установ, водночас їх зауваження враховані не були.

Для науковців важливим є той момент, що для аспірантів, які вступили до аспірантур до моменту оприлюднення постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502 суттєво знижено строки написання наукової роботи.

Тобто зміни, які фактично запроваджено з 01.04.2024 вже безпосередньо стосуються зазначених аспірантів, які на підставі пунктів 10 та 12 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 [1] розраховували на те, що мають можливість підготувати і захистити дисертацію не тільки протягом 4 років навчання в аспірантурі, а й ще двох додаткових років за наявності поважних причин.

Література

1. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в закладах вищої освіти (наукових установах), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року №502): електронний ресурс: https://ips.ligazakon.net/document/view/kp160261?an=15&ed=2023_05_19 (дата звернення 26.08.2024).

ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ УМОВ ВОЄННОГО СТАНУ НА НАПИСАННЯ НАУКОВИХ ПРАЦЬ З ІСТОРІЇ

Бурилов Костянтин Вауленович

аспірант кафедри історії, археології та туризму

*Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ, Україна*

Вступ. Війна негативно впливає на всі сфери суспільної діяльності, у тому числі й на наукову діяльність. Постійні ракетні удари по всій території України, відключення електроенергії та інші негативні наслідки воєнних дій зовсім не сприяють якісному науково-освітньому процесу в державі. Аналізуючи перелічені фактори ми можемо дійти до такого висновку, що під час війни науково-освітні процеси не мають серйозного значення для суспільства та держави. Взагалі, можна подумати, що наукою краще займатись в мирний час, коли для цього є всі належні умови, але це не є правильним рішенням у такій складній ситуації. Таке відношення до вітчизняної науки призведе до її незворотної маргіналізації та відставання від світових наукових тенденцій і досягнень. Тому, перед науковцями гостро стоїть питання вирішити посталі проблеми сьогодення.

Основна частина. Очевидно, що дослідники, які займаються вивченням історії не можуть повноцінно досліджувати будь-який історичний період без вивчення архівних матеріалів. Війна створює зовсім несприятливі умови для відвідування архівів та вивчення джерел, а в прифронтових регіонах України це майже зовсім неможливо. Частковим вирішенням зазначеної проблеми, як свідчить власний досвід опрацювання історичного періоду другої половини XIX – початку XX століть, може стати робота з відцифрованими документами державних архівів України, а також робота з електронними версіями мемуарів, тогочасних нормативно-правових актів, урядових постанов, статистичної звітності, доступ до яких надають такі авторитетні українські інтернет-сайти, як, наприклад, Інститут історії України НАН України та Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Можна навести приклад такої роботи з відцифрованими документами фондів Державного архіву Харківської області. Обробка матеріалів архіву дозволила вивчити конкретні корупційні справи фонду 9 – Харківська палата кримінального суду, опису 1:

Справа 61.12 стосовно О. Д. Щербини, обвинуваченого у не фіксуванні в приході різного збору грошових сум, що давало йому можливість незаконного заволодіння даними коштами [1];

№ 16.49. Справа стосовно О. М. Чернова та Т. Сокольникова, яких було обвинувачено у підміні державних асигнацій підробленими мідними монетами, що є дуже цікавим прикладом витонченості корупційних схем, до яких вдавалися корупціонери досліджуваного періоду. Приклад даного порушення закону дозволяє більш суттєвіше зрозуміти взаємозв'язок корупції з іншими видами злочинів [2];

№ 21.54. Справа по О. С. Риполову, обвинуваченого у видачі за хабар у вигляді 150 рублів фальшивих свідоцтв рекрутам [3];

№ 149. Справа про І. Богатирьова, підсудного за виписування фальшивих свідоцтв [4];

№ 85.46. Справа про зникнення зі скрині Сумського земського суду 170 рублів [5].

Наведені справи є підтвердженням широкої розповсюженості і серйозності корупційних та хабарницьких явищ та підтверджують їх негативний вплив на суспільство та державу в цілому.

Висновок. Не піддається сумніву, що робота з відцифрованими архівними документами та онлайн-конференції не можуть бути повноцінними підходами до дослідження тих чи інших історичних проблеми, але це може дозволити бути вченому справжнім дослідником в умовах війни, який вивчає першоджерела.

Література

1. Державний архів Харківської області. Ф.9. – Харківська палата кримінального суду. Опис 1. Справа 61.12. – «Обвинуваченого О. Д. Щербини у не фіксуванні збору грошових сум».

2. Так само, справа 16.49. – «Обвинувачених О. М. Чернова та Т. Сокольникова у підміні державних асигнацій підробленими мідними монетами».

3. Так само, справа 21.54. – «Обвинуваченого О. С. Риполова у видачі за хабар фальшивих свідоцтв рекрутам».

4. Так само, справа 149. – «Обвинуваченого І. Богатирьова за виписування фальшивих свідоцтв».

5. Так само, справа 85.46. – «Про зникнення зі скрині Сумського земського суду 170 рублів».

**АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ АСПІРАНТІВ І ДОКТОРАНТІВ
ПІД ЧАС НАПИСАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Верхотурова Мар'яна Андріївна

кандидат історичних наук, доцент,

*керівник відділу організаційного забезпечення наукових проєктів
і міжнародної діяльності*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Наука – необхідна умова розвитку держави. Науковий потенціал, як стратегічний ресурс країни, потребує особливої уваги та збереження в умовах війни. Аспіранти та молоді вчені – основа майбутнього української науки потребують особливої підтримки в складний для країни час.

Згідно даних, оприлюднених на сайті Державної служби статистики, за даними Єдиної державної електронної бази з питань освіти, наданими для розміщення Державним підприємством «Інфоресурс» в Україні у 2022 році загалом навчалоя 33826 аспірантів. Для порівняння, у 2009 році навчалояся 34115 аспірантів, у 2010 – 34653, у 2015 – 28587, у 2021 – 26389. У 2023 році до аспірантури було зараховано 18451 особу [1]. Такі статистичні дані дають нам підстави вважати питання академічної мобільності під час написання дисертаційного дослідження в Україні є вкрай актуальним як в мирний, так і у воєнний час.

Важливою частиною проведення дисертаційного дослідження є робота в архівах, бібліотеках, лабораторіях поза межами наукової установи чи закладу вищої освіти. Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу та науковців здійснювати наукову та освітню діяльність в іншому закладі вищої освіти чи науковій установі на території України чи поза її межами. Академічна мобільність регулюється Законом України «Про вищу освіту», Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність затвердженим постановою КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579 (у редакції від 21.05.2022), Положенням про навчання студентів та стажування (наукове стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном затвердженим постановою

КМУ від 13 квітня 2011 р. № 411 (у редакції від 05.04.2017) [2; 3; 4; 5]. Порядок виїзду з України регламентується Законом України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», Правилами перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою КМУ від 27 січня 1995 року № 57 (у редакції постанови КМУ від 25 серпня 2010 р. № 724 (зі змінами від)). За загальним правилом на період дії правового режиму воєнного стану громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років, а також жінкам військовозобов'язаним обмежено виїзд за межі України, крім військовозобов'язаних, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [6; 7; 8].

Відзначимо, 2 квітня 2024 року Уряд вніс зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України, дозволивши академічну мобільність студентам-чоловікам, які є громадянами України віком від 18 до 22 років і які навчаються на бакалавраті за денною формою (або ж на магістратурі медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямування). Втім, вище згадана норма не розповсюджується на аспірантів і докторантів [7].

Війна вимагає швидкої реакції на нові виклики, пов'язані із потребою законодавчого регулювання різних сфер державного життя. Окрім того, в умовах війни виникають нові етичні дилеми, пов'язані із правами людини, гуманітарним правом та забезпеченням справедливості. Одним з викликів, який постав перед українськими науковцями – неможливість проведення науково-дослідної роботи за кордоном науковцями чоловікам від 18 до 60 років, які є військовозобов'язаними громадянами України у зв'язку із воєнним станом. В ході написання дисертаційного дослідження онлайн архіви та бібліотеки далеко не завжди можуть в повному обсязі допомогти вченому вирішити поставлені перед вченим завдання.

З початком повномасштабної війни Україна отримала значну підтримку міжнародних партнерів у найрізноманітніших сферах і галузях. Не стали винятком освіта й наука. Багато університетів та наукових установ в цілому світі підтримали українських науковців. Втім, в переважаючій більшості випадків, відкритими опціями змогли скористатися лише українські аспірантки та докторантки. Натомість аспіранти і докторанти чоловіки, які є військовозобов'язаними громадянами України не мають можливості здійснювати наукову роботу в наукових та навчальних установах за кордоном, окрім категорій, яким за загальним правилом дозволений виїзд за кордон [7]. Вважаємо, що такий стан речей негативно впливає на якість та результативність наукових досліджень.

В підсумку мусимо відзначити, що у зв'язку з воєнним станом практично всі аспіранти і докторанти чоловічої статі, які є громадянами України віком від 18 до 60 років, позбавлені можливості очно проводити дослідження у зарубіжних архівах, бібліотеках та лабораторіях, що може мати суттєвий негативний вплив на повноту наукових досліджень та інтеграцію наукових здобутків українських вчених у міжнародний науковий простір. В доступі для аспірантів та докторантів чоловіків залишається внутрішня академічна мобільність. Результативність роботи у ЗВО, наукових установах, архівах та бібліотеках значною мірою залежить від наукового завдання, поставленого перед дисертантом. Отже, в умовах воєнного стану доцільно при виборі теми дисертаційного дослідження військовозобов'язаним аспірантам та докторантам чоловікам враховувати можливості здійснення наукового пошуку поза межами Alma mater. Вважаємо, що в контексті європейської інтеграції України такий стан речей особливо негативно впливає на можливість дисертанта в повному обсязі вивчити та проаналізувати аспекти обраної проблематики з врахуванням європейського досвіду.

Література

1. Аспірантура в Україні. Статистична інформація Державної служби статистики в Україні. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 20.08.2024).

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 21.08.2024).

3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 21.08.2024).

4. Про порядок реалізації права на академічну мобільність: Постанова КМУ від 12 серпня 2015 р. № 579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

5. Про навчання студентів та стажування (наукове стажування) аспірантів, ад'юнктів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном: Постанова КМУ від 13 квітня 2011 р. № 411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.08.2024).

6. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3857-12#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

7. Про правила перетинання державного кордону громадянами України: Постанова КМУ від 27 січня 1995 року № 57 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

8. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.08.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-9>

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ: МОЖЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ

Галуцько Валентин Васильович

доктор юридичних наук, професор,

голова ГО «Академія адміністративно-правових наук»

м. Київ, Україна

Штучний інтелект, в умовах сьогодення, є наслідком суспільного прогресу, який дозволяє в разі підвищити ефективність інтелектуальної діяльності та значно збільшити продуктивність реального сектору економіки. Проте штучний інтелект, хоча й є новою якістю сучасного життя, не заміняє людину, зокрема людину-творця, ні за своєю сутністю, ні за можливостями.

Що стосується наукових досліджень, то штучний інтелект є вдалим помічником науковця, який у багато разів підвищує ефективність наукового аналізу завдяки швидкому виявленню та обробці великих масивів інформації за визначеними вченим критеріями. Він значно економить час науковця, який раніше витрачався на технічну складову наукової діяльності.

Ми не знайшли у відкритих джерелах інформацію про те, що наукові установи забороняли вченим використовувати штучний інтелект у наукових дослідженнях. Проте в системі вищої освіти ситуація є більш складною. В ній домінують три основні підходи: перший – заборона використовувати штучний інтелект у навчальних цілях; другий – ігнорування можливостей і недоліків штучного інтелекту; третій – нормативно-правове та етичне впорядкування використання штучного інтелекту.

Ми вважаємо, що перший підхід є безглуздим, адже адміністративно заборонити об'єктивну реальність, у нашому випадку у формі штучного інтелекту, неможливо. Другий підхід є не виваженим. Третій є оптимальним, оскільки штучний інтелект має працювати на науку та широко використовуватися в навчальному процесі. За цим – майбутнє. Зрозуміло, що для цього треба відмовитися від неефективних в умовах сьогодення способів навчання, наприклад, рефератів та курсових робіт, скоригувати методологію виконання самостійних робіт та впроваджувати новітні методики. Все це має бути обговорено та затверджено вченими радами наукових та навчальних закладів у формі підзаконних локальних нормативно-правових актів.

З погляду здійснення наукового творення, штучний інтелект є своєрідною високоефективною комплексною методологією, яка дозволяє у багато разів підвищити ефективність наукового аналізу. Все, що має зробити вчений у наукових звітах про його використання, – це зазначити, які програми штучного інтелекту, в якому обсязі та для яких цілей були використані в науковому дослідженні.

Отже, штучний інтелект у методології наукових досліджень є об'єктивною, існуючою високоефективною методологією, яка не замінює вченого-дослідника, а надає йому можливість значно підвищити глибину та скоротити терміни наукового аналізу.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-10>

РЕГУЛЯРНА ЗМІНА ЗАКОНОДАВСТВА ПО ТЕМІ НАПИСАННЯ ДИСЕРТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Гаркавенко Сергій Васильович

аспірант кафедри цивільного, господарського права та процесу

Академія адвокатури України

м. Київ, Україна

Україна є демократичною, соціальною і правовою державою. Розвиток енергетики має вирішальний вплив на стан економіки в державі та рівень життя населення. Метою соціальної держави, якою відповідно до Конституції є Україна, має бути забезпечення умов для зростання добробуту громадян. При виборі актуальності теми дисертаційної роботи було враховано необхідність з'ясувати правове регулювання відносин на ринку електричної енергії України в умовах євроінтеграції об'єднаної енергетичної системи України до Союзу

центральноєвропейської електричної мережі відповідно до вимог ENTSO-E.

Дослідження питання практичного застосування норм права між учасниками ринку електричної енергії в умовах воєнного стану при написанні дисертації є дуже важливим. Застосування на практиці норм права які були впровадженні безпосередньо при введенні воєнного стану дозволяє побачити адаптацію учасників відносин до нових умов сьогодення.

На превеликий жаль наша країна зіштовхнулася з невиправданою агресією з боку російської федерації, яка розпочала відкриту війну проти України. Саме в умовах війни, наш енергетичний сектор повинен здійснювати стабільне та безаварійне електропостачання.

Жодна європейська країна не має досвіду роботи енергетичної системи в умовах воєнного стану, тому досвід правового регулювання в такий період є новим, інноваційним та практичним, що повинен забезпечити існування енергетики як галузі.

В період воєнного стану, економіка країни функціонує далі, будуються підприємства, житлові комплекси, торгові центри, розвиваються різні галузі промисловості, великий і малий бізнес, функціонують державні установи та соціальні заклади. Кожна новозбудована, реконструйована або технічно переоснащена електроустановка електричних мереж споживачів підпадає під дію Кодексу систем розподілу.

Цей Кодекс визначає вимоги та правила, які регулюють взаємовідносини операторів систем розподілу (далі – ОСР), оператора системи передачі (далі – ОСП), користувачів системи розподілу (далі – Користувачі) та замовників послуг з приєднання щодо оперативного та технологічного управління системою розподілу, її розвитку та експлуатації, забезпечення доступу та приєднання електроустановок [1]. Цей Кодекс встановлює базові системні вимоги, спрямовані на забезпечення надійного функціонування і розвитку системи розподілу [1].

Особливості приєднання споживачів можна розділити на три етапи:

1. Приєднання споживачів за правилами Кодексу систем розподілу до введення воєнного стану в Україні;
2. Приєднання споживачів в період воєнного стану за Порядком тимчасового приєднання електроустановок до системи розподілу у період дії в Україні воєнного стану.
3. Приєднання споживачів з врахуванням особливостей застосування з 1 січня 2024 року Порядку тимчасового приєднання електроустановок до системи розподілу та відновлення дії Кодексу систем розподілу.

Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було введено воєнний стан.

Отже, на першому етапі, до 24 лютого 2022 року приєднання споживачів здійснювалось за правилами Кодексу систем розподілу.

Головним критерієм було чітке регулювання відносин які виникали під час приєднання споживачів. Кодексом визначався порядок розрахунку вартості послуги та строки її надання. Споживач укладав договір, знав чітку суму до сплати згідно з рахунком за приєднання та плати за потужність. Абсолютно всі споживачі були в рівних умовах.

Але воєнний стан вніс свої корективи і реалії в процес приєднання електроустановок.

Так на другому етапі, з початком введення воєнного стану Постановою Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (далі – НКРЕКП) № 352 від 26.03.2022р. (далі – Постанова 352) було затверджено Порядок тимчасового приєднання електроустановок до системи розподілу у період дії в Україні воєнного стану.

Необхідно врахувати, що Постановою 352 було зупинено на період дії в Україні воєнного стану до прийняття НКРЕКП окремого рішення дію розділу IV Кодексу систем розподілу, затвердженого постановою НКРЕКП від 14 березня 2018 року № 310, та Методики (порядку) формування плати за приєднання до системи передачі та системи розподілу, затвердженої постановою НКРЕКП від 18 грудня 2018 року № 1965 [2].

Таким чином, послуга з тимчасового приєднання надавалась оператором системи розподілу на підставі договору про тимчасове приєднання. Відповідно споживач отримував орієнтовний розрахунок вартості приєднання. Остаточна вартість надання послуги з тимчасового приєднання визначалась за фактичними втратами.

Відповідно до п. 21 Постанови 352, протягом шести місяців після припинення чи скасування на території України воєнного стану тимчасово приєднані електроустановки на підставі цього Порядку (у тому числі електроустановки приєднані за рахунок резерву потужності інших споживачів) мають бути приєднані до системи розподілу відповідно до вимог Кодексу систем розподілу, затвердженого постановою НКРЕКП від 14 березня 2018 року № 310 [2].

Третім етапом стало, прийняття НКРЕКП рішення про відновлення з 1 січня 2024 року надання послуг зі стандартних та нестандартних

приєднань до електричних мереж відповідно до Кодексу систем розподілу.

З метою забезпечення можливості приєднання до електричних мереж на територіях, де можливі або тривають активні бойові дії, з урахуванням вимог безпеки і захисту здоров'я та життя виробничого персоналу операторів систем розподілу НКРЕКП продовжила надання операторами систем розподілу послуг з приєднання відповідно до Постанови 352 [3].

Важливим нововведенням для країни, що воює є застосування п. 10 Постанови 352, якою визначено, що Оператор системи розподілу в пріоритетному порядку та безоплатно надає послугу з тимчасового приєднання до електричних мереж об'єкта замовника, що використовується для задоволення потреб підприємств із сфери управління Міністерства промисловості та енергетики, а також підприємств Державного концерну «Укроборонпром», які залучені до виконання мобілізаційного завдання, а також інших підприємств, незалежно від форми власності, які виконують мобілізаційне завдання за укладеними договорами, Збройних Сил України, інших військових формувань України, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, за умови наявності відповідної довідки військової адміністрації [2].

Надання послуг з приєднання електроустановок іншим замовникам, що звернулись із заявою про приєднання електроустановок з 1 січня 2024 року, здійснюється операторами систем розподілу відповідно до вимог Кодексу систем розподілу.

Враховуючи викладене, для можливості здійснення приєднання згідно Порядку тимчасового приєднання, Замовник повинен відповідати вище вказаним умовам, а не просто бути критично важливим для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період.

Отже, аналізуючи законодавство, щодо надання послуг з приєднання електроустановок, можна бачити постійне вдосконалення та забезпечення функціонування енергетичної системи. Забезпечується можливість ефективного приєднання різних категорій споживачів. Особливо доцільно, застосування певних преференцій до підприємств стратегічних галузей та оборонного сектору.

Література

1. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг №310 від 14.03.2018 Про затвердження Кодексу систем розподілу. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0310874-18#Text> (дата звернення 29.08.2024).

2. Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг №352 від 26.03.2022 Про затвердження Порядку тимчасового приєднання електроустановок до системи розподілу у період дії в Україні воєнного стану URL:<https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-zatverdzhennya-poryadku-timchasovogo-priyednannya-elektrostanovok-do-sistemi-rozpodilu-u-period-diyi-v-ukrayini-voennogo-stanu> (дата звернення 29.08.2024).

3. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг URL:<https://www.nerc.gov.ua/news/osoblivosti-zastosuvannya-z-1-sichnya-2024-roku-poryadku-timchasovogo-priyednannya-elektrostanovok-do-sistemi-rozpodilu> (дата звернення 29.08.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-11>

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ РАЗОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РАД

Головач Андрій Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
академік Національної академії наук вищої освіти,
директор Інституту права
Донецький університет економіки та права
м. Київ, Україна*

12 січня 2022 року постановою Кабінету Міністрів України №44 був затверджений Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії [1], яким здавалось чітко врегульовані зазначені питання.

Водночас, 19 травня 2023 року постановою Кабінету Міністрів України №502 до Порядку були внесені зміни. А саме, до абзацу 3 пункту 15, де зазначено, що з 01 січня 2024 року офіційні опоненти не можуть працювати в одному і тому ж закладі, мати спільні публікації за останні 5 років з головою, рецензентами та науковим керівником та включаються до складу разової спеціалізованої ради за їх письмовою згодою.

Разом з тим, відповідно до пункту 2, абзацу 14 Порядку, однією із компетентностей члена разової спеціалізованої вченої ради є наявність

не менше трьох наукових публікацій за тематикою дослідження здобувача.

Зважаючи на те, що разова спеціалізована рада утворюється у складі 5 осіб (абзац 1 пункту 14 Порядку), загалом у членів разової спеціалізованої ради повинно бути не менше 15 одноосібних монографій або наукових статей у фахових виданнях, включених як мінімум до переліку наукових фахових видань України.

На дане питання звертали увагу перед Міністерством освіти і науки проєктори з наукової роботи провідних навчальних закладів та наукових установ, водночас їх зауваження враховані не були.

Поряд з тим, тенденцією останніх років у науці є активна співпраця вчених у певних галузях, що призводить до видання низки спільних навчальних посібників, монографій, наукових статей та інших наукових матеріалів. Іноді наукові проєкти об'єднують десятки та сотні вчених у відповідній науковій галузі. В результаті встановленого обмеження більшість провідних вчених будуть позбавлені можливості у роботі спеціалізованих вчених рад в зв'язку з наявністю спільних робіт за останні 5 років, а якщо врахувати вимоги пункту 2 абзацу 14 Порядку, то створення разових спеціалізованих вчених рад взагалі стає проблематичним.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 №44 про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії електронний ресурс: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/07/proyekt_Poryadku_pro_pysudjennya__ta_skasuvannya_stupenya_PhD.pdf (дата звернення 26.08.2024).

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ДИСЕРТАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Грушко Роман Сергійович

*аспірант спеціальності 011 Освітні педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

В умовах воєнного стану науковці стикаються зі складними викликами, які значно ускладнюють процес підготовки дисертацій. Обмежений доступ до наукових ресурсів, проблеми з проведенням досліджень, труднощі у співпраці з колегами та психологічний стрес стають значними перешкодами для ефективної наукової діяльності. Водночас, необхідність продовження наукових досліджень і здобуття наукових ступенів залишається актуальною, оскільки наукова робота є важливою складовою розвитку суспільства навіть у найскладніших умовах. У цьому контексті хмарні технології відіграють важливу роль, забезпечуючи науковцям доступ до необхідних матеріалів, інструментів та можливість співпраці незалежно від їх фізичного розташування. Хмарні сервіси стають надійним інструментом підтримки наукової діяльності, дозволяючи зберігати та опрацьовувати великі обсяги даних, спільно працювати над дослідженнями та залишатися продуктивними навіть у кризових ситуаціях. Хмарні технології не лише допомагають долати виклики, які постають перед науковцями під час війни, але й сприяють розвитку цифрової компетентності, що є надзвичайно важливим у сучасних реаліях.

Підготовка дисертацій в умовах війни супроводжується значними викликами, серед яких обмежений доступ до наукових ресурсів, таких як бібліотеки, архіви, лабораторії та бази даних. Воєнні дії або небезпека для життя часто унеможливають доступ до цих ресурсів, ускладнюючи проведення повноцінних досліджень. Також виникають труднощі у співпраці з колегами та науковими керівниками через небезпечні умови для особистих зустрічей, що уповільнює обмін ідеями та спільну роботу. Психологічний тиск, викликаний постійною небезпекою та невизначеністю, додатково знижує мотивацію та продуктивність науковців. Усі ці фактори створюють серйозні перешкоди для підготовки дисертацій, але водночас вимагають нових

підходів, серед яких хмарні технології є ключовим інструментом подолання цих викликів [4, с. 65].

Хмарні технології відіграють важливу роль у підтримці наукової діяльності в умовах воєнного стану, де традиційні методи стають менш доступними. Вони забезпечують доступ до ресурсів і даних через Інтернет, що особливо важливо, коли фізичний доступ до бібліотек і лабораторій обмежено. Хмарні платформи дозволяють науковцям зберігати, обробляти та аналізувати дані дистанційно, полегшуючи дослідження в кризових умовах. Вони також спрощують колективну роботу над проектами, дозволяючи кільком дослідникам одночасно працювати над одним документом та отримувати зворотний зв'язок у реальному часі. Безпечно зберігання та обробка даних у хмарних сервісах захищають інформацію від втрат і несанкціонованого доступу, що є важливим під час війни. Крім того, ці технології пропонують гнучкість і масштабованість, дозволяючи науковцям адаптувати ресурси під конкретні потреби дослідження та зосередитися на аналізі результатів. Використання хмарних технологій також сприяє розвитку цифрових навичок, таких як керування даними та кібербезпека, підвищуючи загальну компетентність і адаптивність науковців. Хмарні сервіси допомагають зберегти ефективність наукових досліджень у складних умовах, забезпечуючи необхідну підтримку [1, с. 491].

Використання хмарних технологій у науковій діяльності можна проілюструвати кількома конкретними прикладами, які демонструють їхню практичну цінність, особливо в умовах кризових ситуацій. Один з яскравих прикладів – використання Google Drive для спільної роботи над дисертаційними проектами. Науковці можуть зберігати документи, таблиці та презентації в хмарному сховищі, до якого мають доступ усі учасники проекту. Це дозволяє редагувати документи одночасно, забезпечуючи швидкий обмін інформацією та зворотний зв'язок. Наприклад, дослідницька група, що працює над спільним проектом, може використовувати Google Drive для обробки даних, створення графіків і підготовки звітів. Ще один приклад – використання Microsoft OneDrive для зберігання та обміну великими обсягами даних. Науковці можуть завантажувати та зберігати великі набори даних у хмарі, забезпечуючи їх доступність з будь-якого пристрою. Це особливо важливо для досліджень, що вимагають роботи з великими даними або виконання складних розрахунків. Один з дослідників може зберігати результати експериментів в OneDrive, а інші члени команди можуть аналізувати ці дані або підготовлювати додаткові матеріали без затримок. Dropbox також є популярною платформою для зберігання та обміну файлами. Він дозволяє науковцям організовувати свої дослідницькі матеріали, створюючи структуровані папки та

забезпечуючи доступ до файлів з будь-якого місця. Наприклад, команда дослідників, що проводить експериментальні дослідження, може використовувати Dropbox для централізованого зберігання всіх своїх записів та звітів, що полегшує доступ до інформації та її організацію. Хмарні технології забезпечують науковцям ефективні інструменти для спільної роботи, зберігання та обробки даних, а також для організації наукової інформації, що є особливо важливим у умовах кризових ситуацій [2, с. 3].

Розвиток цифрових навичок через хмарні технології є важливим аспектом сучасної науки й освіти. Хмарні сервіси спрощують доступ до ресурсів і сприяють формуванню ключових цифрових компетентностей, необхідних для роботи в сучасному цифровому середовищі. Керування даними, включаючи їх зберігання, організацію та резервне копіювання, є однією з таких навичок. Кібербезпека також набуває особливої важливості, оскільки користувачі вчаться шифрувати дані, керувати доступом і захищатися від кіберзагроз. Аналітика даних, завдяки інструментам у хмарних платформах, дозволяє науковцям виконувати складні розрахунки й аналізувати інформацію. Хмарні технології також сприяють розвитку навичок спільної роботи та комунікації, дозволяючи науковцям ефективно співпрацювати через платформи на зразок Google Drive або Microsoft Teams. Важливою стає адаптивність і готовність до постійного навчання, адже хмарні технології постійно змінюються. Усе це робить хмарні сервіси не лише інструментом доступу до ресурсів, але й засобом розвитку цифрових навичок, необхідних для успішної наукової роботи та професійного зростання [5, с. 60].

Хмарні технології відіграють ключову роль у підтримці наукової діяльності та розвитку цифрових навичок, особливо в умовах воєнного стану. Ці технології забезпечують універсальний доступ до ресурсів і даних з будь-якої точки світу, що є надзвичайно важливим у ситуаціях, коли доступ до традиційних наукових інфраструктур обмежено. Це дозволяє науковцям продовжувати дослідження та здійснювати підготовку дисертацій, незважаючи на кризові обставини. [3, с. 27]

Хмарні платформи значно полегшують спільну роботу над проектами, надаючи можливість обміну інформацією, спільного редагування документів і управління проектами в реальному часі. Це особливо важливо для науковців, які працюють у командах і потребують ефективної координації з колегами. Хмарні технології пропонують надійні рішення для зберігання та захисту даних. Це дозволяє зменшити ризики втрати інформації та забезпечити безпеку конфіденційних матеріалів, що є важливим аспектом наукової діяльності. Використання хмарних технологій сприяє розвитку

важливих цифрових компетентностей, таких як керування даними, кібербезпека, аналітика та спільна робота. Це підвищує загальну цифрову компетентність науковців і їхню здатність адаптуватися до сучасних вимог.

На основі цих висновків, можна рекомендувати інтеграцію хмарних технологій у навчальні програми та дослідницькі практики, що допоможе студентам та науковцям набувати практичних навичок роботи з хмарними сервісами. Важливо також підвищувати обізнаність про безпеку даних у хмарних середовищах, навчаючи методам захисту даних, таким як шифрування та керування доступом. Рекомендується активно використовувати хмарні інструменти для обробки даних і організації проєктів, організовуючи регулярні тренінги для підвищення кваліфікації. Необхідно також розробити резервні стратегії для забезпечення безперервного доступу до важливих матеріалів, включаючи використання кількох хмарних платформ і регулярне резервне копіювання даних. Крім того, важливо стимулювати інноваційні підходи у використанні хмарних технологій, що можуть включати розробку нових інструментів і методів, відповідних сучасним потребам наукової діяльності. Хмарні технології не тільки допомагають подолати поточні виклики, але й сприяють розвитку нових компетентностей, необхідних для успішної наукової роботи в умовах сучасних реалій.

Література

1. Бабак, О., & Ісак, Л. (2023). Хмарні технології в освіті. *Грааль науки*, (27), 486–490. <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.12.05.2023.079>
2. Брантюк, Т.-Р. А. (2024). Використання хмарних технологій в процесі організації навчання в системі корпоративної освіти. *Академічні візії*, (31). <https://orcid.org/0009-0008-7597-4201>
3. Васильєв, С. В., & Маляр, С. А. (2022). Правові засади запровадження режиму воєнного стану в Україні. *Наука і техніка сьогодні*, 3(3), 22–30. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-3\(3\)-22-30](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-3(3)-22-30)
4. Коваленко, В. В., Мар'єнко, М. В., Сухих, А. С., & Шишкіна, М. П. (2021). Оцінювання стану використання хмаро орієнтованих систем відкритої науки у вітчизняному освітньому просторі. *Освітній дискурс*, 34(6), 62–71.
5. Случак, В. (2024). Хмарні технології: доцільність застосування у військовий час. *Науковий збірник «InterConf»*, (188), 60–61.

МЕТОДОЛОГІЯ У СУЧАСНІЙ ДИСЕРТАЦІЙНІЙ РОБОТІ

Дерев'янка Наталія Зеновіївна

*доктор філософії в галузі права, доцент,
завідувач кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'ячука»
м. Рівне, Україна*

Вирішення актуальних проблем сучасності як і перспективи суспільства загалом нині очевидно пов'язані з наукою й науково-технічною сферою. Наука нині є дієвою силою, що безпосередньо впливає на соціально-політичне й економічне життя, визначає зміст і темпи примноження духовних й матеріальних цінностей. Зважаючи на вказане до самої науки і її змісту, як у сенсі специфічного соціального інституту, так і у розумінні особливого виду діяльності, постає ціла низка вимог, що спрямовані на концептуальне підвищення рівня продуктивності науки (в усіх можливих розуміннях). У пропонованому матеріалі вважаємо за необхідне висловити авторські міркування щодо такого важливого складника наукового дослідження як-от формування методологічної основи дослідження.

Передусім відзначимо, що нині є певна множинність у розумінні феномену методології, яку можна звести до двох основних позицій: 1) методологія розгадається як сукупність найбільш суттєвих елементів теорії (парадигм, принципів й методологічних підходів) конструктивних для розвитку відповідної наукової галузі; 2) методологія потрактовується як сукупність методів дослідження, що забезпечують його результативність й пізнавальну цінність.

Другий варіант розуміння методології можна вважати найбільш поширеним, що власне доводиться переважною більшістю дисертаційних робіт, у яких у вступі стандартним елементом є абзац «*Методи дослідження*» з традиційною фразою на кшталт: «Методи дослідження обрані з урахуванням заявленої мети та завдань, його об'єкта і предмета. Методологічну основу склала система філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-наукових методів, що забезпечило повне та всебічне дослідження предмета» (відповідні формулювання містять наукові роботи – дисертації, що розміщені на порталі Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України у розділі «Репозитарій наукових праць» [1]). Після подібного речення

наводиться перелік методів, які застосовувалися у тому чи іншому розділі дисертації.

Відповідний підхід дисертантів до питань методології дослідження певною мірою можна пояснити установкою, що закладена у чинних «Вимогах до оформлення дисертації», які затверджені Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. Зокрема у згаданому документі – п. 8, вказано, що у вступі подається загальна характеристика дисертації, а саме: «методи дослідження (перераховуються використані наукові методи дослідження та змістовно відзначається, що саме досліджувалось кожним методом; обґрунтовується вибір методів, що забезпечують достовірність отриманих результатів та висновків)» [2]. Типово прив'язка методів до вирішення конкретних завдань дослідження наводиться, а от обґрунтування вибору конкретних методів практично відсутня, що певною мірою послаблює довіру до залучених методів дослідження.

Шлях до посилення методологічної досконалості сучасної дисертаційної роботи, на наше переконання, пов'язаний з усвідомленням й розумінням дослідником феномену методології передусім як сукупності найбільш суттєвих елементів теорії – парадигм, принципів й методологічних підходів, що детермінують зміст досліджень певної наукової галузі. У цьому сенсі методологія розглядається як засіб пошуку ефективних підходів (і відповідних їм методів) до пізнання певного об'єкту і предмету дослідження. У такому розумінні методології «методологічний інструментарій представляє собою визначений набір підходів, принципів, методів наукового пізнання, правильне обрання якого є запорукою ефективності досягнення поставленої мети та вирішення окреслених завдань наукового дослідження» [3].

Зі свого боку додамо, що первинними по відношенню до підходів, принципів, методів наукового пізнання є парадигми дослідження. Адепт і ініціатор активного застосування поняття «парадигма» Томас Кун наголошував що саме парадигми, як система теоретичних й методичних переконань, є основою дослідницької діяльності [4, с. 35]. З іншого боку, парадигма, як квінтесенція певної теорії, сукупність понять, категорій і способів осмислення певного явища у межах цієї теорії сформованих, забезпечують концептуальний зв'язок і спадковість певного дослідження із науковими надбаннями теорії, або навіть галузі знання. «За допомогою цієї теорії організується досвід у даній галузі, різні підходи та напрямки зливаються у єдине ціле та зосереджуються довкола небагатьох центральних проблем; інші регулятивні засоби підкоряються теорії» [5, с. 99]. Навіть у випадку, якщо дослідження за замислом науковця спрямоване на спростування певних усталених

положень, то і у цьому випадку нове знання насправді пов'язане із раніше набутих, хоч може його спростовувати.

Фундаментальний для наукового дослідження принцип методологічної визначеності – дослідження має відбуватися у певному предметному полі з чітким фокусом на конкретних аспектах досліджуваного об'єкту, спонукає до визначення дослідника з тими дослідницькими парадигмами, на засадах яких здійснюватиметься пізнавальна діяльність. Це тим більш актуально у ситуації плюралізму дослідницьких парадигм, що характерна для сучасної юридичної науки. Зокрема, парадигма позитивізму спрямовує дослідження як встановлення й з'ясування правового факту; соціологічна парадигма зумовлює дослідження інституту права як регулятора різних суспільних інтересів; парадигма постмодернізму детермінує дослідження дискурсу влади, оскільки він є тут визначальним для права; аксіологічна парадигма в основі досліджень, що присвячені ціннісним аспектам державно-правових явищ. Кожна з означених парадигм очевидно задає характер дослідження й детермінує конкретні методи, які розкривають різні аспекти права.

Парадигмальна визначеність у дисертаційній роботі має бути поєднана з чітким розумінням принципів й методологічних підходів, на які відповідне дослідження спиратиметься. Нажаль є підстави констатувати, що автори дисертацій не завжди усвідомлюють сутності вказаних наукових феноменів – принципів і методологічних підходів. В опрацьованих нами матеріалах можна зустріти таку сентенцію, що підтверджують нашу позицію: *«З метою одержання найбільш достовірних наукових результатів у дисертаційному дослідженні використано систему принципів та підходів, яка побудована на філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціальних методах, що обрані з урахуванням мети та завдань дисертаційного дослідження»* [1] (тут на методах будуються принципи, а саме формулювання (дослівно) виявлене одразу у кількох авторів). Водночас, нами зафіксовано лише декілька випадків, коли автори дисертацій ретельно описують базові для їхнього дослідження методологічні підходи й відповідні їм методи наукового дослідження.

З означеного походить, що формування методологічної культури молодих науковців має стати одним з пріоритетів у процесі реалізації освітньо-наукова програма підготовки майбутніх науковців різних спеціальностей і галузей наук. Водночас, якість дисертацій могла б кратно зрости, якщо б до складу разових спеціалізованих вчених рада на правах експерта був введений фахівець з методології і філософії науки. Такий крок, після публічного обговорення, можливо реалізувати шляхом внесення змін до чинної Постанови Кабінет Міністрів України

від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» [6].

Література

1. Репозитарій наукових праць. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. URL: <https://docs.idpk.org/> (дата звернення: 05.08.2024).

2. Вимоги до оформлення дисертації : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

3. Антошина І. В. Методологія як фундаментальна основа наукового дослідження. *Академічні візії*. 2024. № 27. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/957/857> (дата звернення: 05.08.2024).

4. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ: Port-Royal, 2001. 228 с.

5. Матвійчук А. В. Екологічне знання та стиль мислення сучасної науки. Рівне: «Ліста-М», 2002. 147 с.

6. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії : Постанова Кабінет Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 05.08.2024).

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Джунь Йосип Володимирович

*доктор фізико-математичних наук, професор,
завідувач кафедри математичного моделювання*

Приватний вищий навчальний заклад

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'ячука»,

дійсний член Європейської асоціації безпеки

м. Рівне, Україна

Сотник Жанна Григорівна

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,

завідувач кафедри фізичної культури і спорту

Приватний вищий навчальний заклад

«Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'ячука»

м. Рівне, Україна

В умовах воєнного стану дисертанти стикаються з труднощами щодо виконання наукових досліджень. Питання підготовки дисертацій у воєнний час піднімається провідними науковцями України, які досліджують і пропонують шляхи безпечної організації та проведення наукових досліджень, поради щодо їх захисту [1].

Низка наукових досліджень потребує застосування методів математичної статистики для оцінки результатів проведених експериментів, підвищення надійності висновків і підстави теоретичних узагальнень. Саме тому, дисертантам необхідно мати певні знання щодо їх використання [3; 4].

Ефективність організації та проведення наукових досліджень повинна безумовно орієнтуватись на вимоги дослідників, беручи до уваги досвід провідних вчених [1; 2; 5].

Існують певні проблеми, які виникають у дисертантів під час обробки наукових досліджень з застосуванням методів математичної статистики (МС).

Проблема 1. Наявною є недостатня кількість підручників з МС за напрямом проведення наукових досліджень.

Проблема 2. Відсутність надходження систематичної інформації про сучасні досягнення та тенденції МС. В перші роки незалежності

надходила доступна інформація з реферативного журналу ВІНТІ, де були зазначені всі досягнення з МС у світі, зокрема за останній місяць. На превеликий жаль поступ інформації припинився. Вважаємо, що необхідно звернути на це увагу з метою розвитку науки в країні та підготовки дисертацій на належному сучасному рівні.

Проблема 3 – оновлення підручників, посібників з МС за напрямками наукових досліджень. Наприклад, на початку ХХ століття К. Пірсон розробив метод відкриття статистичних закономірностей в природі, науці, медицині, спорті, який ґрунтується на методі моментів. Проійшло після цієї події більше 100 років. На жаль жоден підручник з МС в Україні про цей метод так і не повідомив, немає навіть згадки про цей метод.

Вченими США з 50-х років ХХ століття застосовується універсальний метод моделювання динамічних процесів будь-якої складності, який розроблений в Прінстонському університеті і називається «спектральний аналіз випадкових процесів». В підручниках з МС немає опису та посилань на цей метод.

Відсутня інформація про методи стиснення великих масивів цифрової інформації у підручниках. Вказані методи дозволяють використовувати наявну інформацію оперативно, наочно, зручно.

Проблема 4. Нині розроблено 1,5 тисячі статистичних програмних продуктів, які можуть успішно використовуватися під час підготовки дисертантів і здійснення ними наукових досліджень, Слід зазначити про потребу створення переліку таких програм в Україні і представленні їх в інформаційному просторі. Виникають також труднощі в орієнтації застосовування відповідних програм, наприклад, при розрахуванні критерію Стюдента, лінійному моделюванні, дисперсійному аналізі чи навіть при обчисленні кореляції.

Проблема 5 полягає в автоматизації досліджень і наукових експериментів, коли їх обсяги n значно перевищують $n > 500$. Відомий кембриджський професор Г. Джефферіс ще в минулому столітті заявив, що при $n > 500$ гіпотеза нормальності багатократних випадкових експериментів і практично і теоретично є неспроможною.

Проблема 6. Експерименти, що отримали назву Big Date, проведені в результаті виконання двох державних тем. В результаті на кафедрі математичної статистики Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» розроблена «Некласична теорія похибок вимірів» (НТПВ), яка опублікована в 2015 році в Україні і в 2019 році в США, на яку прийшло із США і всього світу 54 схвальних відгуки. В цій теорії розроблено спеціальний оператор, який дозволяє негауссові або джефферісові похибки перетворити в гауссові нормальні. Це дозволяє

зберегти значення і корисність багатьох програмних продуктів, розроблених на основі нормального закону.

У НТПВ найбільш цінним є те, що вона не відмінює Класичну теорію похибок вимірів, створену К. Ф. Гауссом. Перш ніж застосувати НТПВ в першому наближенні застосовують КТПВ, тому, що нічого немає краще неї по своїй простоті та ясності.

Проблема 7 – пов'язана з фундаментальною зміною парадигми всієї сучасної науки.

Таким чином, застосування методів математичної статистики є важливим під час проведення наукових досліджень, що дасть можливість оцінити точність отриманих результатів, виявити похибки, узагальнити параметри генеральної сукупності факторів на підставі вибірових статистик.

Література

1. Актуальні питання підготовки дисертацій в умовах воєнного стану: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Науково-дослідний інститут публічного права. 30 вересня 2023 р. Львів – Торунь: Liha-Pres. 2023. 260 с.

2. Джузь Й. В. Сучасні підходи до обробки статистичної інформації в соціальній педагогіці. Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука. Серія. Педагогіка та психологія. Випуск 1. С. 10-15.

3. Кунда В.В. Застосування методів математичної статистики у науково-педагогічних дослідженнях. Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: тези доповідей XX Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. Т. 1. К.: НАУ. 2020. С. 264-265.

4. Руденко В. М. Математична статистика. К.: Центр учбової літератури. 2012. 304 с.

5. Dzhun I. V. The Non-Classical Error Theory of Measurements. USA. Amazon. 2019. 200 p.

ПРОБЛЕМИ ДОСТУПУ ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ

Дрозд Олексій Юрійович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки,
професор кафедри поліцейського права
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом [1].

Право громадян на доступ до публічної інформації закріплено в статті 34 Конституції України, де зазначено, що кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [2].

Отже, це право включає в себе такі складові:

- 1) свободу доступу до інформації;
- 2) свободу поширення інформації;
- 3) свободу формування власної думки, без зовнішнього втручання.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя [2].

Отже, обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону при дотриманні сукупності таких вимог:

- 1) виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

- 2) розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

3) шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні [1].

Відповідно до норм міжнародного права, обмеження на доступ до інформації повинно відповідати таким вимогам:

- воно повинні строго узгоджуватись з законом;
- мати праведну мету і легітимні цілі;
- повинно бути необхідними і адекватними для досягнення цієї мети [3].

Повномасштабна війна, яку розв'язала росія проти України, триває вже третій рік, і за цей час багато прав наших громадян зазнали суттєвого обмеження. Не минули вони і доступу до інформації, адже з початком агресії багато баз даних, реєстрів, сайтів та інших інформаційних ресурсів були закриті. Так, у Постанові КМУ від 12 березня 2022 р. № 263 встановлено, що на період дії воєнного стану міністерства, інші центральні та місцеві органи виконавчої влади, державні та комунальні підприємства, установи, організації, що належать до сфери їх управління, для забезпечення належного функціонування інформаційних, інформаційно-комунікаційних та електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів, володільцями (держателями) та/або адміністраторами яких вони є, та захисту інформації, що обробляється в них, а також захисту державних інформаційних ресурсів, можуть зупинити та обмежувати роботу таких ресурсів [4].

Починаючи з травня 2023 року ситуація починає поступово покращуватися, однак вона не досягла довоєнного рівня, тоді як потреба в отриманні інформації не тільки не зникла, а навпаки – зросла. Як наслідок, сотні запитувачів публічної інформації звернулися за захистом своїх прав до суду.

На сьогодні у Єдиному державному реєстрі судових рішень міститься більше 17500 рішень, ухвалених адміністративними судами у першій інстанції (із березня 2022 по вересень 2024), з посиланням порушення Закону України «Про доступ до публічної інформації», що дійсно вражає. Крім того, багато справ все ще перебувають на розгляді.

Найчастіше розпорядники інформації відмовляють у доступі до неї шляхом: ігнорування запиту; твердження, що вони не володіють потрібною інформацією; неправомірної вимоги оплатити вартість виготовлення копій; неправомірної відмови в наданні інформації через те, що запитувач не вказав мети її отримання; застосування відстрочки у задоволенні запиту тощо.

У той же час зауважимо, що регулювання відмови на запит на інформацію у воєнний період не відрізняється від регламентації цього

питання у мирний час. Розпорядник інформації має право відмовити в задоволенні запиту в таких випадках:

1) він не володіє і не зобов'язаний відповідно до його компетенції, передбаченої законодавством, володіти інформацією, щодо якої зроблено запит;

2) інформація, що запитується, належить до категорії інформації з обмеженим доступом;

3) особа, яка подала запит на інформацію, не оплатила передбачені Законом фактичні витрати, пов'язані з копіюванням або друком;

4) не дотримано вимог до запиту на інформацію, передбачених Законом [1].

На практиці ж, розпорядники, іноді побоюючись розкрити «зайву» інформацію, щоб не бути притягнутим до відповідальності, інколи свідомо зловживаючи посадовим становищем, а іноді просто не бажаючи працювати, відмовляють запитувачам в інформації.

Новими і масовими проблемами стали: 1) некоректне застосування тимчасової відстрочки у задоволенні запиту на інформацію «до закінчення строку дії воєнного стану в Україні», а не у зв'язку з реальним настанням обставин непереборної сили, як це передбачає Закон; 2) встановлення загальних обмежень доступу до інформації «через військову агресію російськофедерації проти України...» та «запровадження воєнного стану», а не у зв'язку з віднесенням запитуваних відомостей до інформації з обмеженим доступом шляхом застосування «трискладового тесту» у кожному конкретному випадку, як того вимагає Закон; 3) поширення серед розпорядників ідеї, що «збір відповідної інформації під час війни, може мати ознаки диверсійної діяльності, спрямованої проти України, а тому є необхідність ретельної перевірки осіб, які таку інформацію збирають та переслідуваної ними мети». Нерідко усі причини вказують одночасно як аргументи для відмови у наданні запитуваної інформації [5].

Як висновок можемо зазначити, що до війни нашому суспільству вдалося досягнути значного поступу у відкритості інформації: була створена низка державних баз даних, яка постійно поповнювалася новою інформацією шляхом відцифрування і завантаження паперових документів; вдосконалювалися системи отримання інформації на запити (наприклад, створення онлайн-сервісу державних послуг Дія, системи для перетину кордону «Шлях», сервісу перевірки адміністративних правопорушень в галузі безпеки на транспорті WIM-штрафи тощо). На жаль, повномасштабна агресія спровокувала значний «крок назад» у цьому питанні.

Не могло це не позначитися і на підготовці наукових робіт, адже майже всі науковці при написанні дисертацій послуговуються даними

державних підприємств, установ, організацій, інформацією органів виконавчої влади, місцевого самоврядування тощо з метою проведення аналізу, порівняння, формування статистики, доступ до яких зараз закритий. Звичайно, це впливає на якість матеріалу і роботи в цілому, адже дисертант не в змозі опрацювати всі необхідні йому дані і розробити відповідні висновки і пропозиції, що у результаті позначиться на можливості застосування цього наукового доробку на практиці.

Варто пам'ятати, що відкритість діяльності вищезазначених суб'єктів є ознакою демократичної, соціальної держави, на що не повинен впливати навіть воєнний стан. Доступ до інформації може бути обмежено за умови додержання саме сукупності всіх трьох підстав, передбачених у законодавстві, з урахуванням ситуації, в якій перебуває громада і її жителі. Адже від вчасного інформування залежить дуже багато, і, у тому числі, розвиток наукового потенціалу нашої держави, на який спиратиметься її відбудова у повоєнний час.

Література

1. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>

2. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

3. Конституція України. Науково-практичний коментар [текст] Станом на 20 травня 2018 р. / За заг. ред. Чижмарь К. І. та Лавриновича О. В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 290 с.

4. Деякі питання забезпечення функціонування інформаційно-комунікаційних систем, електронних комунікаційних систем, публічних електронних реєстрів в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 берез. 2022 р. № 263 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/263-2022-%D0%BF#Text>

5. Вашук-Огданська, О. Обмеження доступу до публічної інформації під час війни: про що говорить судова практика? Центр демократії та верховенства права. 21 березня 2023 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://cedem.org.ua/analytics/dostupu-sudova-praktyka/>

МЕТОДОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ПРАВИЛЬНОГО РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Дубинський Олег Юрійович

доктор юридичних наук, професор,

заслужений працівник освіти України,

проректор з науково-педагогічної роботи, економічних,

юридичних та соціальних питань

*Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна*

Надскладні умови, які сьогодні переживає наша держава, вимагають від усіх сфер життєдіяльності максимальної віддачі задля якнайшвидшої справедливої перемоги та відбудови України. Наука, яка завжди була рушієм розвитку, нині має стати чи не найголовнішим чинником і засобом для забезпечення відновлення економіки держави, усіх її соціальних інститутів, а також інноваційного поступу суспільства. Задля цього, необхідно здійснити новаторські кроки аби створити належні умови для наукового пошуку, розвитку новітніх форм, методів та засобів, які б сприяли цьому процесу.

Варто зауважити, що нині прослідковується доволі значна зацікавленість молодих науковців у дослідженні важливих напрямів, які зумовлені подальшим просуванням інформаційного суспільства, виникненням нових відносин, котрі до цього часу були невідомими, або знаходились поза межами наукового пошуку, зокрема й у правовій сфері. Вочевидь, для отримання досліджень, які будуть характеризуватись належною якістю, фундаментальністю, чіткістю, високим ступенем отриманих результатів, достовірністю, необхідно, передусім, визначити той шлях, який у науці прийнято називати методологією.

Як зауважують О. В. Петришин та В. І. Борисов, у передмові до вибраних наукових праць «Проблеми методології науки кримінального права», що саме недосконалість та недоліки, які виникають при формуванні методологічного інструментарію неодмінно тягнуть за собою потенційно можливі та реальні помилки и неточності, що можуть виникнути і в дослідженні, і в тих результатах, які будуть сформовані та репрезентовані науковій спільноті [1, с. 5].

Варто погодитись з Д. В. Каменським, що методологія не може розглядатись як така, що існує відокремлено й ізолюється від інших наук. На думку вченого, методологія є тим інструментом, що

проходить крізь усю науку, як комплексне сукупне розуміння, і водночас, зупиняється на окремо взятій галузі. Відтак, можна з великою долею вірогідності розглядати методологію як основу для пізнання будь-якої сфери, що досліджується [2, с. 108].

Подібну тезу висловлюють В. Ю. Медвідь, Ю. І. Даньків та І.І. Коблянська, стверджуючи, що за нинішніх умов науково-технічний розвиток суспільства все частіше спонукає до підвищення вимог щодо творчого потенціалу фахівців, які мають знати і володіти новітніми методами методологування, а також тими методами наукового пошуку, які дозволятимуть застосовувати новітню наукову інформацію, що побутує у новітньому інформаційному потоці задля вирішення складних задач та прийняття організаційних та інших важливих рішень [3, с. 5].

Варто враховувати і той факт, що пізнавальний процес безперервно пов'язаний не лише з виникненням нових проблемних ситуацій, але й нових знань, а це, у свою чергу, вимагає їх постійного осмислення під таким кутом зору, який максимально розкриє ці знання і дозволить зосередитись на вирішенні проблем, що їх супроводжують.

На думку О. В. Галян, важливість постановки проблеми і її вирішення майже знаходиться на одній площині [4, с. 11]. Отож, зрозуміло, що на самому початку наукового пошуку варто визначитись з тим, який спосіб дослідження тієї чи іншої проблеми буде найоптимальнішим, а також, в якій площині, та з позиції яких уявлень і теорій необхідно її розглядати.

Важливо зазначити, що наукове дослідження містить певні характерні ознаки, які, на думку Г. О. Бірти та Ю. Г. Бургу, полягають у тому, що:

«– це обов'язково цілеспрямований процес, досягнення усвідомлено поставленої мети, чітко сформульованих завдань;

– це процес, спрямований на пошук нового, на творчість, на відкриття невідомого, на висунення оригінальних ідей, на нове освітлення розглянутих питань;

– воно характеризується систематичністю: тут упорядковані, приведені у систему і сам процес дослідження, і його результати;

– йому властива строга доказовість, послідовне обґрунтування зроблених узагальнень і висновків» [5, с. 18].

В контексті правових наукових досліджень доцільно звернути увагу на необхідність розширення порівняльно-правових досліджень, що сприятиме законодавчому процесу, з огляду на незмінний європейський вектор України, який має на меті входження до цивілізованого демократичного суспільства та запозичення кращих традицій і стандартів, вироблених європейською спільнотою та

випробуваних упродовж тривалого часу. Натомість, проведення таких порівняльно-правових досліджень дасть змогу визначити недоліки та переваги використання досвіду європейських держав у різних сферах життєдіяльності суспільства, довести обґрунтованість імплементації законодавства ЄС у правову систему нашої держави.

Отож, у підсумку, можемо констатувати, що сучасні наукові дослідження, які вимагають інноваційних науково обґрунтованих підходів, можуть бути збагачені застосуванням новітніх методологічних підходів до наукового пошуку та розвитку наукової творчості.

Література

1. Панов М. І. Проблеми методології науки кримінального права : вибр. наук. пр. [уклад.: Г. М. Анісімов, В. В. Гальцова ; передм. О. В. Петришина, В. І. Борисова]. Харків : Право, 2018. 472 с. : іл.

2. Каменський Д. В. Методологічні особливості порівняльних кримінально-правових досліджень: здобутки української та американської доктрин. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2020. № 44. С. 108-112.

3. Медвідь В. Ю, Данько Ю. І., Коблянська І. І. Методологія та організація наукових досліджень (у структурно-логічних схемах і таблицях): навч. посіб. Суми: СНАУ, 2020. 220 с.

4. Галян О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч.– метод. видання. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 26 с.

5. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень. [текст] : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Заболотна Ірина Іванівна

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри інтернатури лікарів-стоматологів
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Україна*

Гензицька Олена Станіславівна

*кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри інтернатури лікарів-стоматологів
Донецький національний медичний університет
м. Лиман, Україна*

Заболотний Олександр Сергійович

*студент кафедри системного аналізу
та інформаційно-аналітичних технологій
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»
м. Харків, Україна*

Останнім часом стрімко розвивається технологія штучного інтелекту (ШІ), який впливає на повсякденне життя людини, включаючи наукові дослідження [1, с. 46; 2, с. 66; 3, с. 205]. ШІ – це здатність комп'ютерного устаткування виконувати завдання, які зазвичай вимагають людської інтелектуальної діяльності [1, с. 46; 4, с. 70; 5, с. 204]. Він стає надзвичайно важливим інструментом для наукової спільноти, який може значно полегшити і прискорити проведення досліджень і забезпечити більш точні результати [1, с. 54]. ШІ є одним із найперспективніших інструментів завдяки високій ефективності роботи, вмінню використовувати структуровані знання і отримувати розуміння з великих масивів даних [4, с. 70]. На відміну від пошуку за ключовими словами, мовна модель шукає за сенсами і може розпізнати і згенерувати дуже багато текстів, що раніше було неможливо. Використання ШІ для обробки текстів різними мовами може полегшити пошук і аналіз літератури, а також автоматизувати переклади текстів, написаних різними мовами. Це робить наукову інформацію більш доступною для дослідників. ШІ може аналізувати наукові роботи, що допомагає науковцям знайти необхідну

інформацію, а також надавати рекомендації і варіанти дій на основі наукових даних із кількох джерел інформації (багатомодальних даних) і вхідних параметрів [4, с. 70]. Крім того, новітня технологія здатна здійснювати аналіз, виявляти статистичні зв'язки, допомагати відкрити нові напрями досліджень і пришвидшити їх перебіг [1, с. 48]. Хоча ручна ідентифікація залишається найбільш використовуваним методом, перехід до аналізу за допомогою ШІ дозволяє уникнути тривалих процедур і мінімізує систематичні або випадкові суб'єктивні помилки [4, с. 71]. ChatGPT надає допомогу у наукових дослідженнях, підсумовуючи джерела чи скеровуючи до корисних публікацій, а також миттєві відповіді на будь-які запитання, пояснення, наведення прикладів [3, с. 207]. Окрема увага приділяється генерації нових гіпотез. ШІ може аналізувати наявні дані і впізнавати потенційні взаємозв'язки, які дослідникам може бути важко помітити. Його застосування дозволяє поліпшити точність передбачень і моделей у різних галузях, включаючи медицину, і вдосконалити якість наукових досліджень та їхні результати [1, с. 48]. ШІ може допомагати науковцям планувати і оптимізувати експерименти, обираючи оптимальні умови та параметри для досягнення бажаних результатів [1, с. 48]. Також існує можливість синтезу нових матеріалів і засобів, що використовується для розробки ліків та інших продуктів при проведенні наукових досліджень [1, с. 48]. Він може бути корисний у розробці нових методів лікування.

Отже, ШІ змінює темпи, форми і результати наукових досліджень. Ці можливості відкривають нові перспективи для науковців у різних галузях і роблять реальними дослідження та інновації, які раніше здавалися недосяжними. Також його можливості використовують для візуалізації даних. Автоматизована обробка зображень і відео корисна для багатьох галузей наукових досліджень, включаючи медицину [1, с. 48]. ШІ може використовуватися для підготовки звітів і презентацій про результати досліджень. Це може допомогти науковцям покращити якість і візуалізацію результатів своїх досліджень [1, с. 51]. Один із відомих інструментів на базі ШІ – це “SlideBot”, який дозволяє автоматично створювати презентації на основі введеного тексту. “SlideBot” аналізує наданий текст і автоматично підбирає відповідні зображення, графіку та дизайн [5, с. 205]. Його використання значно спрощує процес підготовки до конференцій, дозволяючи науковцю зосередитися на змісті викладання. Додатково система пропонує оптимальний порядок слайдів для найкращого подання матеріалу.

Незважаючи на безсумнівні переваги, які ШІ може принести у сферу наукових досліджень, його використання також пов'язане з численними потенційними загрозами і викликами. У першу чергу, варто обговорити

етичні аспекти, які виникають у процесі використання цієї технології у науковому середовищі. Кількість певних специфічних слів у наукових працях, характерних для ІІІ, різко збільшилась останнім часом. Тобто, вони мають ознаки генерації. Це зумовлює необхідність розробки і дотримання етичних стандартів для забезпечення етичного використання технологій [1, с. 47]. Якщо робота згенерована повністю чи частково – це підпадає під поняття академічного плагіату – недотримання принципів академічної доброчесності з огляду на доступ до значної кількості джерел інформації, зазіхання на інтелектуальну власність і авторське право [2, с. 67; 3, с. 208]. І так існує низька поінформованість суспільства про результати наукових досліджень та пониження довіри громади до їх якості [2, с. 67]. Виклики і перешкоди, пов'язані з питаннями приватності даних, та етичні аспекти, – це реалії цифрової епохи і професійної реалізації [5, с. 203]. Тому актуальним залишається контроль етичного використання нових технологій [5, с. 206]. Застосування ІІІ для збору і обробки інформації не звільняє дослідників від обов'язку правильно цитувати та посилалися на джерела, включаючи дані. Деякі наукові видання навіть вимагають, щоб автори відзначали використання ІІІ-інструментів і алгоритмів у своїх публікаціях та надавали посилання на відповідні роботи. Це означає, що необхідно повідомляти про обмеження ІІІ-методології, якщо такі є, і уникати завищеного або необґрунтованого підсилення значущості отриманих результатів [1, с. 51]. Ще до недоліків слід віднести нездатність ІІІ створювати асоціації, як це робить людський мозок, і лише часткова здатність приймати складні рішення у клінічній ситуації [4, с. 76]. Сьогодні у процесі наукового пізнання відбувається виключення людського мислення, дослідження протікає ніби в автоматичному режимі або ж взагалі без безпосередньої його участі. Тобто, спостерігається трансформація характеристик обізнаності, умінь і мислення, а також експериментальної бази наукових досліджень [3, с. 208]. Крім того, недостатній рівень підготовки може призвести до неефективного використання технологій та недоліків у впровадженні технології. Повністю не виключені і збої у роботі в системах ІІІ, які можуть призвести до неправильних результатів [1, с. 48]. Тому необхідно розробляти стандарти і методи оцінювання досліджень, здійснених з використанням ІІІ. Також важливо враховувати потенційні недоліки використання технології, як вартість, залежність від даних і необхідність кваліфікації. Використання ІІІ вимагає спеціалізованих знань і навичок, які не завжди доступні науковцям. Тому можливо знадобитися пройти навчання, щоб навчитися використовувати ці технології [1, с. 50]. Великі обсяги даних, що використовуються у наукових дослідженнях, можуть бути цільовими для кібератак і зламів. Отже, захист і безпека даних

стають надзвичайно важливими завданнями в умовах використання ШІ [1, с. 50].

Усвідомлюючи істотні переваги та здобутки систем ШІ, слід спрогнозувати неочікувані виклики і ризики, що можуть виникнути внаслідок неспинного їх розвитку [2, с. 67]. Оскільки ШІ може сприйняти значно більше інформації, ніж людина, сьогочасне його використання у наукових дослідженнях дає змогу спрогнозувати, відобразити й здійснити комерціалізацію результатів наукових пошуків [3, с. 204]. Варто впроваджувати ШІ-технології у проведенні наукових досліджень в Україні на державному рівні. Враховуючи зазначені переваги та проблеми процесу імплементації технологій ШІ у науково-дослідну діяльність, така трансформація є важливою компонентою інтеграції різних галузей науки, реформуванням організації науки й пізнавального процесу в ній [3, с. 208].

Таким чином, автори представили можливості і недоліки ШІ у наукових дослідженнях. Вже ні в кого не викликає сумнівів потенціал ШІ для науки, який сприяє прискоренню її розвитку і забезпеченню більш точних інформаційних результатів. Але потрібно знайти баланс між використанням можливостей ШІ і захистом наукового процесу від можливих негативних наслідків. Є різні тенденції, які так чи інакше сформують майбутнє ШІ у наукових дослідженнях.

Література

1. Коломієць А. М., Кушнір О. І. Використання штучного інтелекту в освітній та науковій діяльності: можливості та виклики. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2023. Вип. 70. С. 45-57.

2. Драч І., Петрое О., Бородієнко О., Регейло І., Базелюк О., Базелюк Н., Слободянюк О. Використання штучного інтелекту у вищій освіті. *Міжнародний науковий журнал «Університети і лідерство»*. 2023. № 15. С. 66-82.

3. Панухник О. Штучний інтелект в освітньому процесі та наукових дослідженнях здобувачі вищої освіти: відповідальні межі вмісту ШІ. *Галицький економічний вісник*. 2023. №4 (83). С. 202-211.

4. Кузик І. М., Котельбан А. В. Використання штучного інтелекту в ортодонції. *Експериментальна і клінічна медицина*. 2023. № 92 (4). С. 70-80.

5. Розлуцька Г. М., Гайович Є. Ф., Назаров В. С. Штучний інтелект як інноваційний дидактичний засіб. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Т. 2. Вип. 63. С. 203-206.

LINGUISTIC ASPECTS OF WRITING AN ENGLISH ABSTRACT FOR A PHD THESIS IN LAW

Zaiarna Inna

*PhD in Education, Associate Professor,
Associate Professor at Foreign Languages Department of Educational
and Scientific Institute of Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

Stupenko Maria

*Teacher at Foreign Languages Department of Educational
and Scientific Institute of Law
Taras Shevchenko National University of Kyiv
Kyiv, Ukraine*

The abstract of a PhD thesis in law is crucial for summarizing complex legal arguments, methodologies, and findings, making them accessible to an international academic and professional audience. Writing an effective English abstract for a legal thesis requires adherence to specific linguistic conventions that ensure clarity, precision, and coherence, particularly given the specialized nature of legal terminology. This paper explores the key linguistic aspects involved in crafting an English abstract for a PhD thesis in law, with practical examples illustrating the challenges and solutions.

In this study, we focus on the following aspects: Clarity and Conciseness; Tense and Voice; Lexical Precision and Cohesion, as they are essential for producing high-quality legal abstracts that effectively communicate complex ideas. These aspects are further elaborated in our other research papers [1; 2].

1. *Clarity and Conciseness.* In legal abstracts, clarity involves the precise articulation of legal issues, arguments, and conclusions, while conciseness ensures that the abstract succinctly presents the research without unnecessary detail.

Example:

Less clear and concise: «*The research endeavors to scrutinize the legal implications of various frameworks regulating international trade, with particular emphasis on the potential ambiguities that might arise from differing interpretations of treaty obligations.*»

More clear and concise: *«The research examines the legal implications of international trade frameworks, focusing on ambiguities in treaty interpretations.»*

In legal writing, it is particularly important to avoid convoluted sentences and excessive legal jargon that might obscure the key points [4].

2. *Tense and Voice*. The use of tense and voice in a legal abstract should reflect the nature of the research. The present simple tense is often used to state the purpose and findings of the research, while the past simple or present perfect tense is used to describe the analysis or case studies.

Example:

Stating the purpose (present simple): *«This thesis analyzes the impact of human rights treaties on domestic legislation.»*

Describing the analysis (past simple): *«Case law from various jurisdictions was examined to identify patterns in judicial interpretation.»*

Describing the findings (present perfect): *«The analysis has demonstrated inconsistencies in the application of international norms.»*

The passive voice is frequently used in legal writing to maintain objectivity, but excessive use can lead to vagueness [3].

Example:

Overuse of passive voice: *«It has been observed that the principles of equity are frequently misinterpreted.»*

Balanced use of active and passive voice: *«The principles of equity are frequently misinterpreted, as observed in several landmark cases.»*

3. *Lexical Precision and Cohesion*

Legal abstracts require high lexical precision to accurately convey complex legal concepts and arguments. The correct use of legal terminology is essential to ensure the abstract is meaningful to legal professionals and scholars.

Example:

Less precise: *«The study looks into how the law deals with international contracts.»*

More precise: *«The study investigates the enforcement of international commercial contracts under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG).»*

Cohesion is achieved through the logical flow of ideas and the use of linking words that guide the reader through the legal arguments [6].

Example:

Less cohesive: *«The thesis discusses contract law. It also explores dispute resolution.»*

More cohesive: *«The thesis discusses contract law, particularly focusing on dispute resolution mechanisms within international arbitration frameworks.»*

All of the abovementioned aspects are mastered by PhD students in law at Taras Shevchenko National University of Kyiv while taking the compulsory course in English Academic Writing. For that purpose, *Introduction to Academic Writing: Reference and Practice for PhD Students in Law* [5] was designed.

Conclusion. Writing an English abstract for a PhD thesis in law demands careful attention to linguistic details, particularly in ensuring clarity, precision, and cohesion. By focusing on these aspects, legal scholars can create abstracts that effectively communicate their research to a global audience. Non-native English speakers, in particular, may need to practice and refine their abstracts to meet the linguistic standards required for legal discourse.

References

1. Заярна І.С. Методичні аспекти навчання англійського академічного письма здобувачів ступеня доктора філософії в галузі права. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 46, том 1, 2021. С. 210-214. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/46_2021/part_1/33.pdf
2. Заярна І. Особливості добору мовного матеріалу для навчання англійського академічного письма здобувачів ступеня доктора філософії у галузі права. Acta Paedagogica Volynienses. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. № 1. Том 1. С. 158–163, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.1.1.25>
3. Bhatia V. K. Analyzing Genre: Language Use in Professional Settings. Longman. 1993. 264 p.
4. Garner B. A. Legal Writing in Plain English: A Text with Exercises. University of Chicago Press. 2013. URL: https://www.academia.edu/43801775/Legal_Writing_in_Plain_English_Bryan_A_Garner
5. Introduction to Academic Writing: Reference and Practice for PhD Students in Law. Вступ до академічного письма: навчальний посібник для здобувачів наукового ступеня доктора філософії в галузі права. О. Жигадло, І. Заярна, Т. Трубчанінова. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 88 с.
6. Williams J. M. Style: Lessons in Clarity and Grace. Pearson Longman. 2006. 272 p.

КІБЕРБЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Зінченко Олександра Ігорівна

*аспірантка кафедри політології філософського факультету
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

Підготовка дисертації є особливо складним завданням, однак в умовах воєнного стану в Україні ситуація ускладнюється не лише через фізичні обмеження, а й через загрози кібербезпеки. З початком конфлікту кількість кібератак на наукові та освітні установи різко зросла. Ці загрози не лише ускладнюють роботу дослідників, а й створюють додаткові виклики та ставлять під сумнів безпеку зібраних даних та результатів досліджень.

Сучасні кібератаки мають різноманітні форми і можуть бути націлені як на інфраструктуру організацій, так і на особисті пристрої дослідників. Наприклад, за даними CERT-UA, в Україні зафіксовано значне збільшення кібератак на освітні установи протягом останнього року. Атаки включають фішинг, шкідливе програмне забезпечення та загрози на рівні мереж [1]. Однією з головних проблем є захист даних при віддаленій роботі. В умовах воєнного стану багато дослідників змушені працювати з дому, що підвищує ризики через використання менш захищених домашніх мереж. Використання віртуальних приватних мереж (VPN) є важливим для забезпечення безпеки з'єднання. Згідно з рекомендаціями Федеральної служби безпеки США, VPN допомагає захистити дані від перехоплення, надаючи зашифроване з'єднання між користувачем та Інтернетом [2]. Окрім використання VPN, критично важливою є реалізація двофакторної аутентифікації для захисту акаунтів і даних. Національний інститут стандартів і технологій (NIST) підкреслює важливість двофакторної аутентифікації як одного з основних заходів безпеки для захисту акаунтів [3]. Дослідники повинні забезпечити, щоб їх акаунти мали не лише складні паролі, але й додаткові елементи аутентифікації. Ще одним важливим аспектом кібербезпеки є зберігання даних також є. Хоча хмарні сервіси, такі як Google Drive і Microsoft OneDrive надають зручний спосіб зберігання даних, вони не завжди забезпечують достатній рівень захисту. Використання шифрування даних перед їх завантаженням у хмару може значно підвищити рівень безпеки.

Фізичний захист обладнання також важливий. У випадку евакуації чи переміщення обладнання може бути вразливим до крадіжок або втрат. Рекомендується використовувати фізичні замки для ноутбуків і зберігати важливі документи в безпечних місцях. Такі заходи можуть допомогти зменшити ризики, пов'язані з фізичним доступом до даних [4].

Таким чином, маємо констатувати, що підвищений рівень кібератак в Україні негативно впливає на академічний процес. Успішна підготовка дисертації в умовах воєнного стану неможлива без належного захисту цифрових ресурсів та вимагає від дослідників не лише академічних знань, а й високого рівня обізнаності в галузі кібербезпеки, нагальною постає проблема інтеграції кібербезпеки у всі етапи дослідницької роботи. Завдяки комплексному підходу до захисту техніки та даних можна значно зменшити ризики, пов'язані з кіберзагрозами, і забезпечити належний рівень безпеки для дослідницьких матеріалів та обладнання в умовах воєнного стану.

Література

1. Кібербезпека в інформаційному суспільстві: Інформаційно-аналітичний дайджест відп. ред. О. Довгань; упоряд. О. Довгань, Л. Литвинова, С. Дорогих; Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права НАПрН України»; Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. К., 2023. №10 (жовтень). 320 с.

2. FBI – Federal Bureau of Investigation. Protected Voices: Virtual Private Networks, 2018. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bzD6paYozGI> (date of access: 03.08.2024).

3. Reports on Computer Systems Technology / Sheila Frankel et al. National Institute of Standards and Technology, 2008. URL: <https://nvlpubs.nist.gov/nistpubs/legacy/sp/nistspecialpublication800-113.pdf> (date of access: 03.08.2024).

4. CERT-UA. cert.gov.ua. URL: <https://cert.gov.ua/recommendation/11388> (date of access: 03.08.2024).

ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ (ДИСЕРТАЦІЙНИХ) ДОСЛІДЖЕНЬ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВЕДЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Камінський Ростислав Феліксович

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри описової та клінічної анатомії

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Дзевульська Ірина Вікторівна

доктор медичних наук, професор,

завідувач кафедри описової та клінічної анатомії

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Тимошенко Ірина Олексіївна

PhD, старший викладач кафедри описової та клінічної анатомії

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, нажаль порушився методологічний процес проведення дисертаційних (наукових) досліджень в межах нашої держави. Особливо це можна побачити на територіях східних регіонів України. Як відомо, проведення наукових (дисертаційних) досліджень, а особливо морфологічних досліджень, потребує певної експозиції відносно матеріалу. Забір матеріалу і його подальше дослідження повинні відбуватися в певних умовах [1, с. 164]. В даний час, коли відбуваються постійні руйнування приміщень закладів освіти і не тільки їх, знищення обладнання, знижується рівень і сама можливість проведення будь-яких досліджень. Наприклад, при заборі матеріалу для морфологічних досліджень повинен бути невеликий час від забору матеріалу до його поміщення у спеціальну камеру з певним температурним режимом, але в багатьох випадках ці умови просто неможливо виконати. Доступ до кріогенних камер, які використовуються для більшості дисертаційних досліджень, пов'язаних зі зберіганням вилучених органів щурів у цих камерах, майже не можливий. Неможливість спричинена постійним знищенням ворогом енергетичної інфраструктури країни і як наслідок це призводить до відсутності електропостачання для живлення кріогенних камер і іншого обладнання, яке могло б використовуватись для морфологічних, фізіологічних, гістологічних, біохімічних і інших

наукових досліджень. А точне, цілком повне, раціональне, достовірне і якісне наукове дослідження включає в себе низку робіт і процесів, які напряму пов'язані з використанням сучасного обладнання. Також відомо багато фактів прямого знищення ворогом лабораторій, дослідних центрів, в яких вже проводились розпочаті дослідження. І це призвело до того, що науковцям потрібно починати з початкових етапів проводити експерименти для їх досліджень [2, с. 18]. Відсутність світла банально призводить до порушення утримання експериментальних тварин у віваріях при певних світлових режимах, а постійні обстріли призводять до впливів гучних звуків, вібрацій на тварин і унеможливають використання їх для чистих експериментів.

Відомо, що у зв'язку з цими факторами, багато українських науковців почали проводити свої дослідження на базі університетів Європейського Союзу. Щоправда, це в основному науковці з східних і південних областей України.

В Національному медичному університеті імені О. О. Богомольця на чолі з ректором Ю. Л. Кучиним на базі Науково-дослідного інституту експериментальної та клінічної медицини, який повністю забезпечений енергетичним устаткуванням для збереження можливості працювати науковцям. Завдяки цьому є можливість проводити всілякі дослідження зі збереженням і температурного режиму, і морфологічних досліджень, а також електронної і світлової мікроскопії. Це є дуже важливим кроком для збереження і подальшої можливості розвитку досліджень науковцями, це відкриває нові горизонти для молодих вчених в межах нашої держави, та збільшує розвиток науки України та її наукової незалежності. Захищаючи практичну частину наукових робіт і дисертацій, підвищується ефективність та успішна готовність науковців до проведення науково-дослідних робіт, прагнення до творчого наукового пошуку [3, с. 210].

Література

1. Вовк А. О., Левчук К. О. Значення наукових досліджень для розвитку вищих навчальних закладів. Збірник наукових праць Дніпровського державного технічного університету., 2020. Т.2 № 37 161-166 с.
2. Вегеш М. М. Організація і проведення наукових досліджень. Методичні рекомендації для здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) рівні (доктор філософії / Doctor Philosophy (Ph.D)) Ужгород: Видавництво ПП "АУТДОР-ШАРК", 2020. 1-39 с.
3. Важинський С. Є., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень. Навчальний посібник. СумДПУ імені Макаренка 2016. 1-260 с.

ЧОМУ ДОСІ ПРИ НАПИСАННІ ДИСЕРТАЦІЙ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ РАДЯНСЬКІ НАРАТИВИ?

Колб Олександр Григорович

*доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України,
професор кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет
м. Ірпінь, Україна*

Дучимінська Леся Миронівна

*начальник управління контрольної-перевірочної роботи
Головного управління Пенсійного фонду України у Волинській області
м. Луцьк, Україна*

Міністерством освіти і науки (МОН) України у 2017 році затверджені Вимоги до оформлення дисертацій [1]. Проте, через відсутність у них правил, що стосуються стилю викладення дисертаційних матеріалів у роботі, досі здобувачі застосовують при цьому колись схвалені радянською владою такі словосполучення, як : на нашу думку; ми вважаємо; ми констатуємо тощо. А, це, у свою чергу, не дозволяє у повній мірі в умовах відкритої агресії російської федерації (рф) проти України нейтралізувати, блокувати, ліквідувати, т.ін. детермінанти, що сприяють розвитку в нашій державі такого суспільно небезпечного явища, як «руський мір» [2].

Сутність цієї проблеми полягає у тому, що в часи СРСР у всіх галузях суспільної діяльності домінуючими були підходи партійних керівників і в цілому влади, а тому поширеним у всіх публічних виступах було словосполучення «є думка...», що зводило нанівець індивідуальні оціночні позиції тих чи інших осіб щодо відповідних суспільних відносин, включаючи і сферу науки. При цьому, на жаль, такий стиль залишився на науковому рівні до сьогодні, що не тільки суперечить сучасній державній політиці України, пов'язаній з протидією «руському міру», але й законам формальної логіки та наукової методології дослідження.

Зокрема, вже на обкладинці будь-якої дисертації, а також в анотації до неї здобувачем зазначається, що вона містить результати власних досліджень, а також про те, що дана кваліфікаційна наукова праця підготовлена на правах рукопису. Тоді виникає цілком логічне запитання, а до чого тут «ми дослідили» чи «ми встановили» тощо?!

Як видається, в дисертації автору слід апелювати не до анонімного співавторства (на нашу думку; на наш погляд; на наше переконання, т.ін.), а до результатів проведеного дослідження, вживаючи при цьому такі словосполучення, як: як показали результати даного наукового пошуку; як встановлено в ході цієї наукової розвідки; виходячи з отриманих результатів дослідження, можна констатувати тощо [3].

Зазначений науковий підхід не тільки дозволить мінімізувати негативні впливи «руського міра» на сферу освіти і науки України, але й дасть можливість ученим вийти з «театру абсурду», який на сьогодні нівелює індивідуальні досягнення будь-якого здобувача, позаяк оцінка його роботи здійснюється через призму таких радянських наративів, як : «ми...»; «на нашу думку...»; «на наш погляд...» тощо.

Без сумніву, в таких умовах та з урахуванням реальних загроз національній безпеці України з боку рф, слід по-новому викласти Вимоги до оформлення дисертацій, які у свій час вказані вище проблеми не відрегулювали [1].

З огляду цього та у зв'язку з необхідністю підвищення рівня дисертаційних пошуків у нашій державі, варто також змінити підходи здобувачів до опису у своїх роботах питань, що стосуються методології їх досліджень.

Як правило, молоді учені у зазначеному підрозділі дисертації піддають опису доктринальні позиції науковців, у яких вони дають визначення поняття «методологія дослідження». Натомість, здобувачам слід у даному підрозділі пояснити, які методи, прийоми і засоби застосовувались ними при з'ясуванні змісту предмета обраного ними наукового пошуку. Саме з цих міркувань, у свій час в авторефераті дисертації, зокрема у її вступі, структурно визначався спеціальний підрозділ «методи дослідження».

Як показує практика, у сьогоднішній існує низка й інших суттєвих проблем, що пов'язані з технологією написання дисертацій в Україні, що виступає додатковим аргументом відносно того, що сучасні Вимоги МОН є архаїчними та такими, що потребують нових підходів та змістовних видозмін.

У цьому сенсі, наприклад, звертає на себе увагу той факт, що у більшості дисертацій кількість завдань дослідження не співпадає з кількістю висновків за розділами та у цілому по дисертації, а також ні в перших, ні в других не вживаються такі ключові слова, як: встановлено; запропоновано; доведено; сформульовано; визначено тощо.

Отже, в наявності складна теоретико-прикладна проблема, яка має бути вирішена на всіх рівнях її реалізації (організаційному; нормативно-правовому; науковому; т.ін.).

Література

1. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text>.

2. Соня Кошкіна. Що таке «руській мір» і як він став ідеологією путінського фашизму? *LB.ua*: URL: https://lb.ua/news/2024/05/14/613111_shcho_take_russkiy_mir_i_yak_vin_stav.html.

3. Ковальчук В. С. Кримінально-процесуальні засади запобігання правопорушенням у сфері виконання покарань України: дис...канд.юрид.наук: 12.00.08. Кропивницький: Донецький державний університет внутрішніх справ, 2024. 320 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-22>

ВІЙСЬКОВА ЗЛОЧИННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ПРЕДМЕТУ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Корнієнко Максим Вікторович

*доктор юридичних наук, професор,
проректор*

*Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

У кримінології завжди відстоювалася позиція, згідно з якою стан і тенденції окремого роду злочинності прямо залежать від стану загальної злочинності, що перебуває в тісному взаємозв'язку із загальними, економічними, політичними, соціальними, правовими, організаційними, морально-психологічними та іншими процесами в державі. Підтримуючи позицію О.О. Шкути до проголошення в Україні воєнного стану така тенденція знаходила своє практичне підтвердження. Проте як показало наше дослідження, ні економічні, соціальні та правові процеси в країні не справляють такого надзвичайного впливу на зростання кількості військових кримінальних правопорушень, як зміна воєнно-політичної ситуації в державі [1, с. 75].

З лютого 2014 року Україна фактично опинилася в стані неоголошеної війни з рф, яка спочатку за допомогою військової операції окупувала та анексувала АР Крим, а потім здійснила військову агресію в окремих регіонах Донецької і Луганської областей, у зв'язку з чим Рада національної безпеки та оборони України 14 квітня 2014 р.

розпочала антитерористичну операцію, переформатовану з 30 квітня 2018 р. в Операцію Об'єднаних сил (ООС) спрямовану на протидію діяльності незаконних російських і проросійських збройних формувань.

Вивчення військової злочинності до проголошення воєнного стану в Україні показали, що з 2013 року по 2018 рік щорічно в державі вчинялося більше 0,5 млн. (2013 – 563 560; 2014 - 529 139; 2015 - 565 182; 2016 - 592 604; 2017 - 523 911) кримінальних правопорушень. З 2018 року по 2022 рік тенденція їх вчинення почала різко зменшуватися. Так, в 2018-2019 роках кількість вчинених кримінальних правопорушень зменшувалася приблизно по 40 тис. на рік, у зв'язку з чим в 2018 році загальний показник злочинності вдержаві скоротився на 15% (487 133), у 2019 році на 21% (444 130), у 2020 на 36% (360 622), в 2021 році на 43% (321 443), у 2022 році знову почав збільшуватися, і склав 31,5% (362 636) від загальної кількості зареєстрованих кримінальних правопорушень у 2013 році (563 560), чого на жаль не можна сказати про тенденцію вчинення військових кримінальних правопорушень. Незважаючи на загальне скорочення у 2014 році (529 139) на 7,2%, в порівнянні з 2013 роком (563 560) загальної злочинності, кількість вчинених військових кримінальних правопорушень, протягом досліджуваного періоду, зросла більше ніж в 11 разів (з 369 в 2013 році до 4153 у 2014 році) [3, с. 188].

В контексті загальної злочинності показник вчинення військових кримінальних правопорушень у 2014 році склав 0,8% (4 153/529 139), в 2015 році – 1,1% (6213/565182), в 2016 році – 0,6% (3650/592604), в 2017 році - 0,9% (4577/523911), в 2018 році – 0,8% (3694/487133), в 2019 році – 0,8 (3616/444130), в 2020 році – 1,1% (4055/360622) 2021 році – 0,9 % (3037/321443), у зв'язку з чим можемо констатувати, що з 0,065% у 2013 році протягом наступних дев'яти років (з 2014-24.02.2022) військові кримінальні правопорушення, в системі загальної злочинності в державі, стали займати близько 1%.

Як бачимо, для показників вчинення військових кримінальних правопорушень характерними є хвилеподібність коливань, найвищі показники якої спостерігалися у 2015 році (6213), 2017 році (4577) та 2020 році (4055), а найнижчий – у 2021 році. (3037). Наближені до 2021 року показники були у 2016, 2018 та 2019 роках.

З 2016 року по 2019 рік загальна кількість військових кримінальних правопорушень із певним коливанням змінилася в бік зменшення, що, на наше глибоке переконання, є необ'єктивним, оскільки значна кількість кримінальних правопорушень, які вчинені військовослужбовцями, не відбиваються в показниках кримінально-правової статистики через замкнутість, автономність військової сфери,

низький рівень громадського контролю за діяльністю ЗСУ, високий рівень корпоративності, сталі традиції військовослужбовців [4, с. 45].

Введений Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. воєнний стан став лакмусовим папірцем до рекордного зростання військової злочинності, у зв'язку із чим на тлі загального зменшення злочинності в державі набуло стрімкого зростання вчинення військових кримінальних правопорушень, середній коефіцієнт якого за 2022 р. – 3,8% у системі загальної злочинності по державі та в 4,5 рази перевищив показник 2021 р. [6, ст. 119].

Незважаючи на українсько-російську війну у 2023 році загальна кількість вчинених кримінальних правопорушень склала 475 595, що на чверть (24,8%) перевищило показники минулого року. З них 28 666 склали військові кримінальні правопорушення, що більше ніж в 2 рази перевищило показники минулого року.

До загальних детермінант вчинення військових кримінальних правопорушень можна віднести: загострення військово-політичної ситуації в країні; соціальну незахищеність військовослужбовців; кризи соціальної культури; особливості сімейного виховання; вплив найближчого оточення та засобів масової інформації; конкретні життєві ситуації, які формують людину з її системою установок та особливостями характеру; несприятливі соціально-економічні умови тощо [8, с. 26].

Загальні детермінанти вчинення військових кримінальних правопорушень, що реалізуються в умовах проходження військової служби можна поділити на дві групи: ті, які послабляються чи нейтралізуються в умовах проходження військової служби загальні причини, і ті які навпаки їх підсилюють.

До перших слід віднести: військову організацію побуту, життя і дозвілля військовослужбовців; систему морального, правового і військового виховання; статутний контроль тощо.

До факторів, що підсилюють дію загальних детермінант вчинення військових кримінальних правопорушень належать: проходження військової служби, у своїй переважній більшості, осіб молодого віку (18 – 40 років), для яких властива вища девіантна та делінквентна активність; статутна регламентація поведінки, життя, побут та відпочинку військовослужбовців, що породжує додаткову внутрішню психологічну напругу; відірваність військовослужбовців від своїх близьких, звичних умов життя, праці, побуту та відпочинку, що може стати соціально-психологічною основою кримінальних мотивацій військовослужбовців [1, с. 75].

Спеціальні (військові) детермінанти, що сприяють вчиненню військових кримінальних правопорушень, представлені конкретними недоліками організаційної, управлінської, дисциплінарної та виховної

діяльності командирів та начальників [9, с. 63]. За результатами нашого дослідження встановлено, що зазначені детермінанти, в контексті вчинення військових кримінальних правопорушень, породжують: ненормальні взаємини у військовому колективі; аморальна та протиправна поведінка командирів і начальників по службі, їх байдужне ставлення до потреб і запитів підлеглих військовослужбовців; неналежна боротьба із вживанням військовослужбовцями алкоголю та наркотиків; високий рівень латентної злочинності тощо [9, с. 63].

На підставі викладеного, підтримуючи позицію О.О. Шкути, невідкладними заходами протидії військовим кримінальним правопорушенням в умовах воєнного стану в Україні ми бачимо:

- доопрацювання доктрини військової безпеки України з урахуванням вимог забезпечення національної безпеки, внутрішньої і зовнішньополітичної ситуації в країні;

- належне фінансування ЗСУ, як заходів пов'язаних з підтриманням бойової готовності військ, так і соціальних програм для військовослужбовців та членів їхніх сімей;

- повний перехід ЗСУ, виключно на військову службу за контрактом [1, с. 76].

- вдосконалення кадрової політики ЗСУ спрямованої на усебічну підготовку офіцерського та сержантсько-старшинського складу, підвищення вимог до його ділових і моральних якостей [11, с. 335].

Література

1. Shkuta O.O. Crimes in the Military Sphere: Reasons and Conditions (Злочини у військовій сфері: причини та умови). *European Reforms Bulletin №2, 2020. с. 74-77.* <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/1845/1/74-77.pdf>

2. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Про стан та перспективи розвитку Воєної організації та сектору безпеки України» Постанова Верховної Ради України; Рекомендації від 05.07.2012 № 5086-VI Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5086-17#Text>

3. Oleh Shkuta, Maksym Korniienko, Mykola Yankovyi (2022) Foreign experience of preventing military and economic crimes (Зарубіжний досвід запобігання військово-економічній злочинності). *Baltic Journal of Economic Studies. Vol. 8 № 4. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», (2022).* P. 185-190 <http://baltijapublishing.lv/index.php/issue/article/view/1937/1946>

4. Дмитренко Н.А., Шкута О.О. Злочинність у Збройних Силах України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 186 с.

5. Дмитренко Н.А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у Збройних Силах України. Дис. на здоб. наук. ступ. докт. філос. Одеса. 2021. 230 с.

6. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 212 с. <https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstreams/709dee25-1201-4e68-ab35-9a1a07514d1e/download>

7. Рева А.О. Морально-психологічні ознаки особистості дезертира в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні питання юридичної науки*. 2022. № 18. С. 225-230.

8. Чимищенко С. М. Соціальний захист військовослужбовців. Фінанси України. 2005. № 11. С. 46–51.

9. Кримінологія : підручник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Чернея ; за наук. ред. д-ра юрид. наук, професора О. М. Джужі. Київ : ФОП Маслакова, 2020. 612 с.

10. Артеменко О.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти порядку проходження військової служби: дис. ... кандидат... юрид. наук: 12.00.08 / Науково-дослідн.інститут вивчення проблем злочинності ім.академ. В.В.Сташиса. Харків, 2018. 225 с.

11. Anna Reva Główne zadania i cechy ogólnego społecznego zapobiegania dezercji w warunkach stanu wojennego w Ukrainie. *Education, Law, Management* 2022 № 3 (47) P. 332-336

12. Концепція військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України. Затверджено наказом Міністра оборони України № 295 від 08.06.2010.

13. Камеш С. І. Військово-патріотичне виховання в контексті ідеологічної роботи в Збройних Силах України. Вісник національного університету оборони України. 2014. № 2. С. 331–334.

14. Пальчик С. І. Військово-патріотичне виховання як фундамент ідеологічної роботи в Збройних Силах України. Вісник національного університету оборони України. 2014. № 2. С. 335–340.

15. Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних Силах України на 2012 - 2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання [...] Міністерства оборони України; Наказ, Програма, План від 11.01.2012 № 14. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014322-12#Text>

16. Каменюк Ю. В., Алещенко В. І. Психологічні засади формування патріотизму військовослужбовця Збройних Сил України. Вісник національного університету оборони України. 2014. 1 (44) № 3. С. 82-87.

**ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД В МЕТОДОЛОГІЇ
ПРОЦЕСУАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Короєд Сергій Олександрович

*доктор юридичних наук, професор,
президент*

*Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

У зв'язку з військовою агресією РФ проти України, яка розпочалась 24 лютого 2022 року, в Україні було введено воєнний стан, який запусив в дію Закон України «Про правовий режим воєнного стану». Цим Законом передбачено здійснення правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, лише судами, створеними відповідно до Конституції України (ст. 26), а також встановлено, що в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України (ст. 12-2). Тобто в умовах воєнного стану судочинство продовжує здійснюватися відповідно до існуючого порядку, визначеного процесуальним законом. Проте процесуальні кодекси (ЦПК, ГПК, КАС) не передбачають особливостей провадження у судових справах у зв'язку із воєнним станом. Як раз це й підвищує на сучасному етапі актуальність процесуально-правових дисертаційних досліджень, вказує на їх своєчасність, наукову і практичну значущість з метою розробки науково обґрунтованих механізмів забезпечення ефективності процесуального регулювання порядку здійснення правосуддя судами України.

Відповідно до роз'яснень, сформульованих раніше Вищою атестаційною комісією України, об'єктом наукового дослідження є процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для дослідження [1, с. 3]. А відтак, об'єктом процесуально-правових дисертаційних досліджень виступає процесуальна діяльність суду та інших учасників процесу, тобто процес.

Одним з важливих методів процесуальних досліджень, який підлягає активному використанню в процесуальній науці, як слушно зазначає В. Бобрик, є діяльнісний підхід [2, с. 16-17]. Хоча науковці визнають, що використання діяльнісного підходу для дослідження правових явищ залишається недостатньо дослідженою тематикою

[3, с. 9]. Основними методологічними положеннями застосування діяльнісного підходу, на думку Д. Тихомирова, є те, що діяльність носить цілеспрямований характер та здійснюється в певних конкретно-історичних та соціально-культурних умовах. Також діяльність спрямована на забезпечення суспільних та власних потреб суб'єкта, при цьому вона впорядковується різноманітними соціальними регуляторами, а також внутрішніми переконаннями її суб'єкта. Зазначається, що у процесі здійснення діяльності використовуються різноманітні засоби. Діяльнісний підхід, як зазначає вчений, полягає в дослідженні динаміки явища з урахуванням його змінюваності, гнучкості та процедурності [4, с. 231, 234]. На думку С. Гусарева, діяльнісний підхід – гармонійна сукупність установок, прийомів, ансамбль методів, серед яких метод діяльності вважається провідним, а інші стосовно нього виконують обслуговуючу роль. Цей підхід дозволяє сконцентрувати увагу дослідника не тільки на проблемі власне діяльності, а й на інших явищах, у співвідношенні або взаємодії з якими знаходиться діяльність [5, с. 32-33].

Отже, при застосуванні діяльнісного підходу варто виходити з того, що соціальні відносини не існують і не можуть існувати у відриві від діяльності. Його використання означає представлення того чи іншого досліджуваного явища як діяльності [6, с. 114].

Таким чином, за допомогою діяльнісного підходу проводиться дослідження не тільки сукупності правових норм та інститутів галузей процесуального права, тобто статичного стану процесу, а й сукупності процесуальних дій та процесуальних відносин, тобто динаміки процесу (цивільного, господарського, адміністративного тощо). Оскільки будь-яка діяльність складається з певних елементів, то й процесуальна діяльність має вивчатися з урахуванням таких елементів. Такими елементами діяльності прийнято виділяти: мету, засіб, процес і результат діяльності. Отже, процес є тільки частиною діяльності, її складовим елементом. Тому пояснення явищ реальної дійсності за допомогою одного терміну «процес», без урахування інших елементів діяльності, недостатньо обґрунтоване. Хоча, без жодного сумніву, серед цих елементів процес займає особливе місце [7, с. 62].

Першочерговим завданням при з'ясуванні структури будь-якої діяльності є встановлення її мети, яка визначає структуру діяльності, виступаючи вектором, що визначає і спрямовує діяльність в конкретне русло. Виходячи з правової природи процесуальної діяльності, яка здійснюється компетентним органом – спеціально уповноваженим суб'єктом правозастосування, метою його діяльності є передусім вирішення конкретних справ (така мета має процесуальний характер і властива будь-якій процесуальній діяльності незалежно від

матеріально-правових наслідків розгляду конкретної справи для учасників процесу). Наступним елементом в структурі діяльності є засіб. Оскільки процес являє собою діяльність компетентних органів, то засобом виступатиме процесуальна форма. А відтак, якщо мету процесуальної діяльності поєднати із вказаним засобом, то виникає наступний елемент структури діяльності – процес вирішення справи, наслідком якого є передбачений процесуальним законом конкретний результат процесуальної діяльності (ухвалення рішення чи закриття провадження).

Наведене вище розуміння діяльнісного підходу свідчить, що його використання в процесуально-правових дисертаційних дослідженнях зміщує акцент дослідника з аналізу процесуальних норм (тобто статички правового регулювання) на аналіз конкретних процесуальних дій і фактичних процесуальних відносин (тобто динаміку процесу). Враховуючи, що структурними елементами діяльності є її процес і результат, тому діяльнісний підхід є ключовим для дослідження ефективності процесуальності діяльності, що є в процесуальних дослідженнях методологічною передумовою для обґрунтування напрямів оптимізації процесуальної діяльності та забезпечення ефективності її процесуально-правового регулювання.

Література

1. Вимоги до оформлення дисертацій та авторефератів дисертацій. *Бюлетень ВАК України*. 2011. № 9–10. С. 2-10.
2. Бобрик В. І. Теоретичні передумови оптимізації цивілістичного судочинства: монографія. К.: «МП Леся», 2014. 86 с.
3. Білозьоров С. В. Діяльнісний підхід як об'єкт гносеології правничої науки. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 7-11.
4. Тихомиров Д. Наукові методологічні підходи під час дослідження державної політики у сфері безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 230-234.
5. Гусарев С. Д. Діяльнісний підхід у структурі методології сучасного правознавства. *Альманах права*. 2011. Вип. 2. С. 29-33.
6. Короєд С. О. Визначення структури цивільної процесуальної діяльності: цінність використання діяльнісного підходу. *Inovácia právne veda v procese európskej integrácie: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-praktickej konferencie (10-11 marca 2017, Sládkovičovo, Slovenská republika)*. Sládkovičovo: Vysoká škola Danubius Fakulta práva Janka Jesenského, 2017. P. 114-116.
7. Короєд С. О. Роль діяльнісного підходу в сучасних адміністративно-процесуальних дослідженнях. Сучасні аспекти та актуальні підходи в навчанні, викладанні й дослідженні державно-

правових дисциплін: *матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 27 лютого – 9 квітня 2023 року*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 60-63.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-24>

ВАЖЛИВІСТЬ ФОКУСУВАННЯ ТЕМ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ПРОЄКТАХ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Корхіна Інна Арнольдівна

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами

Український державний університет науки і технологій

м. Дніпро, Україна

З початком повномасштабного вторгнення в Україну перед фахівцями та науковцями у сфері управління проєктами та програмами постали нові виклики та задачі. Окупація населених пунктів, руйнування житла, підприємств, об'єктів інфраструктури та взагалі звичайного мирного устрою життя українців вимагає найскорішого відновлення.

Так, вже через місяць від початку війни, 21 квітня 2022 року, Указом Президента України Володимира Зеленського була створена Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Менш ніж за три місяці вона підготувала проєкт Плану відновлення, розрахований до 2032 року. У таблиці 1 наведена запланована кількість проєктів та об'єм їх фінансування.

Таблиця 1

Об'єм запланованих проєктів на 2022-2032 рр.

	Всі 10 років	2023-2025	2026-2032
Кількість проєктів	850	580	270
Фінансування	>\$750 млрд	>\$350 млрд	>\$400 млрд

[1]

Національні програми відновлення, розроблені українським урядом включають в себе багато різних напрямків [1]. В таблиці 2 представлені всі напрями відновлення із зазначенням об'ємів фінансування, виділених на кожен з цих напрямів.

Таблиця 2

Напрями національних програм відновлення

№ з/п	Назва програми	Об'єм фінансування, \$
1.	Зміцнення інституційної спроможності	<0,1 млрд
2.	Цифрова держава	<0,1 млрд
3.	Зміцнення оборони та безпеки	50 млрд
4.	Прагнення до інтеграції в ЄС	<1 млрд
5.	Відбудова чистого та захищеного середовища	20 млрд
6.	Енергетична незалежність та Зелений Курс	130 млрд
7.	Поліпшення бізнес-середовища	5 млрд
8.	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75 млрд
9.	Забезпечення макрофінансової стабільності	60-80 млрд
10.	Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50 млрд
11.	Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120-160 млрд
12.	Відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів	150-250 млрд
13.	Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35 млрд
14.	Розвиток системи освіти	5 млрд
15.	Модернізація системи охорони здоров'я	5 млрд
16.	Розвиток системи культури та спорту	20 млрд
17.	Забезпечення ефективної соціальної політики	7 млрд

Як ми бачимо з таблиці 2, влада вважає пріоритетними напрямками відновлення нашої держави: відновлення та модернізація житла та інфраструктури регіонів, розширення та інтеграція логістики з ЄС, енергетичну незалежність та Зелений Курс, забезпечення макрофінансової стабільності, забезпечення конкурентного доступу до капіталу та, звичайно ж, зміцнення оборони та безпеки країни.

Окрім того, з грудня 2020 року громади, які постраждали від збройної агресії РФ та/або громади, що прихистили значну кількість внутрішньо переміщених осіб, отримують багатосекторний кредит від Європейського інвестиційного банку на €340 млн. Ця програма передбачає фінансування проєктів відновлення критичної соціальної інфраструктури: лікарень, шкіл, дитсадків, соціального житла, адміністративних центрів, об'єктів тепло-, водопостачання та водовідведення.

У зв'язку з тим, що наша країна повинна не тільки перемогти у війні, але й стати кращою європейською державою, вважаю, що розробка проєктів відновлення України на сьогоднішній день є пріоритетним напрямком для наукових досліджень здобувачів наукового ступеню доктора філософії зі спеціальності 073 Менеджмент. Особливо це стосується спеціалістів з управління проєктами та програмами, які мають відповідні знання та досвід, що допоможе ефективно використати наявні обмежені ресурси, враховуючі високі ризики, для розробки проєктів відновлення критичних галузей економіки України.

Література

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/>
(дата звернення: 1.09.2024)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-25>

МЕТОДИКА ВЕРИФІКАЦІЇ ТА КОМПАРАТИВНОГО АНАЛІЗУ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

Купрієнко Дмитро Анатолійович

*доктор військових наук, професор,
начальник відділу забезпечення якості освіти –
головний науковий співробітник*

*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького (військова частина 9960)
м. Хмельницький, Україна*

При представленні наукової новизни та практичного значення результатів дослідження у дисертантів та інших дослідників часто виникає необхідність щодо проведення чисельних вимірів. Метою таких вимірів може бути визначення ступеня досконалості одержаних результатів та/або їх порівняння з вже існуючими, а також обґрунтування необхідності подальших (додаткових) тематичних досліджень.

Разом із тим, існуючі підходи до таких обчислень не мають універсального характеру, а є, переважно, конкретнонауковими та/або спонукають до врахування лише певних регламентованих показників, а тому, як правило, не враховують широкого спектру вимог до окресленого в дослідженні предмета.

Зазначене вказує на *актуальність* висвітлення відповідного універсального методичного інструментарію, розробленого та апробованого авторами.

Умовно авторську методіку можна розділити на дві незалежні складові аналізування результатів дослідження: їх верифікацію та компаративний аналіз.

Поняття «верифікація» у науковій та практичній сфері має низку різноманітних означень. У контексті пропонованого методичного підходу під верифікацією одержаних результатів дослідження розуміємо кількісну перевірку їх істинності та визначення ступеня відповідності (тобто релевантність) «ідеальному» варіанту. Як приклад, «ідеальний» варіант можна задати системою вимог, що, як правило, спеціально в рамках дослідження сформовані на основі положень тематичних нормативно-правових актів, стандартів, кращих світових та вітчизняних практик, перспективного експертного бачення, та характеризують всі важливі аспекти змістовного уявлення про предмет дослідження.

З іншого боку, застосування елементів компаративного аналізу у дослідженні дозволяє кількісно оцінити перевагу одержаних результатів у порівнянні з вже існуючим науковим та/або практичним доробком, тобто чисельно визначити внесок дослідника у науку та/або практику.

Методикою передбачено проведення аналізу або окремо для кожного одержаного у дослідженні результату (якщо вони є певним чином «самостійними») або за одним узагальненим результатом (якщо він об'єднує множину окремих результатів, наприклад, комплексна методика).

Проведення аналізу пропонується здійснити у такому порядку:

1. Визначити та систематизувати вимоги до «ідеального» варіанту.
2. Сформувати шкалу кількісно-якісної верифікації за ознакою релевантності (на основі нормативно-правового підходу та методів експертного оцінювання). Наприклад, оцінка релевантності «3» – «відповідає», якщо оцінюваний аспект повною мірою враховано в одержаному результаті; «2» – «переважно відповідає», якщо аспект в основному враховано, але результат потребує несуттєвого (методичного) доопрацювання; «1» – «частково відповідає», якщо аспект частково враховано, але результат потребує суттєвого (методологічного) доопрацювання, або неможливо встановити ступінь врахування аспекту; «0» – «не відповідає», якщо аспект не враховано.

3. Провести збір інформації про існуючі тематичні (подібні) результати, з якими планується провести порівняння одержаного результату дослідження згідно сформованої системи вимог.

4. Експертно оцінити релевантність (ступінь відповідності) кожній з вимог одержаного та існуючих результатів.

5. Порахувати кількість виконаних та невиконаних вимог (N_{max} – для «ідеального» варіанту, N_i – для інших результатів);

6. Розрахувати суму балів щодо релевантності аналізованих результатів (S_{max} – для «ідеального» варіанту, S_i – для інших результатів).

7. Розрахувати показник придатності аналізованих результатів ($K_{ni} = N_i / N_{max}$).

8. Розрахувати показник релевантності аналізованих результатів ($K_{pi} = S_i / S_{max}$).

9. Розрахувати показник компаративної переваги одержаного результату перед існуючими ($K_{ki} = K_{pi} - K_{piсн}$, де K_{pp} , $K_{piсн}$ – значення K_{pi} для розробленого та існуючих результатів відповідно).

10. Зробити висновки щодо:

– рівня виконання кількості вимог одержаним та існуючими результатами (на основі значення K_{ni});

– рівня досконалості одержаного та існуючих результатів, тобто їх наближеність (у відсотках) до «ідеального» варіанту (на основі значення K_{pi});

– рівня переваги одержаного результату відносно існуючих (на основі значення K_{ki});

– наявного потенціалу для подальшого розвитку одержаного результату.

Такий висновок дозволяє дослідникам достатньо вигідно представити одержані результати за рахунок їх числового аргументування, наприклад: **Висновок:** Результати верифікації та компаративного аналізу дозволили встановити, що жоден з проаналізованих існуючих науково-методичних апаратів оцінювання стану прикордонної безпеки України не відповідає у повній мірі всім обов'язковим вимогам, які визначено тематичними нормативно-правовими актами України, Агентством FRONTEX та експертами. Це свідчить про обмежені можливості їх придатності для оцінювання стану прикордонної безпеки України. Разом із тим, розроблений автором науково-методичний апарат задовольняє визначені вимоги у повній мірі. Рівень його наближення до «ідеального» варіанту становить **88 %**, що на **18...61 %** переважає існуючі. Напрямами подальшого розвитку розробленого науково-методичного апарату можуть бути:...(вказати напрями на основі тих вимог, оцінка за якими становить менше «3»).

Слід підкреслити, що зазначені обрахунки не потребують спеціалізованого програмного забезпечення, – на практиці достатньо MS Excel будь-якої доступної версії.

Більш деталізовано зазначений методичний інструментарій викладено в роботі [1].

Приклади проведення верифікації та компаративного аналізу з використанням анованої у доповіді методики викладеною в роботах [1], [2, с. 130-135]. У роботі [3] методику використано для розроблення моделі і методики верифікації інтеперабельності системи моніторингу прикордонної безпеки у контексті євроінтеграції України.

Література

1. Купрієнко Д. А. Визначення загальних вимог щодо оцінювання стану прикордонної безпеки України в системах моніторингу національної та міжнародної безпеки. *Зб. наук. пр. «Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони»*. К.: НУОУ, 2016. №1 (25). С. 166–173.

2. *Порядок виконання та захисту кваліфікаційних випускних робіт на здобуття освітнього ступеня магістра у галузі знань 25 «Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону»* : навч.-метод. посібн. / за заг. ред. Д. А. Купрієнка. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2020. 160 с.

3. Ігнат'єв А. М., Купрієнко Д. А. Модель і методика верифікації інтеперабельності системи моніторингу прикордонної безпеки у контексті євроінтеграції України. *Сучасні аспекти науки : IV-ий том колективної монографії*. Київ; Братислава: ФОП КАНДИБА Т. П., 2021. С. 19-34. URL: <http://surl.li/lcsclu> (дата звернення 26.08.2024).

**PECULIARITIES OF DISSERTATION PREPARATION
IN THE FIELD OF SOCIAL AND BEHAVIORAL SCIENCES
UNDER MARTIAL LAW: PROBLEMS OF REBOOTING
THE SOCIAL CONTRACT**

Lytvynenko Oleksandr Yaroslavovych

*second-year Sociology student,
Faculty of Sociology and Law
NTUU "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Vasylets Olha Ivanivna

*senior lecturer in the Department of Sociology,
Faculty of Sociology and Law
NTUU "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"
Kyiv, Ukraine*

Martial law in the life of any society is a serious challenge for its functioning. Uncoordinated issues of social interaction become even more conflictual. That is why the synergy of the efforts of patriotic intellectuals and the expert community is needed for the formation of a methodology for overcoming crisis phenomena. After all, they are also the internal reasons for the emergence of the latter. And the factors involved in the course of various events. After the end of martial law, new challenges are added to them to regulate the practices of the post-war functioning of society.

Dissertation studies are the most important format of presentation of scientific discourse. However, in the conditions of martial law, the conduct of such intelligence has its own peculiarities and difficulties. This especially applies to the field of social and behavioral sciences. Sociology as a discipline based on specific sociological research falls into the trap of uncertainty when collecting material. After all, respondents are not always sincere in their answers. Martial law limits certain constitutional rights. Freedom of speech, in particular. In addition, it is extremely difficult to select interviewees in such a way as to obtain an objective picture of the processes taking place in social life. The latter acquires unprecedented dynamics under normal conditions. Therefore, it is difficult to carry out not only data verification, but also their operationalization. Separate the topical from the strategically significant interpretations

Modern life is full of challenges and unpredictable crises. The "liquid modernity" [1] is worsened by breaking the breakdown of international

agreements and military conflicts that harm innocent people. At the same time, it is natural to expect creative ideas from the intellectual community, based on increased research efforts. The cooperation of scientists from different fields needs interdisciplinary broader social approaches to identify historically important experiences and apply them to solve today's problems. One of the key elements of human interaction, as social beings, is the renewal of the social contract, which forms the basis and structure of social order.

Each philosopher from different eras probably didn't rely only on being objective. While theorizing and producing scholarly works, they also considered the circumstances and environment around them. The surrounding context, including influential figures and significant events, could greatly shape the direction of their thought processes. One example worth mentioning is Niccolò Machiavelli's work "The Prince." This scholarly contribution was written when the European world was shaped in favor of the clergy and had already shown its institutional weakness. In the 16th century, Italy was divided among larger states. The level of violence was similar to that seen in attempts at territorial unification, yet it lacked a constructive dimension. According to Machiavelli's ideas and guidelines, a ruler should be a ruthless egotist whose morality is only relevant to the extent that it helps unify his subjects and create the image of a successful statehood [2, p. 9].

The social contract has become especially popular in the realm of speculation (mainly as a literary device, without deep philosophical understanding) by modern media. The latest mentioned have an unprecedented level of influence on social practices. This concept is meant to explain the emergence of state power through an agreement among people, who (in the face of constant wars) were forced to transition to civil peace. Historically, we have various interpretations of this idea. They continue to be understood differently. For example, take Thomas Hobbes and John Locke. Hobbes wrote «Leviathan» after witnessing the horrors of the English Civil War, with its violence, chaos, and breakdown of social order. As a result, he saw strong central authority (a monarchy) as the only way to avoid a "war of all against all." In contrast, Locke wrote «Two Treatises of Government» after the Glorious Revolution, which established constitutional monarchy; he developed the idea of the social contract, in which the government must ensure not only security but also the rights and freedoms of its citizens.

The contradictions in theories that arose in past centuries are the main reason they are often overlooked by the scientific community today, which demands a focus primarily on the practical application of research. The previously mentioned thinkers even disagree on the basis of the transition (the starting point of the concept) from the state of nature to civil society.

Thomas Hobbes argued that the equality of people (in the state of nature, with differences only in experience, which each person can acquire) leads to hostility and the "war of all against all." In this case, the state acts as an absolute monopolist of violence, which is used to preserve the lives of citizens. The control over the way of life remains with the ruler [3]. John Locke, on the other hand, also noted the equality of people in the state of nature, but he broke the connection with the state of war. The prerogative of political activity does not fully belong to the ruler. *Res publica* is the central idea in Locke's second treatise. It involves a common cause for the common good. Therefore, society has the right to correct government activity if they do not provide well-being by the relevant possibilities and circumstances [4].

State Building and the phenomenon of the social contract, both as its prerequisite and consequence, are closely linked to property rights. These rights involve creative activity within the realm of law. Hugo Grotius argued that the law is effective only to the extent that its changes align with changes in the every for which the law of nature has established its rules [4, p. 23]. In other words, periodic updates to elements of the social contract are vital for ensuring effective governance, which results from the continuous flow of development (both progress and regress). Therefore, the concept could change throughout human history and may continue to evolve in both form and content. In times of crisis, research efforts, in our opinion, should focus not only on (re)building the state and forming a social contract but also on constantly updating it in response to modern challenges. One of the elements of the social contract is the legal-regulatory component. It is inappropriate to speak of the static nature of these elements. The course of modernization processes (in terms of both form and content) can significantly impact the way of life and institutions, which in turn can be included in the social contract. The global dynamics only confirm the need to revitalize theorizing about the social contract and analyze the elements of its renewal to prevent destructive actions by those in power and mass society.

Interpreting the concept of the "social contract" requires, first and foremost, understanding and defining the parties involved in it (or more precisely, who initially agreed to it). This necessity arises to avoid ambiguity in the conceptual framework. This is due to geographical and social circumstances, as well as the overlap between terms like "people", "citizens", "nation" etc. The next step is the operationalization of this conceptual framework in an instrumental sense for its application in social practice. In this context, operationalization involves identifying the elements of the social contract, which are largely influenced by the specific historical conditions of its implementation (such as achieving and managing the common good). Therefore, it is crucial to study (particularly in dissertation

format) the growth of various risks. Social and behavioral sciences (particularly sociology) play a significant role in this process.

The issue of the social contract is a cornerstone of social-behavioral (sociology, political science, psychology, philosophy) sciences. It is under martial law that all these disciplines must cooperate in a special way to create meanings. The war of Ares historically had correlations with the war of Athens (trade operations, the work of special services, the financial aspect of the confrontation) and the war of Apollo (cognitive wars, information influence, etc.). In modern conditions, the vision of the future, the creation of meanings, for the sake of which the people sacrifice their normal way of life, and the military die on the battlefields, acquires special importance. A component of academic integrity is academic impartiality. It is extremely difficult to adhere to it in conditions of increased ideological commitment. But it is true patriotism that requires researchers to be able to build a meta-position, even in the conditions of martial law. Precisely so that it ends in victory.

Thus, we are convinced that the study of civil society is actualized in the conditions of martial law. After all, only the conscious dedication of various actors of social life, their solidarity and ability for long-term mobilization can save the existence of the state. For this, the state institutions themselves must respond to the request of their citizens, be relevant to the challenges of martial law. Therefore, modernization of the social contract is necessary. And the scientific community must provide a theoretical and methodological basis for such a reboot. And learn to work in new conditions, relying on a creative combination of adaptation and innovative practices.

References

1. Bauman Z. *Liquid Modernity*. Polity Press, 2006. 226 p.
2. Vasylets O., Lytvynenko O. The issue of leadership in the conditions of transformations: «The Prince» in the context of modern challenges. *The 15th International Conference of Students and Junior Scholars «Sociology and Contemporary Social Transformations»*, Kyiv, 25 November 2022.
3. Гоббс Т. Левіафан. Київ : Дух і Літера, 2000. 606 с.
4. Лок Дж. Два трактати про правління / пер. з англ. П. Содомора. Київ : Наш Формат, 2023. 312 с.
5. Grotius H. *The law of war and peace*. Lonang Institute, 2005. 575 p.

ЯКІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: ДІАГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Лузан Петро Григорович

*доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
Інститут професійної освіти*

*Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Пашенко Тетяна Миколаївна

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут професійної освіти*

*Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Мося Ірина Анатоліївна

*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут професійної освіти*

*Національної академії педагогічних наук України
м. Київ, Україна*

Освіта і наука завжди були підвалинами людського розвитку та прогресу суспільства, базою, що забезпечує динамічний розвиток інтелектуального, духовного та виробничого потенціалу нації. Дійсно, як специфічна сфера людської діяльності наука в суспільстві виконує дві основні функції: пізнавальну – осягнення істини і отримання нового знання; практичну – підвищення ефективності людської діяльності. Про призначення науки оригінально сказав засновник і перший голова-президент Української академії наук В. Вернадський: «Наука – це створення життя... Її зміст не обмежується науковими теоріями, гіпотезами, моделями, створюваною ними картиною світу: в основі вона головним чином складається з наукових фактів та їхніх емпіричних узагальнень, і головним – живим змістом є у ній наукова робота живих людей» [4, с. 13].

Отже, основне призначення науки полягає у новому знанні, в отриманні нових наукових результатів. Поняття «науковий результат» є дуже важливим, його навіть спеціально визначено у Законі України «Про

наукову і науково-технічну діяльність»: «науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проєкту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо» [3].

Дисертація як різновид педагогічного дослідження є засобом розвитку педагогічної науки, джерелом нового і доцільного знання, що дозволяє розв'язувати актуальні завдання підвищення якості освітнього процесу у закладах освіти. Крім того, вона є мірилом кваліфікації здобувача наукового ступеня – її автора. Специфіка дисертації у тому, що вона є не тільки науковим дослідженням і способом подання його результатів науковій громадськості, а й кваліфікаційною працею, за висновками оцінювання якої присвоюється відповідний науковий ступінь. Дисертаційна робота традиційно вважається ціннісно важливим твором для самого автора, проте як джерело нового знання вона набуває ще й суспільну значущість. Такий стан справ приводить до висновку про те, що, насамперед, дисертацію варто розглядати як наукове дослідження, а вже потім як кваліфікаційну роботу. Природно, якщо дисертаційна робота відповідає, передусім, необхідним критеріям якості.

На думку Ю. Сурміна [5], для якісної дисертації характерні методологічна, науково-теоретична, практична та текстуальна цінності. Методологічну цінність дисертації складає: ступінь новизни понять, методів, прийомів, методик; складність та комплексність методів; їх актуальність і різноманітність. Науково-теоретична цінність об'єднує такі індикатори: ступінь новизни отриманого наукового результату; реалізацію основних функцій науки: опис, пояснення, передбачення; ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків; достовірність отриманого наукового знання. Практичну цінність дисертації визначають: ступінь новизни й ефективності рекомендацій; рекомендації для подальших наукових досліджень; рекомендації для розвитку суспільства, народного господарства, управління, культури тощо; рівень технологічності рекомендацій. Текстуальна цінність дисертаційної роботи характеризується рівнем інформативності, оригінальністю викладу, відповідністю нормам і вимогам до тексту, а також якістю оформлення роботи.

Справедливо виникає запитання: якими критеріями, показниками і параметрами слід користуватися, щоб об'єктивно, оперативно, неупереджено оцінити якість дисертаційної роботи? На основі

обґрунтованих ученими основних вимог до дисертацій (А. Ашерів [1], С. Гончаренко [2], В. Шейко, Н. Кушнарєнко [6]), пропонується технологія оперативного аналізу якості педагогічного дослідження. Коротко висвітлимо сутність пропонованих діагностичних етапів:

Етап 1. Аналіз зв'язку «тема дослідження – мета». Тема дисертації має відповідати таким критеріям: актуальність, новизна і перспективність; можливість виконання теми в даній науковій установі, закладі освіти; зв'язок теми з планами розвитку системи освіти; можливість одержання при впровадженні результатів дослідження педагогічного ефекту; відповідність фаху здобувача. Назва роботи має вказувати на предмет і об'єкт наукового пошуку, основний науковий результат або узагальнене визначення вирішуваної наукової проблеми. Мета (уявний результат, програма дій, загальний задум) узгоджується з назвою дисертації і відображає основний, кінцевий, запланований результат дослідження.

Етап 2. Аналіз зв'язку «мета дослідження – завдання». Досягнення мети забезпечується послідовністю виконання поставлених завдань. Відсутність бодай одного завдання унеможливує отримання результатів дослідження. Ланцюжок логічно правильно визначених завдань є «дорожньою картою» наукового пошуку, дороговказом виконання дослідження. Важливо пересвідчитися, що завдання орієнтовані виключно на досягнення мети.

Етап 3. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – підрозділи дисертації». Кожне завдання дослідження повинне розв'язуватися в межах конкретного підрозділу (інколи підрозділах). Зміст дисертаційної роботи має бути спроектований так, щоб структура поставлених завдань узгоджувалася зі структурою (послідовністю) підрозділів: нелогічно, зокрема, перше завдання дослідження розв'язувати у підрозділі 1.2, а друге – у підрозділі 1.1.

Етап 4. Аналіз зв'язку «підрозділи – наукові результати». Прогнозовані автором наукові результати (концепція, закон, закономірність, етапи, тенденції, метод, фактор, принцип, педагогічна умова, модель, дефініція поняття, методика, засіб, педагогічна технологія, алгоритм тощо) мають зіставлятися з підрозділами, у яких вони обґрунтовані. Зазвичай правильно побудований перший розділ педагогічного дослідження (аналіз теорії і практики, визначення напрямів наукового пошуку) не повинен містити наукових результатів, що виносяться на захист (А. Ашерів [1]). В експериментальному розділі що, призначений для перевірки ефективності розроблених методик-технологій, зазвичай також не обґрунтовуються результати наукового пошуку.

Етап 5. Аналіз зв'язку «наукові результати – опубліковані праці». Усі наукові результати, які автор виносить на захист, повинні бути

опубліковані у вітчизняних фахових виданнях, зарубіжних виданнях. При цьому у тексті мають бути посилання автора дисертаційної роботи на свої праці (зокрема, обов'язково у кінці висновків за розділами). Більше однієї статті в одному випуску (номері) друкованого видання бути не може. При цьому у назвах статей, монографій, тез конференцій мають певним чином відображатися наукові результати, що виносяться на захист.

Еман 6. Аналіз зв'язку «наукові результати – новизна». Усі обґрунтовані наукові результати повинні скласти основу наукової новизни дослідження. Наукові результати мають формулюватися за рівнем наукової новизни (вперше одержано – перетворення відомих даних, корінна їх зміна; удосконалено – уточнення, конкретизація відомих даних, поширення відомих результатів на новий клас об'єктів, систем; дістало подальшого розвитку – розширення, доповнення відомих даних). Пунктів наукової новизни може бути більше, чим зазначених у висновках до розділів наукових результатів.

Еман 7. Аналіз зв'язку «завдання дослідження – висновки». У загальних висновках до дисертації слід виписувати стільки пунктів, скільки було поставлено дослідницьких завдань. При цьому загальні висновки відрізняються від коротких висновків до розділів: у висновках до розділів обговорюються наукові результати з позицій їх наукової новизни, достовірності, практичної значущості; у загальних висновках підводиться підсумок, що в цілому зроблено в дослідженні, які задачі вирішено, які результати отримано, надаються рекомендації щодо їх впровадження.

Отже, як підтверджує практика, наведений алгоритм аналізу змісту дисертації дозволяє оперативно визначити методологічний рівень педагогічного дослідження та, відповідно, прийняти справедливе рішення щодо його якості. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з розробленням діагностичного інструментарію комплексного оцінювання якості педагогічного дослідження.

Література

1. Ашерев А. Т. Підготовка, експертиза и захист дисертацій. Харків : Вид. УПА, 2002. 135 с.

2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Плавєр», 2010. 308 с.

3. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>

4. Рибалка В.В., Самодрин А. П., Моргун В.Ф. Р 92 В.І. Вернадський: ноосферний вимір освіти, життя особистості,

суспільства і цивілізації / За наук. ред. А.П. Самодріна. Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2020. – 116 с.

5. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні», 2006. 302 с.

6. Шейко В. М., Кушнарченко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності: підручник. Вид. 5-е, стер. Київ: Знання, 2006. 307 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-28>

ЩОДО НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПОРЯДКУ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ

Назимко Єгор Сергійович

*доктор юридичних наук, професор,
перший проректор*

*Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Захарченко Андрій Миколайович

*доктор юридичних наук, професор, завідувач науково-дослідної
лабораторії публічної безпеки громад*

*Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький, Україна*

Порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (далі – Порядок № 1197) [1], запровадив деякі нові вимоги стосовно порядку підготовки та попередньої експертизи докторських дисертацій, відмінні від правил, що передбачалися раніше чинним Порядком присудження наукових ступенів [2]. Більшість новел, закріплених в оновленому Порядку, загалом є обґрунтованими і відповідають потребам сьогодення. Водночас цей Порядок містить й окремі положення, що мають дискусійний характер і потребують додаткового опрацювання.

Зокрема, до таких належать положення, які містять зазначення на необхідність виконання особою, яка готує дисертацію в докторантурі, певної наукової програми. А саме, пунктом 10 Порядку № 1197 визначено, що після завершення здобувачем, підготовка якого

здійснювалася в докторантурі закладу вищої освіти (наукової установи), відповідної наукової програми науковий консультант здобувача протягом місяця готує висновок щодо докторської дисертації, зокрема щодо висновків і рекомендацій, сформульованих у докторській дисертації, їх новизни, повноти викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, з оцінкою дотримання здобувачем принципів академічної доброчесності у процесі підготовки докторської дисертації та виконання ним індивідуального плану наукової роботи. Крім того, згадка про наукову програму наявна в пункті 7 цього Порядку, який обумовлює, що максимальний обсяг основного тексту докторської дисертації встановлюється науковою програмою закладу вищої освіти (наукової установи) відповідно до специфіки відповідної галузі науки та/або спеціальності.

Будь-яких інших положень щодо наукових програм (їх змістовного наповнення, структури, певних особливостей тощо) чинні нормативно-правові акти не містять.

Між тим доцільність існування вимоги щодо наявності у закладах вищої освіти (наукових установах) наукових програм для здобувачів наукового ступеня доктора наук викликає сумніви. Зазначене обумовлено тим, що підготовка в докторантурі передбачає завершення здобувачем власного оригінального наукового дослідження, узагальнення якого наводяться в дисертації (науковій доповіді). Зміст завдань, строки їх виконання та обсяг наукових робіт докторанта визначається індивідуальним планом наукової роботи, який погоджується докторантом з його науковим консультантом та затверджується вченою радою закладу або відповідного структурного підрозділу (як це передбачено пунктом 45 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) (далі – Порядок № 261) [3].

За таких умов вимога щодо наявності у закладі вищої освіти (науковій установі) наукової програми здається зайвою, а виконання цієї вимоги набуває формального характеру. До наукових програм в узагальненому вигляді включаються види робіт, що мають виконуватися усіма докторантами (як-то, підготовка наукових статей, апробація матеріалів докторської дисертації на наукових конференціях, завершення тексту дисертації), тоді як конкретні види робіт кожного докторанта фіксуються в індивідуальному плані його наукової роботи.

Невиправданим здається й закріплення вимоги щодо встановлення науковою програмою закладу вищої освіти (наукової установи) максимального обсягу основного тексту докторської дисертації (п. 7 Порядку № 1197). В цьому контексті є невизначеність стосовно того, яким чином відповідні положення наукових програм можуть поширюватися на

осіб, які не проходять підготовку в докторантурі закладу вищої освіти (наукової установи) і готують докторську дисертацію самостійно.

У зв'язку з порушенням питанням привертає увагу те, що до недавнього часу вимога про наявність наукової програми докторантури містилася також і у Порядку № 261. Зокрема, обумовлювалося, що підготовка в докторантурі передбачає виконання особою відповідної наукової програми закладу вищої освіти (наукової установи) за певною спеціальністю та проведення власного наукового дослідження. Невід'ємною складовою наукової програми докторантури є підготовка та публікація наукових статей. Проте згідно із змінами до цього Порядку, що набули чинності 1 січня 2024 р., такі положення було виключено.

З урахуванням наведеного вище, варто виключити зазначену вимогу і з Порядку № 1197 з одночасним закріпленням у ньому положення щодо рекомендованого максимального обсягу докторської дисертації.

Ще одне спірне положення міститься в абзаці четвертому п. 11 Порядку № 1197, яким передбачено, що здобувач, який не проходить підготовку в докторантурі, а самостійно підготував докторську дисертацію, звертається із письмовою заявою на ім'я голови вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи), в якому (якій) відкрита докторантура з відповідної наукової спеціальності, про проведення попередньої експертизи його докторської дисертації, надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення її результатів *та затвердження теми докторської дисертації*.

Між тим доцільність затвердження вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи) теми докторської дисертації на цьому етапі здається доволі сумнівною, зважаючи на те, що на момент звернення з вищевказаною заявою здобувач вже у повному обсязі підготував текст дисертації за раніше обраною темою, а також наукові публікації, в яких висвітлено основні наукові результати цієї дисертації.

Зважаючи на зазначене, більш логічним може стати закріплення правила, за яким на вищевказаному етапі здобувач, який самостійно підготував докторську дисертацію, звертається до вченої ради закладу вищої освіти (наукової установи) із заявою про *погодження* теми докторської дисертації. Таким чином, у разі погодження (чи відмови в погодженні) теми вчена рада тим самим даватиме фахову оцінку коректності формулювання раніше обраної теми та визначатиме доцільність проведення попередньої експертизи дисертації за цією темою.

Поряд із цим в абзаці четвертому п. 11 Порядку № 1197 та п. 48 Порядку № 261 наявне ще одне дискусійне правило, згідно з яким у разі самостійної підготовки докторської дисертації науковий консультант не призначається. На практиці ж непоодинокими є випадки, за яких провідні вчені закладів вищої освіти (наукових установ) на громадських засадах здійснюють наукове консультування

здобувачів, які готують дисертації поза докторантурою, але в силу згаданих обмежень факт такого консультування не відображається у рефератах дисертацій та інших документах під час атестації здобувачів. Між тим відсутність документальної констатації такого факту не в повній мірі відповідає принципам наукової етики, і дещо обмежує наукову громадськість в одержанні інформації про участь тих чи інших вчених в консультативному забезпеченні підготовки докторських дисертацій, долучення здобувачів до відповідних наукових шкіл.

З огляду на це, варто розглянути питання щодо внесення до Порядку № 1197 та Порядку № 261 змін, які б передбачали можливість призначення наукових консультантів особам, які готують докторські дисертації поза докторантурою, із здійсненням наукового консультування на громадських засадах (за згодою). Водночас пропонується передбачити й альтернативний варіант, за якого обов'язки наукового консультанта виконуватимуться на платній основі (зважаючи на те, що підпункт 7 пункту 2 Переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форми власності, передбачає таку послугу, як проведення консультацій з питань наукових досліджень (у тому числі дисертаційних), їх організації та наукового обслуговування) [4].

Унормування розглянутих питань з урахуванням вищенаведених пропозицій створить більш сприятливі організаційно-правові умови для підготовки докторських дисертацій, забезпечення інтересів здобувачів наукового ступеня доктора наук та їх наукових консультантів.

Література

1. Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197. *Офіційний вісник України*. 2021. № 92. Ст. 114. (Із змінами).

2. Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567. *Офіційний вісник України*. 2013. № 64. Ст. 77. (Із змінами).

3. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора науки у закладах вищої освіти (наукових установах): Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. *Офіційний вісник України*. 2016. № 29. Ст. 13. (Із змінами).

4. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися закладами освіти, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 796. *Офіційний вісник України*. 2010. № 67. Ст. 2410. (Із змінами).

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ ЗДОБУВАЧІВ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Насакіна Світлана Вікторівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук
Одеський державний аграрний університет
м. Одеса, Україна*

Одним з найбільш значних перешкод, з якою стикаються здобувачі третього рівня освіти під час воєнного стану, є обмежений доступ до академічних ресурсів та брак наукової комунікації. Бібліотеки та науково-дослідницькі центри можуть бути закриті або мати обмежений графік роботи, що припиняє доступ до найважливішої наукової літератури. Навіть онлайн-ресурси можуть стати недоступними через відключення світла та Інтернету, що ускладнює здобувачам збір та опрацювання необхідної інформації для виконання дисертаційного дослідження та наукової роботи. Крім того, відсутність швидкісного Інтернету не тільки перешкоджає дослідницькій діяльності, але й ізолює здобувачів від світової академічної спільноти. А саме відсутність наукової комунікації, як на вітчизняних, так і на міжнародних симпозіумах, конгресах, конференціях в умовах воєнного стану є однією із значних проблем для майбутніх дослідників. Згідно дефініції, наукова комунікація – це обмін науковою інформацією (ідеями, знаннями, повідомленнями) між ученими і спеціалістами [1, с. 18]. Наукова комунікація відбувається під час наукових подій у різних форматах. З одного боку, безперечно українська мова для науковців вкрай важлива як засіб комунікації серед своїх колег, так і для спілкування на конференціях з науковою спільнотою. Однак для успішного спілкування недостатньо знати тільки граматичні та лексичні правила, необхідно вміти дискутувати, доводити свою точку зору, володіти певною науковою термінологією. На сьогодні мова розглядається не тільки як основний засіб комунікації, а також як спосіб пізнання цінностей інших культур.

Зазначимо, що написання наукової статті (тез, дисертації, тощо) також є опосередкованою комунікацією, а здатність публікувати дослідження також в міжнародних журналах є одним з ключових факторів для презентації результатів наукових досліджень. Переважна більшість наукових публікацій, журналів і баз даних є англійською мовою, тому без знання англійської мови українські науковці можуть

опинитися в суттєво невігідному становищі, не маючи повного доступу до останніх досліджень, тенденцій та інновацій у своїй галузі. Публікація англійською мовою не тільки збільшує вірогідність того, що дослідження можуть побачити більшість науковців у світі, але й збільшує ймовірність того, що українських дослідників цитуватимуть інші вчені, тим самим сприяючи, наприклад, підвищенню індексу Хірша. Відомо, що наукова комунікація буде ефективнішою за умови зворотного зв'язку, проявами якого можуть бути «цитування, посилання, відгук, рецензія, написання огляду, реферату, статті» [1, с. 20], та ін.

Сучасні вимоги до англомовної підготовки здобувачів третього рівня вищої освіти у немовних закладах вищої освіти визначають актуальність вирішення проблеми вдосконалення методичної системи створення такого контенту, який сприятиме формуванню комунікативної компетентності здобувачів. Для українських науковців, особливо тих, хто здобуває ступінь доктора філософії в галузі сільського господарства, володіння англійською мовою стало не просто надбанням, а необхідністю. Зазначимо також, що згідно з Загальними положеннями Закону України № 9432 «Про застосування англійської мови в Україні», «1. Англійська мова належить до мов міжнародного спілкування. 2. Держава сприяє вивченню англійської мови громадянами України» [2: 1].

Реалії сьогодення підтверджують, що вільне володіння англійською мовою дозволяє українським науковцям не тільки співпрацювати з міжнародними дослідницькими спільнотами у міжнародних проєктах, а й представляти свої наукові досягнення на міжнародних конференціях та у наукових публікаціях. Перебуваючи в курсі світових досліджень, українські здобувачі третього рівня освіти можуть більш ефективно сприяти розвитку сільського господарства у нашій країні. Англійська є міжнародною мовою науки, яка сприяє співпраці, дозволяючи науковцям з різних країн працювати разом над науковими проблемами, обмінюватися даними, дискутувати та розробляти інноваційні рішення проблем. Крім того, українські дослідники завдяки володінню англійською мовою можуть зробити суттєвий внесок у міжнародні дискусії про сільське господарство, гарантуючи, що голос України буде почутий у глобальних дебатах щодо таких питань, як продовольча безпека, зміна клімату та торгівля сільськогосподарською продукцією. Це не тільки приносить користь Україні, але й позиціонує країну як лідера світових сільськогосподарських наукових інновацій. Українські науковці, які можуть ефективно викладати свої дослідження англійською, мають більше шансів співпрацювати з закордонними університетами. Під час воєнного стану підтримка науковців України науковими спільнотами різних регіонів світу може бути неоціненною.

Керівництво університетів також може сприяти створенню таких умов, завдяки яким здобувачі можуть комунікувати, наприклад, надаючи онлайн-платформи, де науковці з різних країн світу можуть підключатися та співпрацювати з українськими молодими вченими. Так, в Одеському державному аграрному університеті крім платформи Zoom, застосована освітня платформа Moodle, однією з опцій якої є можливість використання ресурсу BigBlueButton для проведення наукових конференцій online, наукових мовних клубів, тощо. Слід відзначити, що саме завдяки використанню різних цифрових платформ дослідники також можуть отримати можливість працювати незалежно від зовнішніх обставин.

В Одеському державному аграрному університеті вже стало традицією заохочувати здобувачів різних рівнів освіти приймати участь у конференціях, майстер-класах та семінарах для наукової та професійної комунікації як українською, так і англійською мовами. Зазначимо також, що при розробці робочих програм для здобувачів третього рівня освіти варто було б запровадити факультативні міждисциплінарні курси з наукової комунікації з метою покращити комунікаційні навички здобувачів. Крім того, впровадження таких курсів як *Українська та англійська культура наукової комунікації*, *Спільне та відмінне в історії наукової комунікації України та США*, тощо для здобувачів третього рівня освіти відкриє більше можливостей не тільки у мовному аспекті, а також допоможе дізнатись про культуру наукової комунікації у англомовних країнах, історію та традиції комунікації у наукових спільнотах англомовних країн, а також допоможе порівняти з культурними, історичними рисами наукової комунікації в Україні.

Як зазначає Б. Ажнюк, «війна як особливий соціальний контекст позначається на когнітивній діяльності людей і справляє потужний вплив на ресурс номінативних засобів української мови, зокрема метафоризацію та ре метафоризацію когнітивних архетипів» [3, с. 5], саме тому дуже важливо приділяти значну увагу проблемі наукової комунікації молодих дослідників, тому що ізоляція молодих вчених під час воєнного стану може призвести до того, що наукова спільнота не зможе прогресувати у своїй роботі. Відзначимо також, що тісний зв'язок і взаємозалежність викладання української мови та англійської мови є безперечним.

Отже, підготовка дисертації складна за найкращих обставин, але воєнний стан створює масу додаткових труднощів. Усвідомлюючи ці виклики та впроваджуючи цільові рішення, навчальні заклади та самі здобувачі третього рівня освіти можуть працювати разом. Оскільки Україна продовжує рухатися шляхом реформ у бік Європейського

союзу, важливість удосконалення наукової комунікації для її академічної та професійної спільноти неможливо переоцінити. Саме завдяки високому рівню наукової комунікації, беручи участь у міжнародних проєктах, наукових заходах українські вчені можуть підняти авторитет українського сільського господарства та української науки на світовій арені, демонструючи унікальний внесок України в сучасне сільське господарство.

Література

1. Шейко В. М., Кушнарєнко Н.М. *Організація та методика науково-дослідницької діяльності*. К.: Знання, 2004. 307 с.

2. Про застосування англійської мови в Україні: Проєкт Закону України від 13.07.2023 р. № 9432-1, URL: <http://https://ips.ligazakon.net/document/view/ji09534b?an=2> (дата звернення: 24.06.2024).

3. Б. Ажнюк. Мовне життя в координатах воєнних наративів. *Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика*. Монографія. К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. С. 4-11.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-30>

АКТУАЛЬНІ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ПРАЦІВНИКУ)

Панченко Ольга Іванівна

*кандидат юридичних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу
науково-правових експертиз та законопроектних робіт,
Науково-дослідний інститут публічного права
м. Київ, Україна*

Компенсація моральної шкоди є одним зі способів захисту трудових прав, оскільки у законодавстві передбачено, що відшкодування роботодавцем моральної шкоди працівнику провадиться у разі, якщо порушення його законних прав, у тому числі внаслідок дискримінації, мобінгу (цькування), факт якого підтверджено судовим рішенням, що набрало законної сили, призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя (ст. 237-1 КЗпП України) [1].

Зважаючи на значну кількість позовів, пов'язаних із відшкодуванням моральної шкоди у трудових правовідносинах і її суттєве збільшення, спровоковане масовим вивільненням працівників спочатку під час пандемії Covid-19, а потім повномасштабної агресії російської федерації проти України, це питання набуває все більшої актуальності.

Так, із початком війни та запровадженням воєнного стану трудове законодавство зазнало чимало змін. На період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина передбачених статтями 43, 44 Конституції України (право на працю та право на страйк), а також не застосовуються деякі норми законодавства про працю, законів України «Про державну службу», «Про службу в органах місцевого самоврядування», інших законодавчих актів, що регулюють діяльність державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування [2].

Серед них важливе місце посідають зміни щодо припинення трудових відносин. Із урахуванням особливостей воєнного стану законодавець додав чотири нових підстави для припинення трудових відносин, а саме: 1) смерть, визнання судом безвісно відсутнім або оголошення померлим роботодавця-підприємця (п. 8¹, ч. 1, ст. 36 КЗпП); 2) смерть, визнання судом безвісно відсутнім або оголошення померлим працівника (п. 8², ч. 1, ст. 36 КЗпП); 3) відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад чотири місяці поспіль (п. 8³, ч. 1, ст. 36 КЗпП); 4) неможливість забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій (п. 6, ч. 1, ст. 41 КЗпП) [1].

Решта підстав для звільнень та процедур продовжують діяти у такому ж обсязі, як і раніше.

Чим довше триває війна, тим більше виникає судових спорів через розбіжності у правильному розумінні норм права, якими регламентуються питання вивільнення працівників в умовах воєнного стану, адже деякі роботодавці трактують їх на свою користь, через що працівникам доводиться звертатися до судів за захистом своїх прав, зокрема, й за відшкодуванням моральної шкоди.

Так, за матеріалами справи № 344/204/23 ОСОБА_1 та відповідач АТ «ОГХК» перебували у трудових відносинах. Наказом від 13.04.2022 №63-к, керуючись Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року №2136-IX, у зв'язку зі значним зменшенням обсягів виробництва акціонерним товариством та її філіями внаслідок військової агресії проти України та

неможливістю надання роботи у повному обсязі, призупинило дію трудового договору до відновлення можливості забезпечення роботою. 26.09.2022 було видано наказ «Про поновлення дії трудового договору», яким з 06.10.2022 наказано поновити дію трудового договору з ОСОБА_1. 26.09.2022 видано попередження позивачу ОСОБА_1 про наступне можливе вивільнення із займаної посади, у зв'язку зі скороченням штату працівників, на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП. 07.12.2022 наказом ОСОБА_1 було звільнено.

У день виходу на роботу після поновлення трудового договору, позивач дізналась про те, що влітку 2022 року АТ «ОГХК» прийняла на роботу нового працівника – ОСОБА_2, яка фактично виконувала ті самі посадові обов'язки, що і позивач. На думку позивача, ніякої потреби в скороченні штату працівників у відповідача не було, так як обсяг роботи на підприємстві не зменшився. Крім того, під час призупинення дії трудового договору позивача на вакантну посаду була прийнята ОСОБА_2, хоча першочергово мали би викликати на роботу позивача, як діючого працівника. Також роботодавцем не було запропоновано позивачу усіх вакантних посад, які з'явилися на підприємстві протягом усього періоду процедури скорочення і які існували на день звільнення позивача [3].

Діями відповідача стосовно незаконного простою та скорочення позивачу заподіяно моральну шкоду, яка полягає у душевних стражданнях у зв'язку зі звільненням. На підставі зазначених обставин вона просила суд визнати незаконним та скасувати наказ про звільнення ОСОБА_1 та поновити її на займаній посаді; стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу; стягнути моральну шкоду у розмірі 90 000,00 грн.

Судом встановлено, що діями відповідача позивачу була заподіяна моральна шкода, яка полягає в душевних стражданнях, яких позивач зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї, внаслідок якої позивач втратила роботу та дохід. Разом із тим, враховуючи обставини звільнення, виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості, суд приходить до переконання, що розмір такої моральної шкоди позивачем значно завищений. Тому, із врахуванням обставин справи, суд оцінює завдану відповідачем позивачу моральну шкоду в 5000,00 грн., які підлягають стягненню в користь останнього [3].

Також актуальним є питання відшкодування моральної шкоди у зв'язку з нещасними випадками на виробництві. Так, 2022 році було зареєстровано 16 тис. повідомлень про нещасні випадки/гострі професійні захворювання (отруєння). І хоча це на 47% менше, порівняно з 2021 роком, однак, з огляду на те, наскільки скоротилася економічна діяльність, статистика є невтішною. Серед причин

страхових нещасних випадків переважають організаційні (45,5%). При цьому адміністративні стягнення, які зазвичай накладають на несумлінних роботодавців, не є ефективним механізмом вирішення проблеми. Через техногенні, природні, екологічні та соціальні причини сталося 37% нещасних випадків, через психофізіологічні – 13,1%, а через технічні – 4,4% [4].

Порушення роботодавцями своїх обов'язків (не проведення інструктажів, незабезпечення належних засобів захисту та безпечних умов праці тощо) є підставою для звернення працівників до суду за відшкодуванням, у тому числі, моральної шкоди. Така ситуація, наприклад, мала місце за матеріалами справи № № 947/2950/21. Позивач, який працював на посаді арматурника, та інші робітники отримали травми різного ступеня тяжкості внаслідок обвалу конструкції при проведенні робіт з влаштування перекриття другого поверху автопаркінгу житлового будинку. У зв'язку з трудовим каліцтвом йому була встановлена стійка втрата працездатності на 100 % та І група інвалідності довічно (у зв'язку з некрозом тканин позивач зазнав ампутації обох нижніх кінцівок). Із роботи позивач був звільнений у зв'язку із виявленою невідповідністю виконуваний роботі внаслідок стану здоров'я згідно з п.2 ст.40 КЗпП України. У зв'язку із заподіянням йому глибокої моральної шкоди потерпілий вернувся до суду про відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок трудового каліцтва, у розмірі 3 000 000 грн, і за результатами розгляду своєї справи отримав цю суму [5].

Оцінюючи рівень травматизму на підприємствах, необхідно також враховувати особливості їх роботи у воєнний час, адже вони працюють в умовах постійної загрози ракетних та артилерійських обстрілів з боку країни-агресора, або стають їх жертвами. Трудовий режим постійно порушується сигналами повітряної тривоги. Крім того, у деяких областях існують проблеми з виплатами через непрофінансованість окремих страхувальників.

Як бачимо, війна внесла чимало змін до трудового законодавства, які, з одного боку, є такими, що обмежують права працівників, а з іншого, – є необхідними для забезпечення економічної сталості країни. Тому перед науковцями постає низка питань, пов'язаних із попередженням зловживань з боку роботодавців у цей складний період, а також призначення адекватної компенсації робітникам за порушення їх трудових прав, які потребують детального аналізу та дослідження.

Література

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 23 лип. 1996 р. № 322-08. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136-IX. Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>

3. Рішення Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 13 верес. 2023 р. у справі № 344/204/23. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/113583756/>

4. Кириленко, Т. Під час війни: скільки українців гинуть і травмуються на роботі. Дзеркало Тижня. 19 травня 2023 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/pid-chas-vijni-skilki-ukrajintsiv-hinut-i-travmujujsja-na-roboti.html>

5. Рішення Київського районного суду м. Одеси у справі № 947/2950/21 від 07 груд. 2022 р. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107923425>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-31>

ТЕМА ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ЛІТЕРАТУРИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ НАПИСАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Перунова Олена Миколаївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри обліку і оподаткування

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

м. Харків, Україна

Науковець – це перш за все людина, яка прагне нових знань і новітніх досягнень у розгляді характерних питань, що можуть бути цікавими для суспільства і всесвіту, маленьким кроком і допомогою в нових наукових придбаннях людини до певних висновків і розумінь, що можуть бути корисними для людства.

Дисертаційне дослідження є тим самим розповсюдженим вкладом пізнання і науковим досягненням, які ми таки можемо зустріти в різних

галузях науки. В ній дисертант фіксує свої наукові враження, розуміння, досягнення, що безперечно представляють собою певну цінність для нього самого, оскільки уявляють собою велику діяльність та надбання для наступних вчених, які будуть брати їх за основу своїх наукових досягнень.

Як відома дисертація в своїй основі має зазначені професійні вимоги, до неї самої: її назва, розділи, актуальність теми, мета і завдання дослідження, зв'язок роботи з іншими науковими працями, вимоги до самого тексту, джерел літератури, які використовуються автором опусу та головне – висновків цього дисертаційного дослідження.

Все це перераховане потребує певної концентрації для вирішення і зазначення певного наукового, новітнього результату до якого прагне дослідник, а отже саме *новизна* дисертаційного дослідження відображає значимість для цього досліду і відсутність того факту, що до цього переглядалися подібні питання та висновки по ним.

Сьогодні перш за все хотілося б поговорити про ефективність використання часу при складанні цього наукового твору. Вважаємо, що сам автор повинен, як то кажуть «вносити ідею, розуміння досягнення мети цієї роботи, одним словом бачити мету, ради чого це досягається», особисте розуміння приводить до цілісності роботи і особистого внеску дисертанта у цей витвір.

Важливим етапом у написанні дисертації є вибір проблеми дослідження й теми. Існує думка, що правильно обрана і сформульована тема – це половина виконаного дослідження. Тому починають роботу над дисертацією лише за умови, коли мають чітке уявлення щодо її теми. При виборі теми основними критеріями мають бути *актуальність, новизна і перспективність*, наявність теоретичної бази⁴ можливість виконання теми в даній організації, перспектива отримання при впровадженні результатів соціального, технологічного або екологічного ефектів [1, с. 44].

Вважаємо, що визначення теми дисертації її джерел, які можуть бути переглянуті та застосовані при методичних підходах написання можуть скоротити час на саме дослідження і полегшити працю при написанні. Так безперечно можливо, але лише за тих умов, якщо сам творець є вже сформульованим науковцем для певної галузі права, знається на законах і нормах права, розуміє історію виникнення правових дисциплін, адже деякі з них мають історичне єднання виникнення, як наприклад римське право та цивільне право і т. і.

Починаючи зі збирання матеріалів для дисертації ми повинні розуміти значення певної літератури саме для наших спостерегань, вони повинні бути суцільно в контексті нашого огляду і новизни.

Пристаючи до наукової праці дисертант ставить перед собою конкретні питання, які б він хотів переглянути і які приведуть до новітніх розуміння і висновків.

Отже, новітні технології, в якості Інтернету, дистанційного спілкування дозволяють продуктивно і ефективно добути необхідну інформацію, яка цікавить нас не лише на національному рівні, але і переглядати погляди міжнародної наукової спільноти, які можуть мати теж не стандартні підходи і розуміння характерних питань, що стоять при дисертаційному вивченні.

Але, мені також здається, що джерела літератури, при сьогоdnішній можливостях, які знаходять в бібліотеках, теж можуть мати в собі унікальні історичні характеристики розвитку певних питань, то можуть бути доцільними при складанні нових опусів, що ставить це дисертаційне дослідження на новий рівень поглиблення і робить її більш об'єктивною і повною, це вже питання стоїть перед самим дослідником, питання в тому чи буде достатньо нових технологій.

Перегляду повинні підлягати на наш погляд всі види джерел, зміст яких буде пов'язаний з темою дисертаційного дослідження, оскільки вони можуть мати унікальну інформацію, або розсуд, якого подальше може не хватити при пошуку новітніх знань. При вивченні джерел літератури, ми тим самим знайомимося, науково оцінюємо зафіксовані наукові погляди інших вчених, що і як можемо застосувати у своїй праці.

Гарантом успішного дослідження є те, що кожен автор, має право обирати будь-яку побудову та порядок організації наукових матеріалів, щоб отримати зовнішнє розташування їх і внутрішній логічний зв'язок у такому вигляді, який він вважає найліпшим, найбільш переконливим для розкриття свого творчого задуму, дисертаційні дослідження завжди розглядалися як ефективний засіб наукової підготовки та заохочення дослідницького підходу до навчання.

Література

1. Методологія науково – дослідницької діяльності / Навчальне видання [Електронний ресурс]: навч. посібник для аспірантів спеціальності 186 «Видавництво та поліграфія» ОНП «Видавництво та поліграфія» третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти / КПІ ім. Ігоря Сікорського / Уклад.: Т.Ф. Роїк. – Електронні текстові дані – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 56 с.

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «УПРАВЛІННЯ
НАУКОВИМИ ПРОЄКТАМИ ТА ДОСЛІДЖЕННЯМИ»
ПРИ ПІДГОТОВЦІ АСПІРАНТІВ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ
ТА ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ**

Петренко Віталій Олександрович

*доктор технічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Академії наук вищої школи України,
завідувач кафедри інтелектуальної власності
та управління проєктами*

*Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Фонарьова Тетяна Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Сьогодні підходи до підготовки аспірантів набувають істотних змін. Це викликано цілим рядом факторів, які потрібно враховувати при підготовці майбутніх докторів PhD. Актуальність дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями» підвищується внаслідок необхідності удосконалення інноваційної діяльності країни, збільшення інтелектуального капіталу держави, підвищення якості людського капіталу в умовах економіки знань та глобальної цифровізації.

Схематично основні сучасні виклики, які викладачі повинні враховувати при розробці та викладанні дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями», зображені на рис. 1. Як видно з рис. 1, на кожен виклик пропонується відповідь як шлях вирішення проблеми. Розглянемо більш детально кожен з викликів та напрями реагування та удосконалення викладання дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями», як такої що озброює молодих вчених сучасними підходами до ефективної роботи над дисертаційним дослідженням та формує науковий світогляд, який дозволяє реалізувати їх науковий потенціал.

Першим глобальним викликом – є цифровізація, яка зумовлена швидким розвитком ІТ-технологій та розповсюдженням штучного

інтелекту. Сучасна цифрова трансформація докорінно змінює підходи до управління бізнес-процесами та способи взаємодії з клієнтами. В цьому контексті управління проектами виступає як ключовий інструмент, який дозволяє підприємствам адаптуватися до змін і досягати своїх стратегічних цілей, ефективно розподіляти та використовувати обмежені ресурси, мінімізувати ризики. Для успішної розробки та реалізації наукових проєктів необхідно впроваджувати у навчання роботу з такими платформами на основі ІІІ, як: Asana with Workload, Trello with Butler, Microsoft Project, «Watson» від IBM, «DeepMind» від Google тощо [1]. Студентоцентроване навчання з використанням сучасних освітніх технологій та платформ дозволить, з одного боку, врахувати знання та наукові інтереси здобувача, а, з іншого, навчити його ефективно використовувати досягнення цифрового середовища в науковому проєкті.

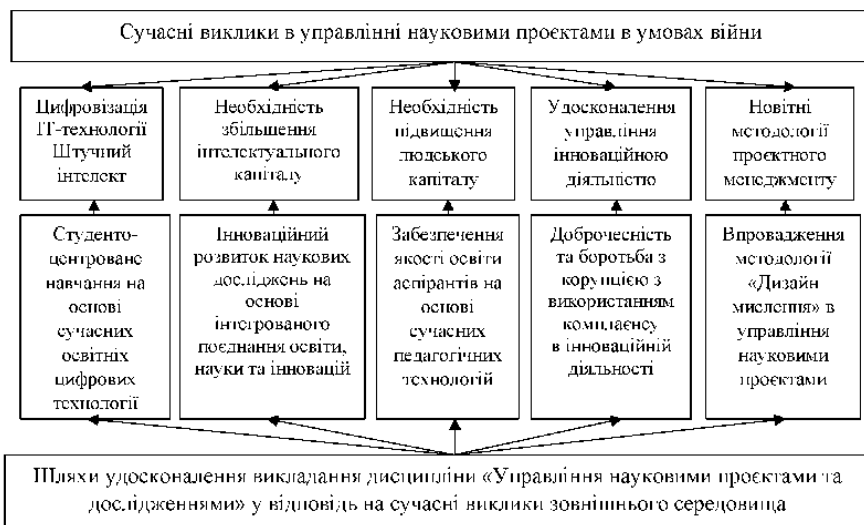

Рис. 1. Шляхи удосконалення викладання дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями» у відповідь на сучасні виклики зовнішнього середовища (розробка авторів)

Вирішення проблеми збільшення інтелектуального капіталу слід починати з забезпечення якості навчання. Сьогодні вища школа перебудовується задля відповідності високим стандартам якості освіти, з яких головними є: моніторинг і періодичний перегляд освітніх

наукових програм підготовки аспірантів; моніторингова оцінка якості знань здобувачів, розвиток кадрового потенціалу, регулярне оцінювання та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, діяльність щодо запобігання та виявлення академічного плагіату в працях здобувачів вищої освіти, діяльність із забезпечення необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, інноваційний розвиток наукових досліджень, інтегрованого поєднання освіти, науки та інновацій.

Збільшенню інтелектуального капіталу також сприяє вирішення проблеми регулювання штучного інтелекту у сфері інтелектуальної власності.

Стартап-проекти виступають потужною рушійною силою інноваційного розвитку, як окремого підприємства, так й країни в цілому. Тому вивчення правових аспектів регулювання та охорони прав інтелектуальної власності під час розробки, впровадження та подальшої комерціалізації являються вкрай необхідними для залучення інвестицій та отримання прибутку. Основну увагу слід приділити патентуванню та авторському праву, як найважливіших видів захисту у стартап-проектах [2]. Адже, хто володіє правами має значення. Зосередження на вище зазначених проблемах при викладанні дисципліни «Управління науковими проектами та дослідженнями» – це вимога часу.

Наукова освіта формує людський капітал та націлена на постійне його збільшення. Тому в освітній процес необхідно впроваджувати нові педагогічні технології. Дослідження сутності та застосування в освітньому процесі вищих навчальних закладах педагогічної фасилітації обумовлено цілою низкою факторів: по-перше, фасилітація розуміється як спосіб конструктивної взаємодії, що дуже важливо при побудові взаємовідносин викладача та студента в групі; по-друге, педагогічна фасилітація – це певний тип навчання, який будується на партнерських відносинах зі студентом, тобто коли викладач обирає партнерську позицію у спілкуванні зі студентом, це утворює можливості для розвитку здатності вирішувати ним певні проблеми, долати труднощі, навчає його правилам колективної співпраці у досягненні поставленої мети, по-третє, фасилітація має особливе значення при проведенні тренінгів, семінарів, конференцій в освіті, що набуває важливого значення в умовах дистанційного та змішаного навчання, коли педагог-фасилітатор має ефективно взаємодіяти з групою студентів [3].

Окрім використання сучасних педагогічних технологій, важливо навчати студентів використовувати надбання науки, а саме знайомити

їх з появою нових концепцій наукових досліджень у сфері проєктного менеджменту.

Концепція дизайн-мислення розуміється сьогодні як сучасна методологія, головними принципами якої є: занурення у світогляд споживача/клієнта на основі спостереження, дослідження, вивчення та співпраці із клієнтом на всіх етапах інноваційної діяльності та побудові бізнес-процесів підприємства; інноваційність у проведенні досліджень – візуалізація бажань, запитів, задумів, тенденцій та ідей на основі сучасних інформаційних технологій; креативність як принцип навчання, який базується на досвіді [5].

Удосконалення управління інноваційною діяльністю неможливо без формування світогляду у молодих науковців щодо дотримання доброчесності та боротьби з корупцією. Доброчесність у вищій освіті потрібно розглядати в ширшому розумінні – як цілісний розвиток студентів та виховання цінностей, що виходять за межі університетської аудиторії й проявляються у формі особистої та соціальної відповідальності впродовж життя [5].

Дуже цікавим є досвід застосування концепції «комплаєнс» при викладанні дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями», який спирається на праці Кобелевої Т.О., в яких досліджуються такі питання як: організаційний механізм комплаєнс-безпеки, антикорупційний комплаєнс, антимонопольний комплаєнс, репутаційний комплаєнс. Вводиться поняття комплаєнс-ризиків – це ризики застосування юридичних санкцій або санкцій регулюючих органів, суттєвого фінансового збитку, втрати частки ринку або втрати репутації підприємством в результаті недотримання ним законів, інструкцій, правил, стандартів саморегулюючих організацій або зовнішніх і внутрішніх кодексів поведінки, що стосуються наукової та виробничо-підприємницької діяльності [6, с. 225].

Таким чином, зміни та виклики зовнішнього середовища повинні враховуватися при викладанні дисципліни «Управління науковими проєктами та дослідженнями» задля підготовки молодих вчених здатних вирішувати складні задачі відродження та підвищення інноваційного рівня держави.

Література

1. Добрицький Д., Фонарьова Т. Роль штучного інтелекту в управлінні проєктами в цифровому середовищі. *Правове регулювання цифрової економіки та штучного інтелекту: національний та міжнародний виміри*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 16 листопада 2023 р.; Науково-дослідний інститут

інтелектуальної власності НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2023. 308 с. С. 192-195.

2. Караван А., Фонарьова Т. Охорона прав інтелектуальної власності для стартап-проектів: проблеми та тенденції. *Правове регулювання цифрової економіки та штучного інтелекту: національний та міжнародний виміри*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 16 листопада 2023 р.; Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2023. 308 с. С. 61-64.

3. Фонарьова Т.А., Одинченко Т.М. Педагогічна фасилітація у студентоцентрованому навчанні. *«Актуальні проблеми менеджменту: теоретичні і практичні аспекти»*: Матеріали шостої міжнар. наук.–практ. конф., (28-29 вересня 2023 р.), відпов. за випуск д.е.н., проф. Кузнецова І. О. Одеса. 319 с. С. 230-232.

4. Бушуєв М.Б., Петренко В.О., Фонарьова Т.А. Дизайн мислення як сучасна методологія вирішення проблем створення інновацій. Управління проектами. *Перспективи розвитку проектного та нейрменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності, трансферу технологій*: зб. наук. праць за матер. VI Міжнар. наук.-практ. інтернет– конф. (23-24 березня 2024 р.). УДУНТ, УКРНЕТ, НДІВ НАПрН України, Дніпро: Юрсервіс, 2024. 730 с. С. 452-459.

5. Навчально-методичний комплекс дисципліни «Антикорупція та доброчесність» [Електронний ресурс] / Укл.: Офіс доброчесності НАЗК, Прозорі університети. Київ: НАЗК, 2024. 324 с.

6. Кобелева Т.О. Комплаєнс-безпека промислового підприємства: теорія та методи: Монографія. Харків : ТОВ «Планета-Прінт», 2020. 354 с.

РОЛЬ І МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ «ПАТЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНИ ДОСЛІДЖЕННЯ» В СИСТЕМІ ОСВІТНО-НАУКОВОЇ ПІДГОТОВКИ АСПІРАНТІВ

Петренко Віталій Олександрович

*доктор технічних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
академік Академії наук вищої школи України,
завідувач кафедри інтелектуальної власності
та управління проєктами*

*Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Фонарьова Тетяна Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інтелектуальної власності та управління проєктами
Український державний університет науки і технологій
м. Дніпро, Україна*

Основною метою вищої освіти, про що йдеться у Законі України Про вищу освіту, є підготовка «... конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях, ... здобуття особою високого рівня наукових (творчих, мистецьких) професійних і загальних компетентностей, які необхідні для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань» [1].

Творчість – це діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей (нові твори мистецтва, наукові відкриття, винаходи, інженерно – технологічні, управлінські чи інші інновації тощо). Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої міститься у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості) [2].

Національна доктрина розвитку освіти в Україні передбачає підготовку активних людей, здатних розв'язувати різноманітні проблеми, діяти в нестандартних ситуаціях, творчо мислити і самостійно приймати рішення. Головною метою української системи освіти є створення навчально-виховного середовища, що забезпечує специфічні психолого-педагогічні засоби, які сприяють формуванню у

майбутнього фахівця здібностей, мотивів, знань та вмінь для творчої самореалізації для [3].

В Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального розвитку освіти і науки, фізичних і інтелектуальних, моральних сил особистості, які забезпечують її самоствердження і самореалізацію. Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчитися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадян суспільства [4].

Здатність створювати нові знання, технології, процеси, можливість доступу до нових знань і їх ефективного комерційного використання – все це основоположні елементи управління інтелектуальним капіталом в контексті інноваційного розвитку економіки України, особливо в умовах нестабільності й ризиків війни та повоєнного періоду.

У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки зазначено, що «негативна тенденція у підготовці наукових і науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти посилюється тим, що відсоток тих, хто закінчує аспірантуру і докторантуру із захистом дисертації, дуже малий – у 2019 р. він становив 26,9 % та 30,3 %. Кількість захищених дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії (кандидата наук) з 2010 р. по 2018 р. зменшилася на 30,3 %. Водночас, з тим кількістю захищених дисертацій доктора наук, навпаки, збільшилася на 45,4 %, у сукупності із наведеним вище це говорить про низьку зацікавленість науково-педагогічних працівників саме у навчанні у докторантурі, яке передбачає обмежені можливості до викладання, роботи за сумісництвом тощо» [5, с. 20].

В умовах сьогодення та стрімкого розвитку науки і техніки неможливо обійтися без аналізу науково-технічної інформації при створенні нових інноваційних зразків техніки, технологій або матеріалів, які були б конкурентоздатними на ринку.

Як зазначає науковець С.Г. Гордієнко, «...спочатку просто існує інформація як певна непізнана, чи пізнана характеристика матерії та енергії; в результаті специфічної розумової людської діяльності з пізнання інформації з'являються відомості; останні мають бути класифіковані і створювати інформаційні масиви; інноваційна діяльність з інформаційними масивами створює якісно нові знання; інформаційні масиви з якісно нових знань є ресурсами; інформаційні ресурси мають свою вартість; від ціни інформаційних ресурсів залежить система їх захисту і способи комерціалізації; інформаційні ресурси при набутті власника стають об'єктами інтелектуальної власності; об'єкти інтелектуальної власності підлягають як неюрисдикційному так і юрисдикційному захисту [6, с. 246].

Навчальна дисципліна «Патентно-інформаційні дослідження» є обов'язковою дисципліною здобувачів вищої освіти третього освітнього рівня (доктор філософії) і входить до циклу загальної підготовки в Інституті промислових та бізнес технологій Українського державного університету науки і технологій, м. Дніпро.

Метою навчальної дисципліни є підготовка та залучення аспірантів до набуття додаткових специфічних знань щодо сутності патентної документації в сфері створення об'єктів промислової власності та набуття прав на них на рівні винаходів, корисних моделей, промислових зразків, необхідних майбутнім докторам філософії у подальшій професійній діяльності як для технічних спеціальностей, так і для спеціальностей з управління та економіки.

В результаті вивчення дисципліни аспірант повинен знати: методологію і методику наукових досліджень; перелік та класифікацію об'єктів, що охороняються патентним правом; умови надання державної правової охорони об'єктам промислової власності; структуру державної системи правової охорони інтелектуальної власності взагалі і зокрема промислової власності; особливості використання об'єктів, що охороняються патентним правом; чинне законодавство України в галузі охорони прав на об'єкти промислової власності (включаючи міжнародні угоди); особливості одержання охорони на окремі об'єкти промислової власності в Україні та за кордоном; зміст і суть патентної інформації і видів патентної документації; основні правила оформлення патентної документації.

Практичним результатом опанування дисципліни є вміння: формулювати мету і завдання дослідження; визначати об'єкти і суб'єкти патентного права; володіти і вільно орієнтуватися в патентній документації; практично застосовувати чинне законодавство України та міжнародні угоди в галузі охорони прав на об'єкти промислової власності; легко і швидко знаходити необхідну патентну інформацію; коректно використовувати сучасні інформаційні технології у патентно-інформаційній діяльності; складати звіт про патентні дослідження з висновками про рівень техніки чи технології (виробництва або управління).

Швидкі зміни, які відбуваються у суспільстві, технологіях, знаннях, вимагатимуть у майбутньому від фахівців здатності до пристосування, опанування нових навичок, професій, креативності. У майбутніх структурах освітніх програм найбільш актуальним є набуття універсальних компетентностей: вміння вчитися, опрацьовувати інформацію, швидко опановувати нові технології, здатність до критичного мислення та креативного підходу до завдань. Актуальності набувають також навички системного мислення, програмування, міжгалузевої комунікації, вміння працювати в умовах невизначеності,

мультикультурність і володіння декількома мовами, екологічність мислення, мультифункціональність. Висока складність завдань майбутнього потребує від фахівців вміння концентруватися, управляти власними емоціями, підтримувати розумову та фізичну працездатність, планувати навантаження [5, с. 30].

Підсумовуючи слід зазначити, що потрібно оновлювати методологію організації навчального процесу для аспірантів закладів вищої освіти відповідно до європейських стандартів, застосовувати як традиційні, так і інноваційні методики навчання для формування у аспірантів ключових компетентностей, професійних умінь вирішення проблемних ситуацій, їхньої готовності оперативно приймати виважені рішення в ризикових та надзвичайних ситуаціях, їх здатності до саморозвитку та самореалізації.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (дата звернення 19.08.24).

2. Творчість.

URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B2%D0%BE%D1%80%D1%87%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>. (дата звернення 19.08.24).

3. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> (дата звернення 20.08.24).

4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. : Указ Президента України від 5.06.2013 р. № 344/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text> (дата звернення: 20.08.2024).

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. МОН. Київ, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> (дата звернення 20.08.24).

6. Гордієнко, С. Г. Методика створення системи знань про інтелектуальну власність. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності* : збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Київ, 26 квітня 2022 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського. С. 244-250.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА АДАПТАЦІЯ АСПІРАНТІВ У ПІДГОТОВЦІ ДИСЕРТАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ

Петяк Олена Віталіїна

*завідувач аспірантури та докторантури,
доктор філософії з психології, доцент кафедри психології
та педагогіки*

*Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

Алексєєв Олександр Олександрович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький, Україна*

У ситуації військової агресії кожному доводиться адаптуватися і шукати нові шляхи для продовження професійної діяльності. Ці зміни торкаються всіх без винятку, і кожна людина, незалежно від професії, змушена пристосовуватися до нових умов. Особливо складно доводиться здобувачам усіх рівнів освіти, які перебувають під впливом надзвичайних обставин. Більшість аспірантів потребує психологічної підтримки, яка вимагає системного підходу до вирішення актуальних психологічних проблем за допомогою сучасних методів інтервенції. Відмова від цієї підтримки або її затримка можуть призвести до зниження життєвих ресурсів, адаптаційних можливостей і загального рівня психологічного благополуччя аспірантів.

Сьогодні поняття «війна» стало частиною звичайного життя кожного українця. Свідомість, ставлення до життя і цінності у частини громадян знаходяться у процесі трансформації, у іншій частині вже безповоротно змінились. Разом з тим, у значної частини українців, в тому числі і в учасників освітнього процесу, актуалізувались відчуття тривоги, страху, пригнічення, провини, ворожості, і стали предметом психологічної допомоги.

Українські науковці стикаються з втратою спокою та можливості продовження наукових досліджень, відсутністю доступу до робочих місць та необхідних інструментів для проведення досліджень, пошкодженням та зруйнуванням наукової інфраструктури, а також зменшенням фінансування.

Для отримання наукового ступеня доктора філософії вченим потрібна висока кваліфікація, наявність широкого спектру навичок і активна участь в науковій діяльності, включаючи участь у наукових конференціях, круглих столах, семінарах тощо. Особливу увагу

приділяється підготовці дисертації та публікації наукових статей. Згідно з Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти та наукових установах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261, протягом навчання в аспірантурі аспірант повинен виконати всі вимоги освітньо-наукової програми. Це включає отримання теоретичних знань, розвиток вмінь, набуття навичок та інших компетентностей, необхідних для створення нових ідей і вирішення складних проблем у професійній та дослідницько-інноваційній сферах. Також важливим є освоєння методології наукової та педагогічної діяльності, проведення власних наукових досліджень, результати яких мають наукову новизну та значення як у теоретичному, так і в практичному аспектах, а також захист дисертації [2].

Аспіранти, що знаходяться в зоні конфлікту, стикаються зі значними труднощами у проведенні наукових досліджень та підготовці дисертацій. Нестабільність і загроза для особистої безпеки створюють надзвичайні умови для психічного здоров'я аспірантів. Вони часто змушені пристосовуватися до стресових ситуацій і втрати стабільності, що серйозно впливає на їхню продуктивність і психологічний комфорт. Усе це ускладнює проведення досліджень, отримання необхідної інформації, яку потребує аспірант при підготовці до написання наукової роботи. Дослідження в цій області сприяє формуванню соціальної відповідальності наукових установ і урядових структур щодо забезпечення належних умов для освіти та наукових досліджень під час кризових ситуацій. В умовах війни аспіранти зіткнулися з унікальними труднощами, які важко уявити у стабільних часах. Один із головних аспектів – це психологічний стрес, який впливає на їхню здатність концентруватися на наукових завданнях. Страх за власну безпеку і безпеку рідних стає частиною їхнього повсякденного життя, що ускладнює планування і виконання наукових досліджень. Війна призводить до перерв у постачанні електроенергії, інтернету та доступу до бібліотек та архівів, що негативно впливає на продуктивність досліджень та можливість вчасної написання дисертацій [3].

Не менш важливим фактором є нестабільність у вищій освіті та дистанційне навчання. Аспіранти змушені адаптуватися до постійних змін у навчальних програмах та форматах проведення занять, що може порушити їхній академічний процес та затримати завершення дисертаційних робіт.

Для проведення дослідження про психологічну підтримку та адаптацію аспірантів у підготовці дисертації в умовах війни було здійснено опитування, в якому взяли участь 34 аспіранти. Було запропоновано перелік запитань з авторського опитувальника, які спрямовані на дослідження психологічної підтримки та адаптації аспірантів, які навчаються в умовах війни. **Мета нашого опитування** збір даних для розуміння впливу військового конфлікту на психологічний стан та професійну адаптацію аспірантів, а також для

визначення необхідності і ефективності психологічної підтримки. В опитуванні взяли участь аспіранти Хмельницького національного університету спеціальностей: 011 Освітні, педагогічні науки 16 аспірантів, 075 Маркетинг 4 аспіранта, 073 Менеджмент 5 аспірантів, 133 Галузеве машинобудування 5 аспірантів та 122 Комп'ютерні науки 4 аспіранта.

З'ясовано, що у 25% респондентів військовий конфлікт впливає на загальний рівень стресу та тривожності, 40% респондентів військовий конфлікт впливає на соціальну адаптацію страждають стосунки з колегами, викладачами та сім'єю та у 35% аспірантів змінився інтерес до наукової роботи та плани на майбутнє.

Проте не всі проблеми безнадійні. Важливою є наявність інтегрованих психологічних підходів до підтримки аспірантів у складних умовах. Професійні психологи можуть надавати не лише консультативну допомогу, але й психотерапевтичні та тренінгові сесії, спрямовані на зниження рівня стресу та підтримку психологічного благополуччя. Важливо створити середовище, де аспіранти можуть отримати підтримку з боку наукових керівників та університетських адміністрацій. Ініціативи, спрямовані на створення сприятливих умов для наукової роботи, таких як організація дистанційних платформ і забезпечення доступу до електронних ресурсів, грають ключову роль у забезпеченні неперервності навчання та дослідницької діяльності. Психотерапевтичні інтервенції, такі як індивідуальні консультації та групові сесії, виявляються ефективними у зменшенні стресу та тривожності серед аспірантів, що пережили воєнні події [4, 225].

Висновки. В умовах військового конфлікту аспіранти потребують систематичної психологічної підтримки для їхнього психічного здоров'я та збереження академічної продуктивності. Важливою частиною психологічної підтримки є навчання стратегіям стрес-менеджменту та технікам релаксації, що сприяють збереженню психічного здоров'я та підвищенню адаптаційних можливостей. Застосування психоосвітніх програм дозволяє аспірантам краще розуміти та управляти своїми емоціями, що є важливим аспектом процесу їхньої психологічної реабілітації. Крім того, соціальна підтримка з боку університетського колективу та адміністрації відіграє ключову роль у створенні сприятливого середовища для академічного та особистісного розвитку аспірантів. Загальний висновок полягає в тому, що комплексна психологічна підтримка є необхідною для успішної адаптації аспірантів до умов військових конфліктів і забезпечує збереження їхньої академічної та професійної діяльності.

Література

1. Алексеева Т.В. Психологічні фактори та прояви процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі // Автореф. дис... канд. психол. наук. – Київ: Київський Національний університет імені Т.Г. Шевченка, 2004.

2. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

3. Титаренко Т., Дворник М., Климчук В. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій: практичний посібник. Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.

4. Тимків Л. Психологічна підтримка студентів в освітньому процесі під час війни. Міжнародний проект як одна з активних форм підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності. 2022. № 9. С. 222-230.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-35>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТИВ ТА АСПІРАНТІВ У ЛЬВІВСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Попович Василь Васильович

*доктор технічних наук, професор,
проректор з наукової роботи*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Коваль Назарій Ярославович

*доктор філософії,
проректор по роботі з персоналом*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Копистинський Юрій Олегович

*кандидат технічних наук,
начальник докторантури-ад'юнктури*

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності – це заклад вищої освіти, який здійснює підготовку курсантів, студентів, а

також докторів філософії за спеціальностями: «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», «Філологія», «Менеджмент», «Екологія», «Комп'ютерні науки», «Пожежна безпека» та «Цивільна безпека».

Докторантура-ад'юнктура у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності (далі – Університету) визначає особливості організації та проведення підготовки здобувачів вищої освіти на третьому (освітньо-науковому) та науковому рівнях вищої освіти. Докторантура-ад'юнктура є структурним підрозділом Університету.

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії з числа працівників та осіб середнього і старшого начальницького складу, апарату ДСНС, її територіальних органів, ЗВО (НУ) ЦЗ та інших установ і організацій сфери управління ДСНС здійснюється:

- в ад'юнктурі Університету за державним замовленням заочною (денною, вечірньою) формою навчання;

- в аспірантурі Університету заочною (денною, вечірньою) або заочною формою навчання за кошти юридичних та фізичних осіб;

- поза ад'юнктурою (аспірантурою) в Університеті (для осіб, які професійно здійснюють наукову, науково-технічну або науково-педагогічну діяльність за основним місцем роботи без переривання трудової діяльності або під час перебування у творчій відпустці) за умови успішного виконання відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації в постійно діючій або разовій спеціалізованій вченій раді [1], [2].

Зазначимо, що підготовка фахівців з вищою освітою в ад'юнктурах (аспірантурах) та докторантурах ЗВО (НУ) ЦЗ здійснюється:

- за рахунок видатків Державного бюджету України, передбачених для ДСНС на підготовку кадрів;

- за рахунок коштів юридичних та фізичних осіб на умовах контракту [3].

Відповідно до Наказу МВС України № 326 від 21.05.2024 року, а саме, за 29 напрямками наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки в Університеті здійснюються розгляд та затвердження тем дисертаційних досліджень [4].

На черговому засіданні Науково-технічної ради Університету окреслені такі напрямки досліджень: моделі та методи управління проектами енергозабезпечення об'єктів критичної інфраструктури під час надзвичайного та воєнного стану (на прикладі харчової промисловості, розроблення інформаційної технології управління освітнім процесом в ЗВО зі специфічними умовами навчання, ефективність застосування традиційних та новітніх вогнегасних речовин під час ліквідації пожеж у природних екосистемах в умовах воєнного стану, ризики виникнення лісових пожеж в умовах війни,

Організаційно-технічні заходи мінімізації наслідків аварій на гідротехнічних спорудах, розробка адаптивних способів боротьби з низовими лісовими пожежами в умовах воєнного стану, методи, моделі та інформаційна технологія підтримки прийняття рішень для оповіщення та координування діяльності добровільних рятувальних формувань.

В умовах воєнного стану ад'юнкти та аспіранти приймають участь у міжнародній академічній мобільності [5].

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, також, видаються збірники наукових праць, де можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень, а саме: «Пожежна безпека», «Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності», «Педагогіка і психологія професійної освіти», «Львівський філологічний часопис», «Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія», «Публічне управління та соціальна робота».

Зазначимо, що у 2024 році в Університеті зареєстрований збірник «Безпека України», який буде фаховим у всіх напрямках галузі безпеки людини та запрошуємо до публікацій наукових статей усіх зацікавлених осіб.

Отже, підготовка аспірантів та ад'юнктів у закладах вищої освіти потребує акценту на важливих темах, пов'язаних із військовими конфліктами, таких як: управління ризиками, розвиток психологічної стійкості, організація евакуаційних заходів, надання невідкладної допомоги, а також активізація наукових досліджень для вирішення питань безпеки населення.

Література

1. Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII.

2. Постанови Кабінету Міністрів України від 19.05.2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів»

3. Наказ МВС України № 141 від 20.02.2017 року «Про затвердження Положення про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) цивільного захисту» (зі змінами від 24.12.2021 року № 980).

4. Наказ МВС України № 326 від 21.05.2024 року «Про затвердження тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки».

5. Попович В.В., Копистинський Ю.О., Беседа А.В. Міжнародна академічна мобільність ад'юнктів та аспірантів Львівського державного університету безпеки життєдіяльності в умовах війни. Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 17-19 листопада 2023 р., с. Світязь Шацького району Волинської області. – Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 184-186 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-36>

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ Й НАПИСАННЯ ОГЛЯДУ ЛІТЕРАТУРИ З ОБРАНОЇ ТЕМАТИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Похилюк Олена Миколаївна

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української філології
Комунальний заклад вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
м. Вінниця, Україна*

Підготовка й написання огляду літератури з обраної теми є обов'язковим етапом будь-якого наукового дослідження – статті, курсової чи дипломної роботи, заявки на грант, студій на здобуття наукового ступеня. Саме цей етап наукової розвідки традиційно вважають одним із найскладніших видів академічного письма, адже він вимагає від дослідника критичних навичок оцінювати опубліковану літературу, які часто доводиться відточувати впродовж тривалого періоду через читання, відвідування лекцій, семінарів і конференцій, а також під час обговорення результатів своїх досліджень, праць інших людей.

Як відомо, огляд літератури – це огляд опублікованих робіт, що стосуються конкретного питання, галузі дослідження, теми чи теорії. Як слушно зауважує А. Гау, огляд літератури має чітко визначені межі, містить короткі описи аналізованих джерел і дає реципієнту їх критичну оцінку [1, с. 4]. Науковець чітко окреслює, що огляд літератури не повинен бути списком або анотованою бібліографією опрацьованих джерел, простим резюме цих джерел або перефразуванням висновків, описом досліджень та їх результатів, розлогим і заплутаним текстом, не повинен характеризуватися вузьким і неглибоким підходом та довільною структурою [1, с. 4-5].

Як традиційно зауважують у вимогах до студентських наукових робіт, огляд літератури – це аналітичний розділ, у якому автор критично аналізує наявні дослідження за темою роботи, основною метою якого є показати глибину розуміння проблеми, продемонструвати знання ключових концепцій і теорій, а також виявити прогалини в наявних дослідженнях [2]. У цьому розділі важливо не просто перерахувати опрацьовані джерела, а критично їх осмислити, порівняти різні точки зору, виявити суперечності та тенденції. Огляд повинен охоплювати різні типи джерел, зокрема наукові статті, монографії та дисертації. Важливо приділяти увагу найновішим дослідженням, як правило, за останні п'ять років.

А. Гау визначає такі характерні ознаки ефективного огляду літератури: критично оцінена прочитана література; синтез досліджень у конкретній галузі; широкий і глибокий підхід; чіткий і лаконічний текст про аналізовані документи; послідовна, чітко визначена концепція [1, с. 5]. Основним прийомом викладу інформації в огляді літератури повинен бути її синтез, тобто реорганізація, її сплетіння, а не лише узагальнення, тобто підсумок опрацьованої інформації, на що часто натрапляємо в дослідженнях малодосвідчених авторів.

Читаючи текст про опрацьовану літературу, можна побачити, чи справді автор дослідження розуміє опрацьований матеріал, а також переконатися, чи має молодий науковець необхідні критичні навички, які є основою будь-якої науки. Крім того, огляд літератури свідчить про рівень обізнаності автора з опрацьованою літературою, а також демонструє місце його дослідження в контексті, що сприяє сприймання реципієнтами праці як достовірної.

Ретельне вивчення того, як інші люди в обраній галузі досліджень аналізують отримані результати, формулюють аргументи, сприятиме встановленню зв'язку між своєю роботою та роботами інших людей і чітко продемонструє, який внесок зробив автор у науку у визначеній галузі.

Зазначимо, що всі огляди літератури містять інформацію про тему на конкретний час. Крім того, вони також часто вказують напрям майбутніх досліджень.

У науковій літературі натрапляємо на різні види оглядів, найпоширенішими серед яких є описовий огляд, у якому зазначаються судження автора щодо актуальності та важливості різних джерел для дослідницького питання або аналізованих теорій, та систематичний огляд, мета якого оцінити та інтерпретувати всі релевантні наукові дані в конкретній галузі, що вимагає заздалегідь побудувати дуже механічну, сплановану стратегію для виявлення літератури, оцінювання її якості та написання такого огляду.

Будь-який письмовий проєкт в академічному середовищі варто розпочинати не з написання, а з читання. Якщо ми працюємо над оглядом літератури, то першим неодмінним кроком має бути пошук того, що треба насамперед прочитати. Традиційно пошук необхідної літератури завжди передбачає використання спеціальних пошукових систем, однак можна також поспілкуватися з експертом в обраній галузі, тобто з особою, котра ліпше обізнана в темі. Це може бути науковий керівник або старший колега, але це завжди буде хтось, хто вже ознайомлений з літературою, яку намагається опрацювати початківець. Експерт може вказати на корисні відправні точки, порекомендувати ключові журнали або дослідницькі групи, до яких варто звернутися перед початком дослідження. Крім того, можна опрацювати оглядову статтю на обрану тему, що була опублікована нещодавно в авторитетному виданні. Як зауважує А. Гау, автор такої статті – це шанована фігура в певній галузі, він досконало знає літературу, у його оглядовій статті висвітлено ті джерела, які, на його думку, найважливіші [1, с. 5]. Після перегляду такого списку використаних джерел можна швидко зорієнтуєтесь, які праці варто докладніше опрацювати.

Досвідчені науковці рекомендують читати вибрані для аналізу статті завжди активно, роблячи під час першого ознайомлення з джерелом відповідні помітки та нотатки, що значно зекономить час дослідника при повторному зверненні до опрацьованого. Крім того, літературу варто вивчати поетапно: спочатку ознайомитися із заголовком, у якому традиційно автором визначено відповідні ключові слова, потім варто перейти до анотації, і лише тоді, коли стаття здається потенційно цікавою й релевантною, можна переходити до опрацювання основного тексту. Під час читання статті, варто розвивати в собі критичне мислення рецензента, тобто потрібно сумніватися в усьому, що читаєте, запитувати, чому автори це зробили, як вони дійшли такого висновку, яке може бути альтернативне пояснення.

Під час читання різних статей рекомендовано шукати нові теми. Можна, наприклад, знайти згоду між різними дослідницькими групами або, навпаки, виявити розбіжності в їхніх думках. Можна також виявити місця, де є значні суперечності у вашій галузі між протилежними науковими школами. Таким чином можна знайти відповіді на питання, на які раніше їх не було, а в літературі існують значні прогалини. Це допоможе критично обговорювати прочитану літературу, виявляти зв'язки між різними статтями.

Для того щоб не загубити посилання на опрацьовані джерела, потрібно бути дуже організованими. На практиці це означає, що є системи для відстежування повного цитування джерел і будь-яких

нотаток. Існує низка спеціальних програмних пакетів: *Reference Manager*, *RefWorks*, *ProCite ma Endnote* та ін. Крім того, навіть у багатьох сучасних текстових редакторах є така функція. Будь-яке з цих програмних рішень заощадить час молодого науковця, допоможе впорядковувати та зберігати посилання, а також створити документ з внутрішньотекстовими посиланнями на цитати в тексті та списком використаних джерел відповідно до вибраного стилю.

Огляд літератури має традиційну текстову структуру: вступ, основну частину та кінцівку. Перша частина будь-якого огляду літератури – це своєрідний спосіб запросити читача в тему та зорієнтувати його. Доречний вступ розповідає читачеві, про що йдеться в огляді, про його обсяг, що буде охоплено, а що залишиться поза увагою. Це своєрідний інструмент, який допомагає керувати очікуваннями читача щодо змісту огляду. У вступі також можна докладніше розповісти про позицію чи точку зору, якої дотримується автор.

Основна частина огляду літератури є простою інтеграцією опрацьованих автором джерел, зосередження уваги на подібності між одними роботами та відмінності між іншими. Також в цій частині опису автор повинен запропонувати читачеві власний критичний аналіз, наприклад, обговорення суперечностей в обраній галузі дослідження, де в різних роботах автори роблять різні висновки. Також тут можливо обговорити, який висновок, на думку автора, є більше правдоподібним, з уваги на переконливість доказів. Також можна відстежувати розвиток дослідницької проблеми й принагідно виокремлювати те, що автор вважає значущими віхами, та подати своє бачення сучасного стану.

У кінцівці огляду літератури необхідно пов'язати всі його частини. Висновок може бути різним за обсягом. Деколи йдеться про те, щоб дійти конкретного висновку, яка з двох теорій має найбільшу вагу, який метод надійніший, яка наукова школа домінує і чому. В інших випадках може йтися про те, щоб висвітлити, чого бракує в літературі з конкретної теми дослідження.

Як узагальнюють керівники ґрунтовних наукових праць, правильному огляду літератури дисертації притаманні три розділи: виклад об'єктивного аналізу дослідження (автором конкретизуються глобальні завдання і актуальні проблеми за обраним науковим напрямом, відбувається систематизація отриманих даних, описується досягнутий результат); опис ситуації з науковими школами (проводиться групування відповідних джерел по їх приналежності до певної школи, описуються основні характеристики таких шкіл і їх значущі напрацювання в даному векторі; наступний елемент схеми – встановлення лідерів та їх публікацій за обраним вектором);

формулювання значущих результатів використаних джерел (є оцінкою результатів дослідження з конкретизацією основних способів і методів їх досягнення) [3].

Отже, огляд літератури – це важлива частина будь-якої дослідницької праці – наукової статті, курсової чи дипломної роботи, монографії, заявки на грант тощо. Структура та зміст цієї частини наукової праці залежить від різновиду наукового дослідження, його мети та майстерності автора критично опрацювати доречно вибрані для аналізу джерела.

Література

1. Гау А. Написання ефективного огляду літератури : навчальний посібник / переклад з англійської Я. Приходи; редактор перекладу М. Женченко. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2023. 24 с.

2. Огляд літератури в дипломній роботі. URL: <https://referat.kiev.ua/uk/blog/oglyad-literaturi-u-diplomi/> (дата звернення 23.07.2024).

3. Як написати огляд літератури для дисертації: покрокова інструкція. URL: <https://dgs.org.ua/uk/yak-napisati-oglyad-literaturi-dlya-disertaczii/> (дата звернення 23.07.2024).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-37>

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА СТАНДАРТИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ: НОВІ РЕАЛІЇ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ

Риженко Ірина Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник директора інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

«У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до п. 20 ч. 1 ст. 106 Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» постановляю: ввести в Україні воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб» повідомляє Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. Ця норма

докорінно змінила життя громадян України та стала знаковим моментом в історії країни, відзначеним радикальними трансформаціями у різних сферах суспільного життя. Введення воєнного стану спричинило суттєві зміни в багатьох аспектах, зокрема в академічному середовищі, де традиційні підходи до освіти і наукових досліджень були поставлені перед новими викликами.

Академічна доброчесність стала однією з ключових тем, яка отримала новий контекст у цих умовах. Зокрема, в умовах воєнного стану зросли ризики маніпуляцій, нечесних практик і спроб обходження наукових стандартів. Це викликано не лише емоційним і психологічним стресом, але й обмеженими ресурсами, відсутністю доступу до певних матеріалів і труднощами у комунікації. Як приклад, можливо навести блекаути, від яких Україна потерпає з лютого 2022 року.

На нашу думку, досить актуальним постає питання аналізу зареєстрованого Проекту Закону України про академічну доброчесність від 08.01.2024 № 10392 і його ролі для здобувачів доктора філософії (далі – Проект). Відповідно до ст. 5 Закону України «Про вищу освіту» під доктором філософії слід розуміти «освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра» [2, ст. 5].

Насамперед у ст. 12 Проекту зазначено, що «політика, заходи та процедури забезпечення академічної доброчесності визначаються внутрішніми актами закладу освіти, наукової установи, що схвалюється його / її колегіальним органом управління за погодженням, за наявності, з вищим органом самоврядування здобувачів освіти відповідного закладу освіти (для закладів вищої освіти – з вищим органом студентського самоврядування), наукової установи в частині, що стосується здобувачів освіти, науковим товариством студентів (курсантів, слухачів), аспірантів, докторантів і молодих вчених чи радою молодих вчених закладу вищої освіти, наукової установи» [3].

У разі виявлення фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації у кваліфікаційній роботі здобувача ступеня доктора філософії, рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії може бути скасовано. Слід відмітити, що Проектом визначено санкції за порушення доброчесності, які можливо розділити, на нашу думку, на кілька груп:

1. Заходи в межах притягнення до академічної відповідальності (позбавлення права бути науковим керівником (консультантом) здобувачів вищої освіти (здобувачів ступеня доктора наук) на певний строк; позбавлення права участі в атестації здобувачів вищої освіти на певний строк; позбавлення права бути керівником та/або

відповідальним виконавцем наукових досліджень та/або наукових проєктів на певний строк тощо).

2. Заходи в межах притягнення до дисциплінарної відповідальності (догана; звільнення із закладу освіти, наукової установи).

3. Санкції, що можуть бути застосовані до здобувача освіти за порушення академічної доброчесності (виховні заходи реагування на порушення академічної доброчесності; заходи в межах притягнення до академічної відповідальності).

4. Санкції, що можуть бути застосовані до вступників, учасників конкурсів за порушення академічної доброчесності.

Проект наголошує, що «Заклад освіти, наукова установа повинні мати внутрішній акт, яким визначається санкція (або виключний перелік санкцій), що може застосовуватися за конкретні порушення академічної доброчесності» [3, ст. 22].

Крім того ми вважаємо, що також слід звернути увагу на питання використання штучного інтелекту (далі – ШІ) у дисертаційних дослідженнях. На нашу думку, це досить актуальна проблема, адже використовуючи ШІ можливо обробляти великі обсяги даних, автоматизувати процеси та отримувати нові можливості для аналізу. Використання ШІ у дисертаційних дослідженнях також ставить перед дослідниками етичні питання. Важливо забезпечити прозорість щодо використання ШІ-інструментів, розуміння їхніх обмежень і можливостей, а також уважно ставитися до питань конфіденційності даних та можливого впливу на результати дослідження. Зловживання ChatGPT при написанні наукових робіт порушує наукову етику. Використання цього інструменту порушує питання інтелектуальної власності, зокрема, кому належать права на створений текст, що може призвести до порушення доброчесності та отримання певних негативних наслідків.

Отже, на підставі вищевикладеного можемо визначити певну стратегію у підготовці докторів філософії:

1. Забезпечення постійного доступу до ресурсів онлайн та офлайн: важливо забезпечити альтернативні способи доступу до необхідних наукових ресурсів, такі як онлайн-бібліотеки та електронні бази даних, що не потребують наявності постійного Інтернету.

2. Посилення етичних стандартів зі сторони МОН України та ЗВО: розробка і впровадження спеціальних рекомендацій та формування політики для підтримки академічної доброчесності в умовах воєнного стану.

3. Навчання та підтримка: проводити тренінги для здобувачів щодо дотримання етичних стандартів і боротьби з плагіатом навіть у складних умовах.

4. Моніторинг та контроль: здійснювати постійний моніторинг якості наукових досліджень і своєчасно реагувати на виявлені порушення.

5. Стимулювання відповідальності: ЗВО можуть запровадити системи відповідальності для дослідників, які зловживають ШІ. Це може включати академічні санкції на локальному рівні, перегляд результатів досліджень або навіть скасування наукових ступенів у випадках серйозних порушень.

6. Актуалізація регуляцій: постійне оновлення регуляторних норм і етичних кодексів у відповідь на нові розробки в області ШІ. Це дозволить оперативно реагувати на нові виклики та забезпечувати відповідність сучасним технологічним умовам.

7. Створення комітетів і робочих груп у ЗВО: створення спеціалізованих комітетів або робочих груп для моніторингу використання ШІ у наукових дослідженнях. Ці органи можуть розглядати випадки порушень, надавати рекомендації та допомагати у впровадженні найкращих практик.

Література

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. Офіційний вісник України. 2022 р. № 46. Ст. 16, ст. 2497.

2. Про вищу освіту: Закон України від 01 липня 2014 р. № 556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.08.2024).

3. Про академічну доброчесність: проект Закону України від 08 січня 2024 р. № 10392. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481> (дата звернення: 25.08.2024).

4. Використання штучного інтелекту під час написання наукових робіт. Наукові роботи. 2024. URL: <https://spapers.eu/uk/blog/using-artificial-intelligence-while-writing-a-scientific-papers> (дата звернення: 25.08.2024).

ТИПОВІ ПОМИЛКИ В РОЗДІЛАХ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ПРАЦЬ

Рябцев Геннадій Леонідович

*доктор наук з державного управління, професор,
професор Києво-Могиллянської школи врядування
імені Андрія Мелешевича, Національний університет
«Києво-Могиллянська академія»,*

м. Київ, Україна;

*професор Академічного департаменту соціальних наук,
Європейський гуманітарний університет,
м. Вільнюс, Литва*

Відповідно до п. 9 вимог [1], «у розділах дисертації має бути вичерпно і повно викладено зміст власних досліджень здобувача наукового ступеня». Проте наявний в автора досвід рецензування дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук і доктора філософії (кандидата наук) засвідчує присутність в їхніх текстах низки помилок, що повторюються.

Тому метою цієї праці є формулювання наявних у дисертаційних працях типових помилок для їхнього недопущення здобувачами в майбутньому.

У першому розділі дисертації, зазвичай, описують джерельну базу, етапи розвитку наукової думки (подають історіографію об'єкта дослідження), наводять критичний аналіз праць попередників із виокремленням невирішених питань, виявленням суперечностей і формулюванням ставлення здобувача до них. Розділ, як правило, завершують вибором напрямку дослідження.

Типовими помилками першого розділу є:

- відірваність від виконання поставлених у вступі завдань і відсутність зв'язку з іншими розділами праці;
- завеликий обсяг (понад 20 % основної частини);
- застарілість джерел (більшості – понад 5 років);
- вибір для аналізування тільки україномовних джерел;
- базування дослідження на працях, опублікованих російською мовою, а також видавництвами держави-окупанта (винятком є джерела, використання яких обумовлене спеціальною тематикою дисертації);
- недостатній аналіз статей у наукових фахових виданнях [2];
- реферативний характер без виокремлення власної точки зору автора (підміна власної думки науковою неупередженістю);
- відсутність чітко сформульованих невирішених питань дослідження;

– завеликий обсяг висновків (понад 3 с.), їхня невідповідність змісту розділу й порушення порядку викладу (невідповідність переліку завдань);

– відсутність вибору та обґрунтування напрямку дослідження.

У другому розділі дисертаційної праці, як правило, описують методiku дослідження та факти (первинні результати), одержані з їхнім використанням, порівнюють одержані факти з отриманими іншими дослідниками, оцінюють достовірність і достатність первинних результатів для подальшого аналізу. Важливим у другому розділі є чітке формулювання новизни використаних підходів та їхньої відмінності від застосовуваних іншими науковцями.

Типовими помилками другого розділу є:

– відсутність спрямування на виконання поставлених завдань і зв'язку з іншими елементами дисертації;

– продовження в ньому огляду джерельної бази;

– відсутність методології дослідження або одержання фактів із використанням методики, викладення якої (чи посилання на яку) не наведено;

– описовий характер (факти не аналізують, не доводять їхню достовірність і не порівнюють з одержаними іншими дослідниками);

– надмірна кількість первинних результатів, яка не дозволяє їх якісно проаналізувати;

– вирішення лише практичних завдань;

– завеликий обсяг висновків (понад 3 с.), їхня невідповідність змісту й порушення порядку викладу (невідповідність переліку завдань).

У третьому (і, за потреби, четвертому) розділі праці, зазвичай, аналізують факти з формулюванням наукових результатів; установлюють зв'язки між одержаними й відомими раніше результатами; доводять наукову новизну, зіставляючи отримані результати з описаними іншими дослідниками; доводять можливість практичного використання результатів та окреслюють напрями подальших досліджень. Особливо важливим у третьому розділі є чітке формулювання одержаних результатів та їхньої відмінності від відомих раніше (відрізняються тим, що...).

Типовими помилками третього розділу є відсутність:

– спрямування на виконання поставлених завдань і зв'язку з іншими елементами дисертації;

– формулювання нових наукових результатів;

– зіставлення результатів з одержаними тими дослідниками, праці яких проаналізовані в першому розділі;

– обґрунтування практичної цінності результатів;

– визначення напрямів подальших досліджень;

– завеликий обсяг висновків (понад 3 с.), їхня невідповідність умісту розділу й порушення порядку викладу (невідповідність переліку завдань).

Чи не найважчими до написання здобувачами є висновки до розділів, сутність яких «полягає у згортанні інформації, наведеної в дисертації, без істотної втрати її цінності» [2, с. 122].

З урахуванням цього, висновки до розділів дисертаційної праці повинні відображати одержані наукові результати і не мають бути лише анотаціями до них. За можливості, необхідно уникати викладення в цьому елементі структури цифрового матеріалу, наводячи лише виявлені закономірності. Із висновків варто вилучити всі елементи невизначеності (може, ймовірно, певно, на нашу думку, ...). Усі однорідні члени речень мають бути узгоджені. Висновки до розділів бажано завершувати так: «Основні наукові результати розділу опубліковані в працях...».

Типовими помилками у висновках до розділів є відсутність:

- формулювання наукових завдань, вирішених у розділі;
- доказів виконання завдань (підтверджені гіпотези дослідження);
- розкриття наукових результатів (лише констатування їхньої наявності або, навпаки, намагання їх обґрунтувати безпосередньо у висновках);
- практичних рекомендацій з використання одержаних результатів.

Наведені вище переліки помилок не є вичерпними. Тому авторам освітньо-наукових програм підготовки здобувачів вищої освіти третього рівня, а також навчальних дисциплін «Розроблення дисертаційного проекту», варто під час їхнього напрацювання звернути особливу увагу на методичні рекомендації, викладені, зокрема, в дослідженнях [3–6]. Це дозволить підвищити якість підготовки здобувачів і дозволить їхнім науковими керівникам (консультантам), рецензентам та опонентам приділяти більше уваги змістовій складовій дисертації.

Література

1. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ МОН від 12 січ. 2017 р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#n88>
2. Наукові фахові видання / МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovi-vidannya>
3. Зосимов А. М., Голік В. П. Дисертаційні помилки : монографія. Харків : Інжек, 2009. 264 с.
4. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Алерта, 2019. 492 с.

5. Як підготувати і захистити дисертацію на здобуття наукового ступеня : методичні поради / авт.-упор. Л. А. Пономаренко. Київ : Толока, 2011. 79 с.

6. Майборода В. К. Типові помилки в підготовці й оформленні дисертації та авторефератів дисертацій / Інститут вищої освіти НАПН України. URL: https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2015/04/27_04_2015_mayboroda.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-39>

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРСЬКИХ ДИСЕРТАЦІЙ В НУВГП В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Савіна Наталія Борисівна

*доктор економічних наук, професор,
проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Михайлова Єлизавета Вікторівна

*докторант
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Підготовка докторських дисертацій у Національному університеті водного господарства та природокористування (НУВГП) на сучасному етапі розвитку науки здійснюється в умовах інтенсивних інформаційних трансформацій, що вимагає нового підходу до організації науково-дослідницької діяльності. Глобальна інформаційна революція зумовлює як нові можливості для дослідників, так і низку викликів, пов'язаних із зростанням обсягу інформації, цифровізацією суспільних процесів та підвищеними вимогами до міждисциплінарності досліджень. У зв'язку з цим наукові здобувачі мають адаптуватися до цих змін, формуючи нові підходи до проведення досліджень і створення наукових продуктів, що відповідають сучасним глобальним тенденціям.

1. Інформаційна глобалізація та її вплив на підготовку дисертаційних досліджень

Інформаційна глобалізація значно вплинула на наукові процеси, змінивши доступ до знань і структуру комунікації між науковцями. Докторанти НУВГП працюють у контексті постійного збільшення обсягів інформації та доступу до міжнародних наукових ресурсів, що потребує розвитку нових компетенцій, зокрема, управління інформаційними потоками та аналізу великих даних. Уміння критично осмислювати наукові джерела, ефективно використовувати інформаційні технології для обробки даних та комунікації з науковими спільнотами стає ключовим елементом сучасної підготовки наукових кадрів.

2. Використання цифрових технологій у науково-дослідницькій діяльності

Значну роль у підготовці дисертаційних досліджень у НУВГП відіграє активне впровадження цифрових технологій. Це стосується як використання спеціалізованого програмного забезпечення для проведення моделювання, статистичних розрахунків та обробки наукових даних, так і застосування цифрових платформ для організації наукових конференцій, семінарів та спільних досліджень. Цифрові технології дозволяють оптимізувати науково-дослідницький процес, підвищуючи точність наукових результатів та забезпечуючи доступ до актуальної інформації.

3. Інтердисциплінарність як основа сучасних наукових досліджень

Однією з ключових особливостей підготовки докторських дисертацій у НУВГП є міждисциплінарний підхід до досліджень, який став необхідністю в умовах сучасних інформаційних викликів. Докторанти активно залучають знання з різних наукових галузей, таких як економіка, інженерія, право та соціальні науки, для створення нових підходів до вирішення актуальних проблем. Ця інтеграція наукових знань дозволяє формувати комплексні наукові дослідження, які мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку різних галузей.

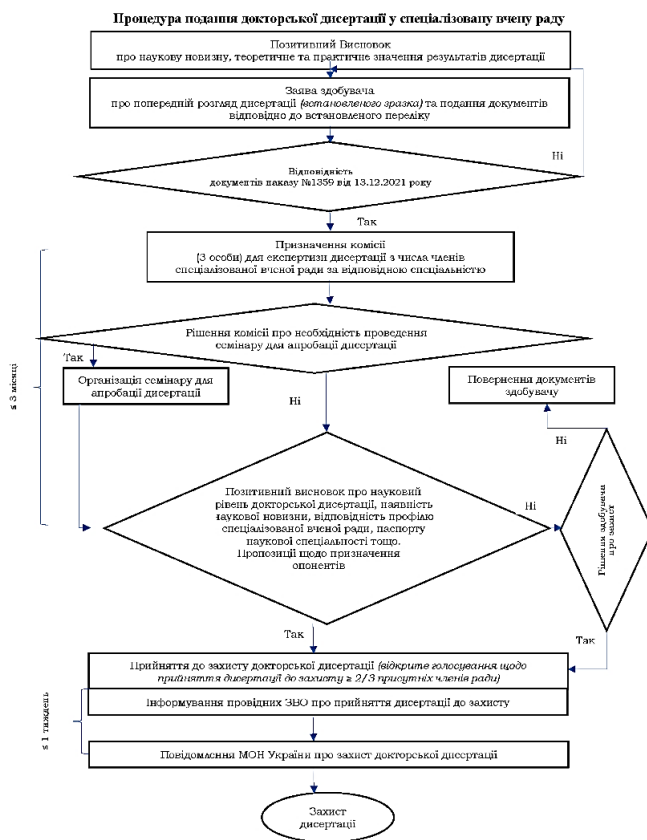
4. Актуалізація наукових тем з огляду на глобальні виклики

Інформаційні виклики значно впливають на вибір тематики докторських дисертацій, орієнтуючи дослідників на актуальні проблеми, що мають значення в контексті глобальних змін. Серед ключових напрямів досліджень можна виділити питання сталого розвитку, управління водними ресурсами, енергетичної безпеки, екологічної стійкості та адаптації до кліматичних змін. Дослідження у цих напрямках спрямовані не лише на наукове осмислення сучасних проблем, але й на вироблення практичних рекомендацій для їх вирішення в умовах глобалізації та інтеграції України в міжнародний науковий простір.

5. Підвищення ролі міжнародної наукової співпраці

Особливу роль у підготовці докторських дисертацій в умовах інформаційних викликів відіграє міжнародна наукова співпраця. Докторанти НУВГП беруть активну участь у міжнародних дослідницьких програмах, що дозволяє не лише підвищувати рівень наукових досліджень, але й інтегрувати українську науку в світовий науковий простір. Обмін знаннями, участь у спільних проектах, доступ до передових наукових ресурсів та участь у міжнародних конференціях сприяють формуванню нових наукових підходів і методологій.

Узагальнюючи вищесказане в НУВГП розроблена процедура подання докторської дисертації в спеціалізовану вчену раду (рис).

Процедура подання докторської дисертації у спеціалізовану вчену раду

Таким чином, підготовка докторських дисертацій у НУВГП в умовах інформаційних викликів вимагає впровадження інноваційних підходів до науково-дослідницької діяльності, активного використання цифрових технологій, розвитку міждисциплінарних досліджень та посилення міжнародної співпраці. Інформаційні виклики стимулюють адаптацію методологічних підходів та управлінських рішень, що дозволяє підвищити якість наукових досліджень, забезпечити їхню конкурентоспроможність на міжнародній арені та сприяти сталому розвитку освітньої та наукової сфери України.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-40>

ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ ІЗ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА НОВИХ СОЦІАЛЬНИХ РЕАЛІЙ

Семигіна Тетяна Валеріївна

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедри психології та соціальної роботи
Академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

Вступ. Освітньо-наукові програми із соціальної роботи з'явилися в Україні у 2017 році. До цього часу захист дисертаційних робіт був можливий насамперед у рамках педагогічних наук. У грудні 2021 році було затверджено Державний стандарт зі спеціальності 231 Соціальна робота для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (наказ Міністерства освіти та науки України № 1495).

Початок повномасштабної війни негативно вплинув на організацію підготовки докторів філософії: деякі аспіранти змушені адаптувати свої дослідження – через відсутність доступу до досліджуваних груп, які опинилися в окупації чи мігрували в інші місця, змінювати методологію дослідження, переходити на цифровий формат опитувань та інтерв'ювання тощо [3].

Ця робота має на меті окреслити стан та виклики підготовки дисертацій із соціальної роботи в умовах затяжного воєнного стану. Робота побудована на аналізі бази ЄДЕБО (<https://registry.edbo.gov.ua/search>) та бази НАЗЯВО (<https://svr.naq.gov.ua/>).

Результати. На липень 2024 року у базі ЄДЕБО містилась інформація про 17 суб'єктів освітньої діяльності (16 закладів вищої освіти та 1 науково-дослідний інститут), де наявні ліцензії на здійснення підготовки докторів філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

Водночас, згідно із даними бази НАЗЯВО, на липень 2024 налічувалось 10 акредитованих програм (9 ЗВО та 1 науково-дослідний інститут). Від 2022 року, коли запрацювала інформаційна система з подання повідомлень про утворення разових спеціалізованих рад, було 23 випадки присудження ступеня доктор філософії із соціальної роботи (ще 18 захистів відбулось січня 2022 року [1], але вони не відображені в системі). У табл. 1 представлено розподіл кількості присуджених ступенів за 10 акредитованими суб'єктами.

Таблиця 1

**Кількість осіб, яким присуджено ступінь доктора філософії
із соціальної роботи (червень 2022– липень 2024 рр.)
за даними НАЗЯВО**

№	Назва суб'єкта освітньої діяльності	Кількість осіб, яким присуджено ступінь
1.	Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради	5
2.	Київський столичний університет імені Бориса Грінченка	4
3.	Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»	3
4.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	3
5.	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	3
6.	Запорізький національний університет	1
7.	Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України	1
8.	Національний університет «Львівська політехніка»	1
9.	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	1
10.	Український державний університет імені Михайла Драгоманова	1

Спричинені війною зміни у правовому полі щодо соціального забезпечення та послуг, а також нові потреби суспільств, мушили б

привести до перегляду тем досліджень. У фокусі мали б опинитися ефективні технології психосоціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, розвиток соціальної роботи з ветеранами війни та їхніми родинами, військова соціальна робота, управління соціальними послугами в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

У 2022-2024 роках захист дисертаційних робіт відбувався за темами, затвердженими ще до початку повномасштабного вторгнення, хоча гібридна війна почалась ще 2014 року. Ці теми здебільшого не відображали специфіку воєнної тематики, такої як соціальна робота в умовах збройних конфліктів. Багато досліджень були орієнтовані на стабільні соціально-економічні умови, які нині абсолютно не відповідають реаліям війни. Проте після лютого 2022 року теми, які видавались актуальними, втратили свою значущість через кардинальні зміни в суспільстві та нові пріоритети. Традиційні підходи до роботи з вразливими групами населення, описані в дисертаційних роботах, не враховують сучасні проблеми в умовах збройних конфліктів і колективної травматизації. Це вказує на серйозний розрив між постульованою «новизною» дослідження та реальним запитом практики соціальної роботи. А дослідження у соціальній роботі, за міжнародним визначенням, мають бути орієнтовані на те, щоб підносити якість життя людей і давати відповіді, як зробити практику соціальної роботи сучаснішою та відповіднішою запитам суспільства [5].

Також у дослідженнях із соціальної роботи (2022-2024 роки) продовжують, як і раніше [1], домінувати суто педагогічні теми, що вказує на значну віддаленість дисертацій від реальних викликів соціальної роботи в умовах війни. Наприклад: «Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників у позааудиторній діяльності закладу фахової передвищої освіти» (В. Остапчук, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, 2024); «Формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної роботи у закладі вищої освіти» (М. Кузьміна, Запорізький національний університет, 2024); «Професійне самовизначення майбутніх соціальних працівників в умовах закладу вищої освіти» (І. Бодрова, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2024); «Формування соціальної компетентності студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування» (А. Назмієв, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023) тощо.

Ці роботи, хоч і мають на меті розвиток педагогічних аспектів соціальної роботи, демонструють слабкий зв'язок з практичними потребами соціальних служб в умовах військового конфлікту. Вони слугують свідченням того, що відділення вітчизняної соціальної роботи

як галузі наукових знань від педагогіки, у межах якої вона зародилась [1; 5], так до кінця й не відбулось.

Винятками можна вважати такі дисертаційні роботи, які зуміли врахувати нові реалії та виклики: «Розвиток суб'єктності вимушених мігрантів як умова подолання кар'єрної кризи» (А. Голотенко, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024); «Соціальна підтримка недержавними організаціями сімей учасників антитерористичної операції» (А. Дуля, Київський університет імені Бориса Грінченка, 2024).

Ці дослідження демонструють спроби адаптувати соціальну роботу до умов війни та специфічних потреб вразливих груп населення

Деякі дисертаційні роботи, такі як «Мобілізація громад для розвитку соціальних послуг в умовах децентралізації» (Д. Палатна, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024), були злегка адаптовані, аби віддзеркалити зміни предмета дослідження, які відбулися в умовах війни. Результати окремих дисертаційних робіт були використані в подальших монографіях дисертанток, адаптовані до роботи з клієнтами соціальної роботи в умовах війни або представляли моделі, актуальні для екстремальних ситуацій [2; 4].

Для дисертантів у сфері соціальної роботи, як і для аспірантів усіх спеціальностей, постійні зміни в законодавстві, що регулює отримання наукового ступеня доктора філософії, є серйозним викликом. Ці зміни створюють потребу в постійному оновленні знань про нові вимоги та процедури, оскільки те, що було актуальним на момент вступу до аспірантури, може швидко змінитися. Дисертанти часто змушені неочікувано адаптуватися до нових правил атестації та захисту дисертацій, що може стати додатковим стресом і перешкодою на їхньому шляху. Особливо проблематичними виявились: (1) вимога щодо захисту в межах терміну навчання на освітньо-науковій програмі (що суперечить усталеній вітчизняній та міжнародній практиці, тим більше в умовах пандемії та воєнного стану, які вплинули на можливість проведення експериментальної роботи); (2) обмеження права захисту лише там, де освітньо-наукові програми пройшли акредитацію в НАЗЯВО (на момент відкриття цих програм такої вимоги не було, і до 2022 року для захисту достатньо було лише ліцензії МОН).

Нестабільність і суперечливість вимог і процедур негативно впливають як на аспірантів, так і на їхніх наукових керівників, ускладнюючи процес підготовки та захисту дисертацій.

Висновки. Багато дисертаційних досліджень із соціальної роботи залишаються орієнтованими на теми, затверджені до початку повномасштабної війни, і часто не враховують актуальних запитів

суспільства. Осучаснення тем досліджень, адаптація до змін у правовому полі та нових потреб суспільства є ключовими елементами для успішного завершення дослідницьких робіт у соціальній сфері. Це дозволить забезпечити високий рівень релевантності та практичної значущості наукових досліджень у сфері соціальної роботи, що є особливо важливим в умовах війни та постконфліктного відновлення.

Література

1. Карагодіна О., Семигіна Т. Перші дисертаційні дослідження із соціальної роботи в Україні: критична оцінка. *Social Work and Education*. 2022. № 9(1). С. 44-55.

2. Палатна Д., Семигіна Т. *Згуртування громади: соціальний вимір* [Монографія]. Tallinn: Teadmus, 2024.

3. Семигіна Т. Освітньо-наукові програми із соціальної роботи: перший досвід і виклики в умовах війни. *Третій рівень освіти в Україні: особливості підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів у сучасних умовах війни : м-ли всеукр. наук.-пед. підвищення кваліфікації*. Одеса: Гельветика, 2022. С. 372-376.

4. Семигіна Т., Столярик О. *Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи* [Посібник]. Таллінн: Teadmus. 2024.

5. Semigina T., Karagodina O., Pozhydaieva O. Embracing European Practices in Social Work Doctoral Education – Critical Reflections on Ukraine’s Experience. *Contemporary problems of pedagogy amidst the European integration of educational environment: theory and practice*. Riga: Baltija Publishing, 2023. P. 409-434.

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ
ЧЕРЕЗ НАУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ І ПІДГОТОВКУ ДИСЕРТАЦІЇ**

Скакальська Ірина Богданівна

*доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри історії та методики навчання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна*

Левчук Андрій Володимирович

*директор Кременецького краєзнавчого музею,
аспірант галузі знань 01 Освіта / Педагогіка
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
імені Тараса Шевченка
м. Кременець, Україна*

Сучасне суспільство потребує свідомих громадян з високим рівнем громадянської культури, які виявляють патріотизм, почуття обов'язку та мають стійку громадянську позицію, здатні працювати на збереження і примноження національних цінностей. Тому формування активної громадянської позиції у сучасної молоді можна справедливо вважати ключовою умовою розвитку Української держави та захисту її незалежності. Теоретичним підґрунтям громадянської компетентності мають стати наукові дослідження, дисертації.

У контексті поточних викликів, що постають перед суспільством, особливого значення набуває роль освіти та науки у формуванні громадянської свідомості й активної участі громадян у суспільному житті під час російсько-української війни (2014-2024). Наукові дослідження, спрямовані на вивчення та впровадження ефективних моделей громадянської освіти, можуть слугувати важливим інструментом для розвитку громадянської компетентності в умовах воєнного стану. Крім того, громадянська компетентність має домінувати у здобувачів третього рівня вищої освіти, щоб їхні праці і вони були корисними для своєї держави.

Однією з головних умов успішного функціонування будь-якого суспільства є специфічна якість особистості кожного громадянина – громадянська активність. Ця якість передбачає не лише усвідомлення

власних прав та обов'язків, але й готовність активно брати участь у суспільному житті, захищати демократичні цінності та сприяти розвитку спільноти. Особливо в період воєнного стану, коли є загроза територіальної цілісності держави, її незалежності та інформаційної безпеки. Серед досліджуваних форматів громадянської активності громадяни обізнані з тим, як переказувати кошти на благодійність, підписувати петиції та займатися волонтерською діяльністю тощо.

Для аспірантів, які готуються до наукової діяльності, громадянська активність має особливе значення. Аспіранти не лише формують власну наукову позицію, але й впливають на майбутнє суспільства через дослідження, викладання та участь у громадських ініціативах. Їхня громадянська активність проявляється у пошуку інноваційних підходів до вирішення актуальних суспільних проблем, поширенні наукових знань не лише в науковому середовищі, але й у суспільстві, а також у вихованні нових поколінь, які будуть відповідальними й активними громадянами своєї країни. У такому контексті громадянська активність аспірантів стає важливим чинником розвитку як академічного середовища, так і суспільства загалом.

Поняття «громадянська компетентність» є порівняно новим і розглядати його потрібно в різних аспектах. Розгляд багатоманітних наукових підходів до інтерпретації поняття «громадянська компетентність» дозволяє нам визначити як інтегровану здатність людини відповідально здійснювати свої громадянські права та обов'язки з метою сприяння розвитку демократичного суспільства та держави, орієнтуючись на принципи свободи і справедливості. Ця компетентність формується на основі комплексу громадянських знань і навичок, загальноприйнятих у суспільстві цінностей, досвіду виконання мовних обов'язків громадянина України, поваги до державних символів, а також готовності активно та ефективно діяти в різних соціальних ролях у відповідному мовно-соціальному контексті [2, с. 80].

Головною метою громадянської освіти є розвиток громадянськості як інтегрованої якості, що виступає фундаментальною духовно-моральною цінністю, світоглядною та психологічною характеристикою особистості. Наставник, як суб'єкт і організатор процесу громадянського виховання, повинен мати високий рівень громадянської компетентності, що свідчить про його громадянську зрілість і професійну готовність. Практичний педагогічний досвід показує, що особлива роль у цьому процесі належить предметам соціально-гуманітарного циклу, таким як історія, правознавство, суспільствознавство, українська, іноземна мови і література [3]. До зазначеного переліку, запропонованого вченим Михайліченко М. дозволимо додати музей та проведення занять в експозиційних залах. Формування громадянської активності студентів та аспірантів у закладах вищої освіти здійснюється переважно через позааудиторну роботу.

У контексті реформування системи вищої педагогічної освіти в Україні сьогодні, цілком підтримуємо думку дослідників, які зазначають, що основним завданням реформ є орієнтація на підготовку у сфері освіти майбутніх науковців, а її основою є поєднання навчання, практики, наукових досліджень. Заклади вищої педагогічної освіти мають забезпечити такі інновації, які сприятимуть підготовці нового вченого. І саме у нього має бути чітко сформована громадянська компетентність, яка буде поєднана з академічною доброчесністю. Академічні спільноти щодо доброчесності покладаються на принципи особистої відповідальності, що підсилюється готовністю окремих осіб і груп подавати приклад відповідальної поведінки, а це є ознакою громадянської позиції.

Важливим інститутом, як вважає вчений Жадан І., здатним вплинути на ситуацію та сприяти розвитку громадянської компетентності, є система освіти. Варто зазначити, що в останні роки в цьому напрямку досягнуто значних успіхів. Проте оголошення громадянської компетентності однією з ключових і постановка завдання її всебічного розвитку виявилися недостатніми. У молоді формується певне розуміння громадянських цінностей, ставлення та власних прав, але засвоєння практик компетентної громадянської участі відбувається надто повільно [1, с. 84].

Проблема громадянської освіти є важливою як для держави, так і для особистості, оскільки сила держави визначається активною громадянською позицією її громадян. Формування громадянського суспільства в демократичних державах передбачає встановлення певних вимог до громадян з метою захисту як самого суспільства, так і людей, які в ньому живуть. Громадянська компетентність спрямована на виховання в учнів національно-патріотичної свідомості [4]. Спроєктуємо це на вищу школу і зазначимо, що те ж саме стосується здобувача вищої освіти різних рівнів.

Сучасний розвиток суспільства характеризується швидким зростанням обсягів інформації та знань, що, в свою чергу, ускладнює їх сприйняття та обробку. Це підкреслює важливість знань як основного ресурсу для розвитку та формування компетентного громадянина. Вміння ефективно використовувати цей ресурс визначає конкурентоспроможність індивідів і впливає на ефективність демократії як політичної системи [5, с. 77]. Аспіранти мають володіти навичками щодо критичного ставлення до інформації.

Сучасна освіта і наука в Україні мають одне з найважливіших завдань – створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне суспільство є простором для розвитку творчого потенціалу та задоволення особистих і суспільних інтересів. Громадянська освіта спрямована на підготовку молоді до активної

участі в житті суспільства та формування громадянської компетентності, яка включає патріотичну свідомість, громадянську відповідальність, готовність працювати на благо держави та захищати її. Це також передбачає повагу до традицій, історії народу, турботу про довкілля, інформаційну безпеку і протидію ворожим фейкам. Громадянське виховання базується на ідеалах народу, його моральних цінностях і національному дусі, які передаються через родину, школу та інші освітні та культурні інституції, формуючи основи громадянськості. Підготовка дисертацій про громадянську компетентність є актуальним завданням сучасної науки.

Отже, розвиток громадянської компетентності в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим завданням, особливо в контексті наукової діяльності та підготовки дисертаційних досліджень. Наукові підходи до дослідження громадянської освіти можуть сприяти формуванню ефективних методик і моделей, які будуть спрямовані на підвищення рівня громадянської свідомості та активності. Це, у свою чергу, допоможе підготувати нове покоління громадян, здатних відповідально реалізовувати свої права та обов'язки, підтримувати демократичні цінності та сприяти розвитку суспільства, навіть у складних умовах воєнного стану. Таким чином, перспективи наукових досліджень та дисертаційної діяльності стають ключовими чинниками у процесі зміцнення громадянської компетентності та забезпечення стійкого розвитку української держави в умовах війни.

Література

1. Жадан І. В. Громадянська компетентність: соціальні очікування і реальні : монографія; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної соціальної та політичної психології. Кропивницький, 2022. 110 с.

2. Магдич Т. Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних і лінгводидактичних категорій. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 28. 2020.

3. Михайліченко М. В. Формування громадянської компетентності майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. К., 2007. 229 с.

4. Родіял Д. О. Формування громадянської компетентності на уроках історії засобами інформаційно комунікаційних технологій. *Інформатика, інформаційні системи та технології: тези доповідей 21 всеукраїнської конференції студентів і молодих науковців*. Одеса, 2024. С. 176-179.

5. Угрин Л. Я. Громадянська компетентність в умовах сучасної демократії. *Політикус : наук. журнал*. 2021. № 6. С. 73–78.

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Строченко Леся Василівна

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри іноземних мов*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Єрмоєнко Світлана Василівна

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов*

*Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Філологія відіграє надзвичайно важливу роль в умовах війни, оскільки зберігає і передає культурну спадщину, мову та національну ідентичність народу. У часи конфліктів мова стає потужним інструментом інформаційної боротьби, сприяючи збереженню правди та протидії пропаганді. Сучасні історичні виклики стали потужним поштовхом для появи низки досліджень, спрямованих на окреслення нових шляхів розвитку філологічної науки та освіти в Україні [див., зокрема, 1; 2; 3]. Метою нашої розвідки є огляд перспективних напрямів дисертаційних досліджень з філології в умовах війни.

Серед актуальних тем відзначимо, насамперед, аналіз впливу воєнних подій на мовні зміни та лексичні інновації в українській мові, де особливий акцент ставиться на аналізі нових лексичних одиниць, що виникли під час конфлікту, а також на їхніх семантичних і прагматичних змінах.

Роль літератури у формуванні національної ідентичності також набуває великого значення, зокрема досліджується, як сучасна українська література відображає та впливає на формування національної свідомості в умовах війни, акцентуючи увагу на темах героїзму, втрат і спротиву.

Лінгвістичний аналіз дискурсу війни в українських медіа розглядає мовні особливості медіадискурсу, включаючи використання риторики, емоційного забарвлення та маніпуляцій під час висвітлення воєнних подій.

Особливе місце займає дослідження перекладу та адаптації текстів про війну для міжнародної аудиторії, де розглядаються виклики і стратегії перекладу українських літературних і медійних текстів на інші мови з урахуванням специфіки воєнної тематики та культурних

контекстів. Мовна політика і планування в умовах воєнного конфлікту також стають предметом дослідження, зокрема аналізується роль мовної політики у збереженні та просуванні української мови, а також вплив військових подій на мовні практики в суспільстві.

Фольклор і наративи війни є ще однією важливою темою, в межах якої досліджується, як сучасні події впливають на народну творчість, включаючи створення нових пісень, легенд та анекдотів, що відображають реалії війни. Нарешті, специфіка зображення війни в дитячій літературі та її вплив на читача також стає актуальним напрямом дослідження, зосереджуючи увагу на тому, як дитяча література відображає воєнні події та як це впливає на світосприйняття молодого покоління.

На матеріалі англійської мови можна релевантними нам видаються такі теми: мовний образ війни в англомовній літературі та публіцистиці, де вивчаються риторичні та стилістичні прийоми, що використовуються англомовними авторами для опису війни, її учасників та наслідків, а також проводиться порівняння цих образів з іншими національними літературами.

Переклад англомовних текстів про війну українською мовою також є актуальною темою, зокрема аналізуються виклики і стратегії перекладу, включаючи адаптацію культурно специфічних реалій та військової термінології до українського контексту.

Важливим аспектом є дослідження військової термінології в англійській мові, що зосереджується на еволюції цієї термінології, особливо під впливом новітніх конфліктів, та її адаптації до сучасних умов. Мовна пропаганда в англомовних медіа під час війни досліджує мовні засоби, що використовуються для формування громадської думки щодо військових конфліктів, а також аналізує вплив пропаганди на міжнародну аудиторію. Лінгвістичний аналіз англомовних дипломатичних заяв під час війни зосереджується на вивченні риторичних стратегій та дипломатичної мови, що використовується в офіційних заявах для впливу на міжнародну спільноту під час воєнних конфліктів.

Інтернет-меми та гумор про війну в англомовному інтернет-просторі є цікавою темою для дослідження, де аналізується, як війна відображається в англомовних інтернет-мемах та їхня роль у формуванні суспільного дискурсу та психологічної адаптації до війни. Психолінгвістичні аспекти сприйняття війни в англомовній літературі та кіно досліджують, як художні твори та фільми впливають на психологічне сприйняття війни, формуючи уявлення про конфлікти та їх наслідки. Аналіз англомовних наративів про українську війну в соціальних медіа вивчає, як англомовні користувачі соціальних мереж описують та інтерпретують війну в Україні, порівнюючи це з іншими конфліктами.

Викладання англійської мови як іноземної в умовах воєнного конфлікту досліджує методики викладання у школах та університетах під час війни, зокрема використання військової тематики для мотивації студентів та розвитку критичного мислення. Нарешті, гендерні аспекти відображення війни в англомовній літературі та медіа аналізують, як гендер впливає на представлення військових конфліктів в англомовних текстах, з особливим акцентом на ролі жінок у війні.

Література

1. Герасименко, Ю. А., Л. Г. Богуславська, і Н. В. Макогончук. Дилеми та виклики філологічної освіти в умовах воєнного стану в Україні та підтримка з боку країн ЄС. *Академічні візії*. 2023. Випуск 19. С. 1-11.

2. Короткова Ю.М., Сабельникова Т.М. Посилення ролі мови й мовної освіти в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73) № 1 Ч. 1. С. 26-30. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/05>

3. Ліпич В. М., Кузьменко О. Ю., Беркещук І. С. *Філологічна наука й освіта України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: трансформація і сучасні вектори розвитку. Академічні візії*. 2023. Випуск 16. С. 1-6.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-43>

ДО ПИТАНЬ ТЕОРЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ З КРИМІНАЛІСТИКИ ТА ЇХ ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ

Тимчишин Андрій Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківська філія Університету «Україна»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Тимчишин Катерина Василівна

*викладач Івано-Франківського фахового коледжу
Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Найбільш вагомим показником розвитку будь якої науки є її теоретичне обґрунтування у фундаментальних наукових дослідженнях

та реалізація здобутків вчених на практиці, вивчення яких дозволяє зрозуміти стан науки та перспективи її розвитку у сучасних умовах сьогодення. Не є винятком і наука криміналістика, основним завданням якої є забезпечення розслідування, розкриття та запобігання вчиненню злочинів. В рамках науки криміналістики об'єктивно існують, взаємодіють і розвиваються як фундаментальні, так і прикладні дослідження [1, 103].

Пропонуємо проаналізувати сучасний стан наукової розробки теоретичних проблем криміналістичної науки та перспективні напрями розвитку в сучасних умовах. Серед проаналізованих робіт, дисертацій, підготовлені в науково-дослідних установах та навчальних закладах України, захищені в спеціалізованих вчених радах нашої країни.

Досліджуючи перспективні напрями розвитку криміналістичної науки у дисертаційних дослідженнях, можна виділити кілька ключових аспектів, які варто розглянути.

По-перше, важливим напрямком є використання цифрових технологій і штучного інтелекту в розслідуванні злочинів. Ці технології відкривають нові можливості для збору доказів, моделювання подій і аналізу великих масивів даних. Наприклад, розробка систем для автоматичної обробки відеоматеріалів або виявлення фальсифікацій у цифрових документах є перспективним напрямком, що активно розвивається.

По-друге, актуальним є розвиток біометричних технологій і їх інтеграція в судову практику. Вивчення і вдосконалення методів розпізнавання облич, відбитків пальців, ДНК-аналізу є важливою складовою криміналістичних досліджень. Сучасні технології дозволяють підвищити точність і швидкість ідентифікації підозрюваних.

По-третє, криміналістика не може ігнорувати глобальні виклики, такі як кіберзлочинність. Розслідування злочинів, пов'язаних з використанням інформаційних технологій, потребує нових методологічних підходів. Дисертації на цю тему можуть охоплювати питання правової регламентації доказів у цифровій формі, а також методи їх збирання, дослідження, зберігання та захисту.

Важливим залишається і міждисциплінарний підхід у криміналістиці. Співпраця з спеціалістами з інших галузей, таких як психологія, медицина, соціологія, дозволяє створювати нові методи розслідування та проведення експертиз, що враховують психофізичні та соціальні особливості злочинців.

Ще одним перспективним напрямком досліджень є застосування безпілотних літальних апаратів (дронів) для слідчого огляду місця події. Це один із найсучасніших і перспективних напрямків розвитку

криміналістики. Безпілотники дозволяють здійснювати огляд місця події з висоти, фіксуючи загальний вигляд території та роблячи точні, детальні фото і відеоматеріали, даючи можливість подальшого використання для аналізу, що особливо актуально для великих або важкодоступних ділянок, де традиційні методи можуть бути неефективними або вимагати багато часу [2, с. 127].

Дрони оснащені різними сенсорами від звичайних камер до тепловізорів, що дозволяє отримувати інформацію про навколишнє середовище, виявляти приховані об'єкти або тіла, навіть якщо їх не видно людським оком. Це робить безпілотники корисним інструментом у ситуаціях, де важливо швидко й точно зафіксувати всі можливі докази, не зашкодивши обстановці місця події.

Крім того, дрони можуть бути використані для створення тривимірних моделей місця кримінального правопорушення [3, 148]. Це полегшує аналіз і дозволяє візуалізувати просторові характеристики події, що є корисним як для слідчих, так і для суду. Застосування дронів у слідчому огляді є сучасним, перспективним напрямком і сприяє підвищенню точності та ефективності розслідувань.

Системи розпізнавання облич відіграють важливу роль у сучасних методах розшуку злочинців та ідентифікації підозрюваних. Вони є потужним інструментом, який дозволяє швидко обробляти відео- та фотоматеріали з камер спостереження або інших джерел, порівнюючи їх із базами даних осіб, що перебувають у розшуку. Завдяки цьому можна оперативнo встановлювати місцезнаходження підозрюваних або підтверджувати їхню причетність до злочину. Ці системи базуються на складних алгоритмах штучного інтелекту, здатних аналізувати біометричні ознаки облич, навіть якщо особа намагається замаскуватися чи змінити зовнішність. Це значно підвищує ефективність розшукових заходів, зменшуючи потребу у людських ресурсах для перегляду великих обсягів відеоматеріалів [3, 245].

Системи розпізнавання облич використовуються в аеропортах, на вокзалах, у громадських місцях і навіть під час масових заходів, що дозволяє запобігати потенційним злочинам і швидко реагувати на порушення. Хоча такі технології викликають певні етичні питання, пов'язані з правом на приватність, їхня ефективність у боротьбі зі злочинністю є незаперечною.

Інтеграція систем розпізнавання облич у криміналістичні методики сприяє більш точному і оперативному розшуку злочинців, роблячи цей процес більш технологічно досконалим та результативним. Розглянемо деякі з них, зокрема, Clearview AI – одна з найпотужніших систем, яка використовує величезну базу даних з мільярдів зображень, зібраних з різних соціальних мереж і публічних джерел. Clearview AI допомагає

поліції ідентифікувати підозрюваних, порівнюючи фотографії з цими базами. NEC NeoFace – система, яка широко використовується в різних країнах і є однією з найточніших у світі. NEC NeoFace застосовується для розпізнавання облич в режимі реального часу, наприклад, на масових заходах або в транспортних вузлах. FaceFirst – ця система використовується в ритейлі, а також правоохоронними органами для ідентифікації підозрюваних на місцях вчинення кримінальних правопорушень, у торгових центрах чи інших публічних просторах. Cognitec FaceVACS – розробка німецької компанії Cognitec, яка застосовується для ідентифікації та перевірки осіб у режимі реального часу. FaceVACS широко використовується в аеропортах та інших місцях з великою кількістю людей [4].

Отже, сучасна криміналістична наука перебуває на етапі активного розвитку завдяки впровадженню новітніх технологій, одними з яких є безпілотні літальні апарати та системи розпізнавання облич. Ці інновації значно підвищують ефективність розслідування злочинів і дозволяють вирішувати складні завдання з мінімальними витратами часу та ресурсів. Інтеграція технологій у криміналістику відкриває перспективні напрями для подальших наукових досліджень, що сприятимуть удосконаленню правосуддя та безпеки суспільства.

Література

1. Іщенко А.В. Методологічні проблеми криміналістичних наукових досліджень: Монографія / За редакцією І.П. Красюка, А.В. Іщенко. – Київ.: Національна академія внутрішніх справ України. – 2003. – 359 с.
2. Тимчишин А.М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України : монографія / А. М. Тимчишин. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – 362 с.
3. Тимчишин А.М. Спеціальні знання у кримінальному процесі України: теорія та практика: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.09. Кропивницький. 2023. 438 с.
4. Загородня Д.І., Биковий П.Є., Ліп'яніна-Гончаренко Х.В., Дорош В.І., Кіт І.Р., Каньовський А.А. Методи та засоби ідентифікації та класифікації об'єктів за характерними точками їх контурів: монографія / за заг. ред. А.О. Саченка. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 165 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІКАЦІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВИДАННЯХ З НЕЗАЛЕЖНИМ РЕЦЕНЗУВАННЯМ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДИСЕРТАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тітова Олена Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор,

завідувач лабораторії науково-методичного супроводу підготовки

фахівців у коледжах і технікумах

Інститут професійної освіти

Національної академії педагогічних наук України

м. Київ, Україна

Основою для успішного економічного розвитку суспільства завжди виступали наука та освіта, забезпечуючи виробництво прогресивними технологіями та професійними кадрами. Однією з основних функцій науки є отримання нового знання, що реалізується під час наукових досліджень. Необхідність представлення та оприлюднення наукового результату викликала появу наукової періодики, і зараз наукове дослідження обов'язково пов'язано з публікацією результатів, зокрема, усі наукові результати, що виносяться на захист, мають бути опубліковані, адже публікація надає пріоритет в авторстві [1].

Починаючи з 1938 року, популярні наукові видання почали запроваджувати незалежне або анонімне (сліпе від *англ. blind review*) рецензування – оцінювання рукопису експертами в умовах, коли рецензентам не повідомляють персональних даних авторів, а авторам – персональних даних рецензентів. Це спрямовано на об'єктивне оцінювання якості поданого матеріалу, визначення відповідності науковим стандартам та тематиці видання.

Зазвичай рецензенту пропонується заповнити форму оцінювання, а також підготувати коментарі та рекомендації для авторів. Стандартна форма містить питання стосовно адекватності заголовка, анотації та ключових слів (часто видання вимагає подавати ключові слова так, щоб вони не повторювали назву); актуальності обраної теми; ретельності виконання дослідження; наукового підґрунтя; значущості використаних джерел; логіки, чіткості, структурності викладу тексту статті; достовірності результатів; придатності методів аналізу даних; обґрунтованості висновків; якості, значущості та перспективності отриманих результатів та зроблених висновків. Очевидно, що оцінюються всі структурні елементи публікації. Далі проаналізуємо

труднощі, з якими часто стикаються автори-початківці в роботі над оформленням цих підрозділів.

Abstract (Анотація) відповідно до вимог журналу може бути неструктурованою (з обсягом 100–250 слів) та структурованою (до 400 слів) – написаною зі вказуванням підрозділів: Мета – Методологія / Підходи – Результати – Практичне застосування – Значення – Ключові слова – Тип публікації. В обох випадках в анотації автори зазвичай відповідають на такі питання: *Чому виконувалося це дослідження? Що було зроблено і як? Якими були результати? Що зроблено нового у порівнянні з попередніми дослідженнями? Яке значення отриманих результатів? Які можна зробити висновки та / або дати рекомендації?* [2].

При підготовці анотації автору варто пам'ятати, що видання з обмеженим доступом до статей, окрім заголовка статті, прізвищ авторів та назв організацій оприлюднюють тільки анотацію та ключові слова. Отже, від інформативності анотації буде залежати, чи викликає публікація інтерес, на стільки, щоб читач захотів отримати доступ до повної версії. Анотація у 100–250 словах має розкрити основні здобутки дослідження, результати якого публікуються (чого нового досягли та що було додано до вже відомого), бути зрозумілою загальній аудиторії без необхідності читати весь текст.

За обсягом наступний підрозділ *Introduction (Вступ)* зазвичай займає 0,5–1 сторінку. Вступ включає відповіді на такі питання: *У чому суть проблеми? Чи існують інші опубліковані рішення? Які їхні основні обмеження? (Тобто, які прогалини дослідники сподівалися заповнити)* [2]. Отже, вступ має містити обґрунтування та визначення цілей. Не варто робити його непропорційно великим до обсягу всієї статті і включати забагато загальних добре відомих положень. Зі вступу має бути зрозумілим, до якої проблеми звертається автор, і чому обирає саме цю методологію, необхідно також пов'язати підґрунтя (відомості загального характеру) з цілями статті. Часто у керівництві для авторів видання рекомендує включити до вступу інформацію про основні результати та висновки, а також про те, як ця інформація буде структурована у різних підрозділах статті. Авторів слід також пам'ятати, що статтю можуть читати науковці-початківці, отже, необхідно включати пояснення чи, принаймні, давати посилання на згадані погляди і переконання як і термінологію, що має відношення до предмету дослідження. Необхідно також наголосити на такій особливості серед вітчизняних авторів, як недостатня «міжнародність» та «короткозорість» статті, йдеться про висвітлення проблеми внутрішнього масштабу, орієнтацію на українського читача, опору переважно на результати вітчизняної теорії і практики та україномовні

джерела. Така позиція авторів може бути причиною відмови видання у публікації статті.

Цей недолік також стосується підрозділу *Review of the Literature* (Огляд літератури). За обсягом ця рубрика може бути від 0,5 сторінки до 3), а «переконливою» є кількість джерел – 30-50. Більшість зарубіжних видань рекомендують використовувати сучасні джерела (за останні 5 років) англійською мовою та мовами країн ЄС. Окрім очевидних питань (*Які основні роботи є за проблемою? Який прогрес відбувся після цих основних досліджень?*), в цій рубриці слід давати відповіді і на такі запитання: *Які досягнення та обмеження останніх досліджень? Які прогалини ці обмеження виявляють? Як наявне дослідження призначено їх заповнити?* [2]. Варто не просто вказати у дужках на роботу автора після певного словосполучення, а пояснити, як згадані результати підтримують думку автора або впливають на методологію дослідження.

Підхід, який використовується при оформленні наступного підрозділу *Methods* (Методи досліджень) / *Research Methodology* (Методологія дослідження), часто для вітчизняних авторів (принаймні у соціально-гуманітарних, педагогічних, психологічних науках тощо) є неочікуваним, оскільки традиційно достатнім для цієї рубрики вважається перелік методологічних підходів, або застосованих методів з коротким описом мети їх використання. Проте, традиційними для міжнародних видань є відповіді на більшість з цих питань в залежності від напрямку дослідження: *Що досліджується? Які гіпотези перевіряються? Де проводилося дослідження та які характеристики має місце проведення? Як було спроектовано експеримент / випробування та які припущення було зроблено? Які величини вимірювалися і чому? Як оброблялися матеріали? Які засоби застосовувалися? Яке обладнання застосовувалося та звідки воно було? Яка форма використовувалася для реєстрації даних? Як аналізувалися дані? (формули, програмні засоби) Яка ймовірність була прийнята для оцінки значущості? Які виникли труднощі? Які поліпшення описана методологія пропонує?* [2]. Обсяг цього підрозділу зазвичай становить від 0,5 до 2 сторінок виключно «чіткого» тексту, який відповідно та повно розкриває, наприклад, кількість зразків, які було зібрано для кожного випробування, метод відбору, що застосовувався і чому, як оброблялися дані (статистика, повторюваності, тощо) і навіть методику статистичного аналізу.

Таким же стислим і «чітким» має бути текст рубрики *Results* (Результати). Він зазвичай містить таблиці і діаграми, тому обсяг може сягати 3 сторінок. У цьому підрозділі необхідно надати відповіді

на такі питання: *Що було знайдено / відкрито? Чого не було знайдено / відкрито? Що було знайдено несподівано (наприклад, те, що суперечить гіпотезі)* [2]. Зауважимо, що автори мають розрізняти показові результати та другорядні і не висвітлювати всі, проте включення суперечливих результатів є обов'язковим.

Для викладу аналізу отриманих даних використовують рубрику *Discussion (Обговорення / Розгляд)*. Хоча часто їх поєднують (*Results and Discussion*). Цей підрозділ за обсягом може бути до 3 сторінок і передбачає відповіді на такі питання і у такій послідовності: 1. *Чи підтверджують отримані дані те, що було заявлено на початку статті?* 2. *Як отримані результати порівнюються з тим, чого дійшли інші автори? На скільки вони узгоджуються?* 3. *Яке власне тлумачення автора отриманих результатів?* 4. *Які ще існують тлумачення?* 5. *Які обмеження проведених досліджень? Які ще фактори можуть впливати на отримані результати? Чи повідомлено про все, що могло б зробити отримані результати недостовірними?* 6. *Чи виявляють будь-яке розуміння певні недоліки недосконалості, помилки, тощо?* 7. *Чи роблять надані тлумачення будь-який внесок до нового розуміння проблеми, яка досліджується? В якому випадку вони передбачають недоліки або покращення результатів інших досліджень?* 8. *Яку зовнішню значимість мають отримані результати? Як вони можуть бути поширені на інші сфери?* 9. *Які можливі висновки чи застосування мають отримані результати?* 10. *Які подальші дослідження необхідні для пояснення проблем, яких стосувалося наявне дослідження?* [2].

Підрозділ *Conclusions (Висновки)* не є просто стислим поданням змісту статті. Не слід також повторювати те, що було викладено в анотації та вступі. Зазвичай зміст підрозділу розкривається у одному-двох абзацах. Найчастіше висновки включають таку інформацію: дуже стислий перегляд найбільш важливих результатів з вказуванням на те, як це поліпшить стан окремої галузі; заключну оцінку важливості та значущості результатів з точки зору їх значення та впливу разом із можливістю поширення на інші галузі; зазначення обмежень дослідження (хоча секція *Discussion / Обговорення* може бути більш прийнятною для цього); пропозиції щодо покращення (з огляду на обмеження); рекомендації щодо подальшої роботи (або для автора, або для наукової спільноти); рекомендації щодо змін політики, курсу, стратегій тощо.

Отже, робота над матеріалами для публікації їх у міжнародному виданні з незалежним рецензуванням має певні особливості, врахування яких дозволить вітчизняним науковцям готувати та видавати якісні статті, поширюючи власні результати серед глобальної

наукової спільноти і забезпечуючи успішну інтеграцію вітчизняної науки у світовий науковий простір.

Література

1. Лузан П.Г., Тітова О.А. Наукові результати як критерії якості педагогічного дослідження. *Технологічна і професійна освіта: проблеми і перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конфер. (м. Глухів, 9 травня 2024 р.). Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 2024. С. 134-138.

2. Wallwork A. English for writing research papers. New York: Springer Science+Business Media, 2011. 325 p.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-45>

ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙ З ФІЛОЛОГІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Томчаковська Юлія Олегівна

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Війна, що розгортається на території України, вплинула на всі сфери життя, включаючи освіту та наукову діяльність. Підготовка дисертацій з філології в умовах воєнного стану стала особливо складним процесом, який вимагає нових підходів та адаптації. У цій статті розглянемо основні виклики, з якими стикаються науковці, а також можливі шляхи їх подолання.

Воєнний стан призводить до багатьох обмежень, які безпосередньо впливають на процес підготовки дисертацій. Зокрема, через руйнування інфраструктури і переміщення значної частини населення, багато науковців втратили доступ до своїх робочих місць, бібліотек, архівів та інших ресурсів, необхідних для проведення досліджень. Крім того, через загальну нестабільність та небезпеку, які супроводжують воєнний стан, багато дослідників змушені переорієнтувати свої дослідження на більш доступні теми або переносити акцент на теоретичний аспект роботи.

Однак навіть у таких умовах існують можливості для продовження наукової діяльності. Завдяки сучасним цифровим технологіям, науковці

мають можливість використовувати онлайн-бази даних, електронні бібліотеки та інші ресурси, доступ до яких можливий через Інтернет. Це дозволяє мінімізувати втрати доступу до важливих джерел інформації.

Війна також змінює фокус багатьох філологічних досліджень. Зростає інтерес до вивчення тем, пов'язаних із війною, зокрема мовного аспекту пропаганди, ролі мови у формуванні національної ідентичності, впливу війни на розвиток літератури та культури [2; 3]. Дослідники починають звертати більше уваги на аналіз мовлення в умовах конфлікту, вивчають трансформації, що відбуваються в мові та літературі під впливом воєнних дій [1].

Ці нові напрямки досліджень відкривають можливості для науковців працювати з матеріалом, який відображає реалії сьогодення. Водночас, це дозволяє українським філологам вносити свій внесок у розуміння глобальних процесів, пов'язаних з війною, зокрема через аналіз інформаційних та культурних контекстів.

Одним із найбільших викликів, з якими стикаються дисертанти під час війни, є психологічний тиск. Постійний стрес, тривога за власне життя та безпеку близьких, а також невизначеність щодо майбутнього створюють додаткові труднощі для наукової роботи. Для багатьох молодих науковців знайти мотивацію для продовження досліджень у таких умовах стає надзвичайно складно.

Для подолання цих викликів важливо забезпечити психологічну підтримку науковців. Це може включати як індивідуальні консультації з психологами, так і створення спільнот, де науковці можуть обмінюватися досвідом та підтримувати один одного.

В умовах воєнного стану міжнародна співпраця стає особливо важливою. Завдяки налагодженню контактів з іноземними науковими установами, українські філологи можуть отримувати доступ до додаткових ресурсів, брати участь у міжнародних конференціях та проектах, а також використовувати можливості для стажування за кордоном. Це допомагає не тільки зберегти науковий потенціал країни, але й інтегрувати українську науку в глобальний контекст.

Підготовка дисертацій з філології в умовах воєнного стану є складним, але можливим завданням. Незважаючи на виклики, науковці можуть знайти нові шляхи для продовження своєї роботи, використовуючи доступні цифрові ресурси, змінюючи тематику досліджень та звертаючись до міжнародної спільноти за підтримкою. Головне – зберегти мотивацію та продовжувати розвивати науку навіть у найскладніших умовах.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.
2. Фурсіна Н. А. Дискурс сучасного військового конфлікту. Полікомплексні війни. *Економіка та держава*. 2019. № 4. С. 112–118.
3. Шкута О. Г. Відтворення військової термінології українською мовою (на матеріалі сучасних публіцистичних текстів). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. Вип. 34. С. 273–277.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-46>

АКТУАЛЬНІ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В МЕЖАХ КОМУНІКАТИВНОЇ ПАРАДИГМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Томчаковський Олександр Георгійович

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри прикладної лінгвістики

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

В умовах воєнного стану комунікативна парадигма досліджень набуває нового значення, що відображається в актуальних темах дисертаційних робіт. Сучасні науковці все більше звертаються до аналізу комунікаційних процесів у контексті конфліктів, пропаганди та інформаційної безпеки. Ці теми стають ключовими у дослідженнях, оскільки вони дозволяють глибше зрозуміти вплив війни на комунікативний простір суспільства. Невербальна комунікація – це спосіб обміну інформацією без використання слів, що включає в себе такі форми вираження, як жести, міміка, поза, погляд, інтонація голосу, дотики, а також використання простору і часу. Невербальні сигнали часто передають емоції, наміри або настрої, доповнюють або навіть замінюють вербальну комунікацію [1].

Невербальна комунікація в умовах війни відіграє важливу роль у передачі емоцій, намірів і стратегічних повідомлень, особливо коли вербальні засоби спілкування обмежені або небезпечні. Вона включає жести, міміку, поставу, фізичну відстань між людьми, а також символіку, яка використовується у військовому середовищі. Під час

бойових дій невербальна комунікація часто стає основним способом взаємодії. Наприклад, військові можуть використовувати жести або сигнали руками для координації дій без необхідності голосового спілкування, що може видати їхню позицію. Також міміка і рухи тіла можуть передавати емоційний стан, що важливо для підтримки бойового духу та взаємної підтримки серед військових.

Крім того, у військовому середовищі важливим елементом невербальної комунікації є використання символів, таких як прапори, емблеми чи одяг. Ці елементи не лише визначають приналежність до певної групи, але й можуть мати потужний вплив на мораль, демонструючи силу або єдність.

Таким чином, невербальна комунікація в умовах війни є критично важливим аспектом, який дозволяє передавати емоційні й тактичні сигнали, підтримувати зв'язок між людьми та групами, а також формувати ідентичність та моральний дух в умовах конфлікту.

Дослідження невербальної комунікації в умовах війни охоплює кілька важливих напрямів, які допомагають глибше зрозуміти поведінку людей під час конфліктів та кризових ситуацій [2]. Одним із ключових аспектів є вивчення невербальної комунікації у військових операціях, де аналізуються жести, сигнали та пози, які використовуються військовими для безпечного спілкування під час бойових дій. Це допомагає зрозуміти, як невербальні засоби використовуються для координації дій, передачі наказів і взаємної підтримки в критичних ситуаціях.

Іншим важливим напрямом є дослідження вираження емоцій через невербальні засоби, зокрема, як страх, гнів, смуток або відвага передаються через міміку, жести, поставу та інші невербальні форми комунікації під час війни. Це дозволяє краще зрозуміти емоційний стан військових і цивільних осіб у воєнних умовах, а також їхні реакції на стресові ситуації. У контексті травми і посттравматичного стресу важливим є дослідження невербальних проявів, які можуть свідчити про наявність посттравматичного стресового розладу (ПТСР) у тих, хто пережив воєнні дії. Вивчення невербальних ознак, таких як нервозність, відстороненість або агресія, є ключовим для надання своєчасної психологічної допомоги.

Важливе місце займає дослідження символіки та невербальних знаків, таких як прапори, емблеми та кольори, які мають потужний емоційний вплив у військовому середовищі. Вони використовуються для ідентифікації союзників і ворогів, а також для підвищення бойового духу через символічні елементи. Дослідження міжкультурної невербальної комунікації під час війни також є актуальним, оскільки в умовах, де взаємодіють люди з різних культур, відмінності в

невербальних комунікативних практиках можуть впливати на взаєморозуміння або викликати конфлікти. Це вивчається для того, щоб зрозуміти, як різні культури інтерпретують невербальні знаки і як це впливає на співпрацю або напруженість у міжнародних військових коаліціях.

Окрему увагу приділяють невербальній комунікації через соціальні мережі, де в сучасних конфліктах візуальні образи, фотографії та відео можуть мати значний вплив на громадську думку. Дослідження в цьому напрямі зосереджуються на аналізі того, як візуальні невербальні елементи використовуються для формування наративів і впливу на сприйняття війни у громадянському суспільстві.

Література

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія, 2004. 344 с.

2. Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (м. Київ, 26 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2024. 307 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-47>

ВИМОГИ ДО ДИСЕРТАЦІЙНИХ РОБІТ – ДОСВІД КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Філіпович Мирослава Богданівна

*кандидат історичних наук, доцент,
професор кафедри всесвітньої історії*

*Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

Сучасний розвиток науки сьогодні важко уявити без формалізованого підходу, адже написання дисертаційних робіт завжди супроводжується певними вимогами. Попри те, що більшість сфер економічного, культурного, суспільно-політичного буття в Європі проходить певну уніфікацію з метою вироблення єдиних підходів та стандартів, однак і до сьогодні майже кожна європейська країна питання наукових досліджень перше за все регулює власним, внутрішнім законодавством.

Так, зокрема, найближча територіально і ментально європейська країна Польща, у 2020 році провела реформи у галузі підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів і має цілий ряд нормативних документів які врегульовують питання щодо присудження наукового ступеня та вимог до наукових робіт. Так, надаючи значну автономію своїм університетам у цьому питанні, однак правовою основою є Закон про вищу освіту і науку від 20 липня 2018 року, стаття 187.1. якого регламентує, що «у докторській дисертації: 1. викладаються загальнотеоретичні знання кандидата з дисципліни або дисциплін та вміння самостійно проводити наукову або художню роботу. 2. Предметом докторської дисертації є оригінальне розв'язання наукової проблеми, оригінальне рішення в галузі застосування результатів власних наукових досліджень в економічній чи соціальній сфері або оригінальне мистецьке досягнення. 3. Докторська дисертація може бути письмовою роботою, що включає наукову монографію, збірник опублікованих і тематично пов'язаних наукових статей, проектний, конструкторський, технологічний, виконавчий або художній твір, а також самостійну і відокремлену частину колективного твору. 4. До докторської дисертації додається автореферат англійською мовою, а до докторської дисертації, підготовленої іноземною мовою, додається автореферат польською мовою. Якщо докторська дисертація не є письмовою працею, то додається опис польською та англійською мовами» [2]. У авторефераті, про який йдеться в пункті 4 статті 187.1, має бути представлена дисертація повністю, тобто всі її елементи – вступ, гіпотези, цілі, матеріали та методи, результати, висновки.

Ще одним нормативним документом який регулює процедуру присудження наукового звання є Положення Міністра науки та вищої освіти від 19 січня 2018 року про детальний порядок та умови проведення заходів у процедурі присудження докторантури, у процедурі габілітації та в порядку присвоєння звання професора. Юридичне визначення поняття наукова стаття та наукова монографія міститься в § 9 і § 10 Положення Міністра науки і вищої освіти від 22 лютого 2019 року про оцінювання якості наукової діяльності [2].

Водночас слід наголосити, що формальні вимоги до дисертації та її прийняття до захисту належить до компетенції суб'єктів докторантур. Визначивши на загальнодержавному рівні структуру докторської дисертації, обсяг дисертаційних робіт відносить до внутрішньої діяльності самих наукових установ чи освітніх закладів які мають докторантуру [4].

Цікавим є нормування даної сфери у Литві, адже ця країна, як і Україна була в радянській системі освіти. Основою всіх норм у цій сфері є постанова Уряду Литовської Республіки № 897 від 11 липня 2001 року «Про затвердження Положення про докторську дисертацію»

та Положення «Про докторантуру в університетах». Загалом у Литві є два типи робіт які можуть подаватися до захисту – дисертація на основі цілісного видання та на основі публікацій. До кожного з них виписуються чіткі вимоги. Докторанти, порадившись з керівниками, при складанні плану роботи вказують, який тип дисертації вони будуть готувати і подавати на захист. Докторські комісії наукових напрямів під час першої атестації докторанта оцінюють тип дисертації, передбачений робочим планом і планом підготовки і публікації наукових статей. Під час наступних атестацій докторські комісії наукових напрямів оцінюють виконання етапів, передбачених робочим планом підготовки дисертації на основі комплексу наукових статей. Якщо в середині третього курсу докторант не досяг результатів, необхідних для підготовки дисертації на основі збірника наукових статей, докторська комісія має право доручити докторанту підготувати докторську дисертацію як цілісне видання. Така процедура унормовується внутрішніми наказами установи в якій докторант навчається. Докторська дисертація, як цілісне видання, пишеться мовою, затвердженою докторською комісією наукового спрямування.

Рекомендований обсяг дисертації як цілісного видання – 4-10 авторських аркуші (один авторський аркуші складається з 40 000 знаків, включаючи пробіли). Дисертація на основі сукупності наукових статей пишеться мовою, затвердженою докторською комісією наукового спрямування. Дисертація на основі сукупності наукових статей (у галузях соціальних, фізичних і технічних наук) повинна складатися не менше ніж з 1 рецензії на обсяг авторського аркуша, анотації (написаної мовою, відмінною від підготовленої рецензії) та копій наукових публікацій дисертації за темою дисертації. Найбільш важливі результати досліджень повинні бути опубліковані дисертацією не менше ніж в чотирьох статтях, логічно пов'язаних з темою дисертації (хоча б одна з яких дисертація є першим співавтором), надруковані в міжнародних наукових журналах з коефіцієнтом цитування в Clarivate Analytics Web of Science (в областях соціальних, фізичних і технологічних наук) або в базі даних Scopus (в області соціальних наук, якщо це передбачено положеннями про докторантуру), і входження в кватиль Q1 або Q2 [3].

Чехія на відміну від Польщі та Литви, досить чітко визначає обсяги та вимоги до дисертаційних робіт. Так, дисертація повинна бути більш розгорнутою і науково цінною. Як правило, вона є результатом вирішення конкретної науково-дослідної задачі. Стандартний обсяг дисертації зазвичай становить не менше 120 стандартних сторінок (без додатків) і не повинна перевищувати 250 стандартних сторінок. У дисертації здобувач представляє результати своєї роботи, створеної під час навчання за докторською програмою. Науковий керівник разом із завідувачем визначеного підрозділу несуть відповідальність за забезпечення студента умовами, необхідними для виконання вимог докторської програми. Докторська дисертація повинна містити

оригінальні результати, вже опубліковані або прийняті до публікації. Детальні вимоги до опублікування результатів та обсягу дисертації встановлюються докторською радою.

Дисертацією може визнаватися також сукупність вже опублікованих або прийнятих робіт на задану тему. Дисертація написана мовою, на якій реалізується докторська програма, або мовою, визначеною для цього в специфікації докторської програми. У докторській програмі, що реалізується чеською мовою, факультет може передбачити можливість подання дисертації словацькою мовою. Дисертація завжди може бути подана англійською мовою, якщо це прямо не заборонено специфікацією програми. За погодженням з докторською колегією дисертація може бути подана і іншою мовою. (4) Докторська дисертація завжди подається в електронному вигляді. Якщо так визначає докторська колегія, дисертація подається і в друкованому примірнику. У Чехії, вся процедура та вимоги до дисертації нормуються рішенням докторських рад які діють у навчальних закладах. Основною вимогою, є те, що вони всі мають бути опубліковані оприлюднені. Заклад вищої освіти публікує докторські роботи, за якими відбувся захист, включаючи відгуки опонентів та запис про хід і результат захисту, через базу даних кваліфікаційних робіт, що підпорядковуються вищого закладу освіти. Спосіб публікації визначається внутрішнім положенням про вищий навчальний заклад. Університет не публікує дисертацію, якщо вона вже була опублікована іншим способом.

Докторські дисертації, що подаються здобувачем на захист, також повинні бути доступні для загального огляду в місці, визначеному внутрішнім розпорядженням закладу вищої освіти, не пізніше ніж за п'ять робочих днів до захисту, або, якщо це не зазначено, на робочому місці закладу вищої освіти, де має відбутися захист дисертації. Будь-хто може зробити виписки, копії або копії опублікованого твору за власний рахунок.

Подаючи дисертацію, автор дає згоду на публікацію своєї роботи відповідно до цього Закону, незалежно від результату захисту. Вищий навчальний заклад може відкласти публікацію дисертації, але не більше ніж на 3 роки. Відомості про відтермінування опублікування разом з обґрунтуванням повинні бути опубліковані там же, де публікуються роботи. Заклад вищої освіти без невиправданого зволікання після захисту докторської дисертації, яка підлягає відтермінуванню опублікування відповідно до першого речення, надсилає до Міністерства на зберігання один примірник дисертації [1].

Таким чином, наведені практики країн ЄС свідчить, про різні підходи у формалізованому процесі захисту наукових досліджень та вимог до дисертаційної роботи.

Література

1. Disertační práce. <https://www.podklady24.cz/>
2. Komunikaty, komunikat-nr-19-2020-w-sprawie-skladania-rozpraw-doktorskich. <https://www.rdn.gov.pl/komunikaty,komunikat-nr-192020-w-sprawie-skladania-rozpraw-doktorskich.html>
3. Reikalavimai-disertacijai. <https://view.officeapps.live.com>
4. Wymagania dotyczące przygotowania rozprawy doktorskiej_13.07.2020.pdf (up.poznan.pl)

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-48>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ У ЛЬВІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ МЕДИЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО В КРИЗОВИХ УМОВАХ: АДАПТАЦІЯ ТА ВИКЛИКИ

Чемерис Орест Мирославович

*доктор медичних наук, професор, ректор
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

Сергієнко Вікторія Олександрівна

*доктор медичних наук, професор, проректор з наукової роботи
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

Сніговська Ольга Йосипівна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри латинської та іноземних
мов, співробітник відділу аспірантури та докторантури
Львівський національний медичний університет
імені Данила Галицького
м. Львів, Україна*

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького – це заклад вищої освіти, що здійснює підготовку бакалаврів, магістрів, а також здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії галузі знань 22 Охорона здоров'я зі спеціальностей: 221

«Стоматологія», 222 «Медицина», 226 «Фармація, промислова фармація» та 228 «Педіатрія».

Підготовка здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії здійснюється:

- заочною (денною, вечірньою) формою навчання за державним замовленням;
- заочною (денною, вечірньою) або заочною формою навчання за кошти юридичних та фізичних осіб;
- поза аспірантурою [1], [2].

Наукова діяльність в Університеті проводиться на 76 кафедрах, у науково-дослідному інституті епідеміології та гігієни, центральній науково-дослідній лабораторії та лабораторії промислової токсикології, ініціативна пошукова тематика останніх включає 62 науково-дослідні теми, шість з яких за пріоритетним фінансуванням МОЗ України, а також спільні науково-дослідні роботи з Державною установою «Інститут патології крові та трансфузійної медицини Національної академії медичних наук України» та «Інститутом спадкової патології Національної академії медичних наук України».

Війна в Україні стала випробуванням для всіх сфер суспільного життя, зокрема й для системи освіти. Вища медична освіта, яка є ключовою для підготовки нових фахівців, також зазнала серйозних змін. У складних умовах воєнного часу перед здобувачами вищої освіти та викладачами постали нові виклики, які вплинули на навчальний процес, проведення наукових досліджень, а також психологічний стан учасників [3].

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, як один із провідних закладів, зазнав суттєвих змін, проте водночас продемонстрував здатність до адаптації.

Значною мірою війна вплинула і на наукові дослідження. Університет, як і багато інших закладів, стикається з труднощами через обмеження фінансування наукових робіт, однак, продовжує шукати шляхи для збереження академічної та наукової діяльності на належному рівні, зокрема через зміцнення міжнародної співпраці.

Практична підготовка – це основа медичної освіти. Проте, через війну багато клінічних баз виявилися недоступними, а наявні лікарні зосередили свої ресурси на лікуванні поранених і постраждалих від бойових дій. Це обмежило можливості для студентів та аспірантів проходити навчання та проводити наукову діяльність. До того ж, зростання навантаження на медичні установи обмежило доступ до пацієнта з метою реалізації наукових досліджень. ЛНМУ, розташований у відносно безпечному регіоні, продовжує надавати можливості стажування у місцевих лікарнях завдяки тісній співпраці з

закладами охорони здоров'я, а також створює власну мережу Університетських клінік.

Постійний стрес і небезпека, спричинені бойовими діями, значно впливають на психологічний стан як викладачів, так і здобувачів освіти. Викладачі стикаються з додатковими навантаженнями через необхідність швидкого переходу на нові формати навчання, що призводить до вигорання. Студенти та аспіранти, окрім труднощів із навчанням, змушені переживати загрози для власної безпеки та безпеки своїх близьких [4]. В Університеті запроваджено спеціальні програми підтримки для студентів і викладачів, що допомагають долати стрес. Крім того, Університет активно включився у волонтерську діяльність: забезпечення психологічної допомоги, медичної допомоги, реалізація відповідних курсів, в тому числі з тактичної медицини.

Таким чином, формується унікальний досвід роботи в умовах надзвичайних ситуацій, що також сприяє розвитку таких важливих якостей, як стресостійкість, лідерство та здатність ухвалювати швидкі рішення в кризових умовах [5].

Університет забезпечує можливість аспірантам публікації власних наукових досліджень, зокрема у збірниках наукових праць: «Праці наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка», «Львівський медичний часопис», «Львівський клінічний вісник», «Експериментальна та клінічна фізіологія і біохімія», «Клінічна фармація, фармакотерапія та медична стандартизація», «Алергія у дитини», «Медичне право», збірник наукових праць «Актуальні проблеми профілактичної медицини», «Via Stomatologiae».

Щоб забезпечити належний рівень забезпечення медичної освіти та проведення наукових досліджень, в умовах війни, необхідно вжити низку заходів:

- реформування навчальних програм: адаптація програм до реалій воєнного часу, включаючи курси з надання екстренної допомоги в польових умовах та кризового управління в медицині [6];

- розвиток дистанційних технологій: впровадження сучасних технологій для створення інтерактивних платформ [7];

- психологічна підтримка: впровадження програм психологічної підтримки для викладачів та студентів, які забезпечать збереження ментального здоров'я;

- зміцнення міжнародної співпраці: участь у спільних проектах, отримання доступу до міжнародних ресурсів.

Завдяки цим заходам вища медична освіта зможе зберегти свій високий рівень навіть у складних умовах, забезпечуючи підготовку фахівців, здатних надавати допомогу в кризових ситуаціях.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року № 1556-VII.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.05.2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів».
3. Бойчук, Т. М., & Савчук, Л. О. (2022). Вища медична освіта в умовах пандемії та війни: виклики та перспективи. Наукові праці Національного університету охорони здоров'я України, 3(10), 45-52.
4. Грушко, О. В., & Коваленко, І. С. (2023). Психологічна підтримка в умовах воєнного часу: медичні аспекти. Психологічні та медичні дослідження, 2(5), 67-74.
5. Левченко, Ю. В. (2023). Волонтерство в охороні здоров'я під час війни: досвід та можливості для майбутніх медиків. Журнал медичної освіти і науки України, 5(15), 29-35.
6. Слободян, В. А. (2022). Війна як фактор змін в системі вищої освіти: нові виклики та можливості. Освіта України в умовах війни, 1(1), 12-19.
7. Тимченко, І. П. (2023). Вища медична освіта в Україні під час війни: адаптація навчальних програм та дистанційна освіта. Медична освіта: виклики сучасності, 4(2), 38-44.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-49>

ПРОЄКТНИЙ МЕТОД У ВИКЛАДАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМ СТУПЕНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Швелідзе Лідія Дмитрівна

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Національний університет «Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

Процес підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) вимагає використання інноваційних методів навчання, які удосконалюють науково-дослідницькі навички, навички критичного мислення, міждисциплінарні компетентності, та які являються необхідними при написанні дисертаційних робіт. У цьому контексті англійська мова відіграє важливу роль як засіб міжнародної наукової комунікації та інструмент доступу до глобальних інформаційних

ресурсів. Одним із ефективних підходів до викладання англійської мови здобувачам ступеня доктора філософії (PhD) є проєктний метод, що дозволяє інтегрувати мовленнєві навички з професійною діяльністю та актуальними науковими дослідженнями безпосередньо пов'язаними зі сферою наукових інтересів. Цей метод сприяє розвитку здібностей необхідних для проведення якісних досліджень та підготовки дисертаційних робіт, а також підвищує мотивацію до вивчення англійської мови.

Проєктний метод навчання, який базується на принципах активного, інтерактивного та проблемно-орієнтованого підходів, є одним із найбільш ефективних способів засвоєння англійської мови. Він дозволяє поєднувати теоретичні знання з практичними вміннями, розвивати науково-дослідницькі навички та підходити до вирішення проблем комплексно. Актуальність використання проєктного методу зумовлена потребою в підготовці висококваліфікованих науковців, здатних ефективно комунікувати англійською мовою у міжнародному академічному середовищі [1, с. 220]. Крім того, для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) проєктний метод надає можливість не лише вдосконалювати англійську мову, а й опановувати нові знання у межах своєї спеціальності, працювати з пошуком та аналізом інформації, джерелами іноземною мовою, розвивати навички наукової комунікації та співпраці.

Проєктний метод навчання орієнтований на активне залучення здобувачів до освітнього процесу через створення й реалізацію проєктів на базі міждисциплінарних тем і проблем. Використання цього методу дозволяє розвивати критичне мислення, аналітичні здібності, креативність, а також підвищувати рівень англійської мови. У процесі створення проєктів здобувачі отримують досвід дослідження та аналізу, розвивають навички академічного письма, публічного виступу та аргументації.

Проєктний метод сприяє підвищенню мотивації здобувачів ступеня доктора філософії до вивчення англійської мови, оскільки забезпечує можливість реалізації індивідуальних наукових інтересів та особистісного розвитку. Завдяки залученню до проєктної діяльності здобувачі працюють над темами, які є значущими для їхнього академічного та професійного становлення. Це створює додатковий стимул для підвищення рівня англійської мови як інструменту наукової комунікації [2].

Таким чином, переваги проєктного методу для здобувачів ступеня доктора філософії є:

1. Розвиток критичного мислення: Здобувачі аналізують наукову інформацію, проводять зіставлення, роблять висновки, що є необхідним для науково-дослідницької діяльності.

2. Підвищення мотивації до навчання: Проекти часто пов'язані з особистими науковими інтересами здобувачів, що підвищує їхню зацікавленість та мотивацію до вивчення англійської мови як інструменту дослідження.

3. Формування комунікативних компетентностей: Робота над дослідженнями та проектами часто включає взаємодію з зовнішніми експертами та науковцями у вигляді участі у конференціях, семінарах та інших заходах, де здобувачі представляють результати своїх розвідок у вигляді як усних (презентації, обговорення, доповіді), так і письмових (написання наукових текстів) форм.

4. Розвиток навичок самостійної роботи: Проекти сприяють розвитку навичок самостійного пошуку та аналізу інформації, а також вміння працювати в команді, що є необхідним для міжнародного академічного співробітництва.

Проектний метод можна ефективно інтегрувати з іншими методами навчання англійської мови, такими як метод кейсів, проблемно-орієнтоване навчання, дискусії тощо. Наприклад, метод кейсів можна використовувати на етапі підготовки до проекту для аналізу реальних ситуацій, що допомагає студентам зрозуміти контекст та основні проблеми, пов'язані з обраною темою. Рольові ігри та дискусії можна включати в процес підготовки до публічного захисту проекту, що сприяє розвитку навичок аргументації та публічного виступу [3].

Проектний метод може бути інтегрований у курс англійської мови для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) на різних етапах навчання. Це можуть бути як короткострокові, спрямовані на вирішення конкретних завдань, так і довгострокові проекти, що передбачають комплексне дослідження певної проблеми.

Основні етапи реалізації проектного методу у викладанні англійської мови здобувачам включають:

1. Вибір теми та постановка завдань. Тематика проектів повинна відповідати науковим інтересам здобувачів, що сприятиме їхній мотивації та залученню до роботи. Важливо також визначити чіткі завдання, які мають бути виконані в процесі роботи над проектом.

2. Планування та організація роботи. На цьому етапі здобувачі спільно з викладачем планують роботу над проектом, визначають основні етапи, ресурси та засоби реалізації завдань. Важливо також встановити часові рамки виконання проекту та визначити критерії оцінювання.

3. Реалізація проекту. На цьому етапі студенти працюють над виконанням завдань, пов'язаних з проектом. Здобувачі проводять дослідження, збирають і аналізують інформацію, розробляють матеріали для презентації результатів.

4. Презентація результатів. Підсумковим етапом є презентація результатів проекту, яка може бути проведена у формі наукової доповіді, презентації або іншого формату, відповідно до специфіки проекту. Важливо, щоб здобувачі мали можливість представити свої результати англійською мовою, що сприятиме вдосконаленню їхніх комунікативних навичок.

5. Рефлексія та оцінювання. Після завершення проекту важливо провести рефлексію, під час якої здобувачі аналізують виконану роботу, обговорюють успіхи та труднощі, роблять висновки щодо подальшого розвитку своїх навичок. Викладач також надає зворотний зв'язок та оцінює результати роботи над проектом.

Викладач відіграє важливу роль у плануванні, організації та контролі за виконанням проектної діяльності. Від його кваліфікації, підготовки та вміння надати якісний зворотний зв'язок залежить успішність впровадження проектного методу. Викладач має бути фасилітатором, ментором та консультантом, що сприяє розвитку самостійності здобувачів та їхньої наукової творчості.

Серед основних викликів використання проектного методу можна виділити [2-5]:

1. Проблеми часу та ресурсів: Реалізація проектів вимагає значних часових та матеріальних витрат як з боку здобувачів, так і викладачів.

2. Рівень підготовки викладачів: Для ефективного застосування проектного методу викладачі повинні мати відповідну методичну підготовку та досвід роботи з інноваційними методами навчання.

3. Складність оцінювання результатів: Оцінювання проектної роботи має бути комплексним і враховувати не лише кінцевий продукт, але й процес його створення, командну роботу та індивідуальний внесок кожного здобувача.

Отже, відзначимо, що проектний метод є ефективним інструментом у викладанні англійської мови здобувачам ступеня доктора філософії. Він сприяє розвитку академічних мовленнєвих навичок, підвищенню мотивації до навчання, формуванню дослідницьких компетентностей та інтеграції міждисциплінарних знань. Використання проектного методу дозволяє зробити процес вивчення англійської мови більш цікавим, практично орієнтованим та ефективним для підготовки висококваліфікованих науковців, здатних до активної участі у міжнародній академічній спільноті. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методичних рекомендацій щодо інтеграції

проектного методу в освітні програми для здобувачів ступеня доктора філософії (PhD) та аналізу його ефективності в різних контекстах навчання.

Література

1. Никонорова Л. Інноваційні технології в освіті: метод проєктів у вивченні іноземних мов. *Інноватика у вихованні*. 2020. № 2(11). С. 216-222.

2. Кравченко Г. Ю., Мовмига Н. Є. Проектний підхід як складова педагогічної інноватики на шляху до якісної вищої професійної освіти: монографія. *Pedagogical and psychological sciences: development prospects in countries of Europe at the the beginning of the third millennium: Collective monograph. Volume 2*. Riga Izdevnieciba "Baltija Publishing". 2018. Р. 192-209.

3. Литовченко Н. А. Інтерактивні методи навчання англійської мови. *Англїстика та американистика*. 2013. № 10. С. 91-95.

4. Деркач С. Метод проєктів у навчанні практичної граматики англійської мови. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2022. № 1(50)). С. 73-76.

5. Шевченко М. Застосування інноваційних методів на уроках англійської мови (на прикладі проєктного методу). *Молодий вчений*. 2021. № 5(93). С. 222-225.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-50>

СЕКТОР БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМОК НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Швець Дмитро Володимирович

*доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України, ректор
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

В Конституцією України задекларовано, що захист суверенітету й територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. У зв'язку з чим належна і ефективної системи управління сектору безпеки й оборони України сьогодні, як ніколи, являється не лише першочерговим напрямком

діяльності органів державної влади, а й одним з основних предметів наукових досліджень [1, с. 57].

Доктринальні визначення сектору безпеки і оборони України відображені у працях багатьох науковців. На думку А. І. Семенченко, «сектор безпеки, призначений для забезпечення національної безпеки та оборони, інтегрує питання політичної, економічної, інформаційної, екологічної, воєнної та інших сфер безпеки, розв'язання яких забезпечується воєнними й невоєнними методами і в яких безпека та воєнні методи не є домінуючими [3, с. 17]. Зокрема В. Гречанінов, вважає за потрібне залучати до сектору безпеки і оборони, крім «силових» структур, також дипломатичні служби та оборонну промисловість [4].

Правова природа поняття сектору безпеки і оборони визначається також законодавчими актами України, такими як: Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про національну безпеку України», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», Закон України «Про боротьбу з тероризмом» тощо.

Аналізуючи чинне законодавство, що регулює діяльності Національної поліції, можемо виділити основні предмети наукових досліджень в системі вивчення проблем сектору безпеки і оборони:

- захист конституційних прав і свобод громадян, суспільства та держави в цілому;
- охорона суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави;
- збереження та охорона чинного конституційного ладу;
- боротьба зі злочинністю, зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів;
- гарантування державного захисту прав і свобод людини і громадянина;
- служіння суспільству шляхом підтримання публічної безпеки і порядку;
- сприяння безпеці та зниження кількості випадків громадських заворушень;
- підвищення рівня безпеки населення.

Вищезазначені завдання пропонуємо згрупувати за наступними критеріями:

- завдання захисного напрямку (охорона суверенітету, територіальної цілісності та конституційного ладу держави, збереження та охорона чинного конституційного ладу);
- завдання правоохоронного спрямування (боротьба зі злочинністю, зниження рівня злочинності та тяжкості злочинів, попередження виявлення злочинів проти миру і безпеки, тероризму).

Підтримуємо думку Ульянова О.І., Ніколаєва О.Т. що основними шляхами досягнення необхідних оперативних та інших спроможностей складових сектору безпеки і оборони передбачених Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України є – удосконалення законодавчої бази з питань функціонування та розвитку сектору безпеки і оборони з урахуванням відповідних принципів і стандартів ЄС і НАТО; досягнення й підтримання необхідного рівня бойової та мобілізаційної готовності військ (сил) і правоохоронних органів до виконання завдань за призначенням, наближення їх за складом, рівнем підготовки та оснащення озброєнням, військовою і спеціальною технікою до стандартів ЄС та НАТО [6, с. 80].

Враховуючи те, що Національна поліція являється суб'єктом сектору безпеки і оборони пропонуємо:

- вести в робочі програми навчальних дисциплін закладів освіти зі специфічними умовами навчання теми, які б були присвячені саме організації діяльності підрозділів Національної поліції у сфері сектору безпеки і оборони. Де б здобувачі вищої освіти змогли б детально вивчати алгоритм дій поліцейського під час здійснення своїх повноважень у сфері забезпечення безпеки й оборони держави, суспільства, людини й громадянина;

- окрім вивчення теоретичної основи, пропонуємо проводити бінарні й тренінгові заняття із залученням практичних працівників з досвідом роботи у цій сфері та закордонних колег повноваження яких безпосередньо пов'язані із захистом прав у секторі безпеки і оборони. Оскільки поєднання теорії з практичними навичками – є плідний, ефективний результат навчання;

- цілком логічним і необхідним є внесення змін до нормативно-правових актів, а саме: в Закон України «Про Національну поліцію» визначити поліцію суб'єктом сектору безпеки і оборони, а в Законі України «Про національну безпеку» визначити конкретні завдання національної безпеки, що потребують її забезпечення з боку поліції;

- систематично використовувати досвід європейських демократичних країн та міжнародних організацій (НАТО, ЄС) задля удосконалення національного законодавства та усунення прогалин враховуючи досвід практичної діяльності працівників поліції у сфері забезпечення безпеки та оборони, створити правову базу для забезпечення функціонування системи національної безпеки.

Література

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : вибр. наук. пр. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241(дата звернення: 25 травня 2022 року)

3. Семенченко А. І. Ефективність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки. *Наука і оборона*. 2008. № 1. С. 13–19.

4. Гречанинов В. Сектор безпеки України и культура безопасности. Интернет сайт «Громадська ліга Україна НАТО». URL: <http://www.ua2nato.org.ua/2010210209211232211/expert/4322010203229213238219/5572article?tmpl=component&print=1&page>.

5. Нечхаєв С. Погляди на зміст та структуру Концепції розвитку Военної організації держав. *Наука і оборона*. 2007. № 3. С. 23-27.

6. Ульянов О. І., Николаєв О. Т. Національна поліція, як суб'єкт сектору безпеки і оборони. Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України. Харків. 2021. С. 78-80.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-51>

ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙ З АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРІОРИТЕТИ ТА ІННОВАЦІЇ

Шевчук Олександр Михайлович

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Особливої актуальності набуває зміна пріоритетів розвитку адміністративного права у дисертаційних дослідженнях та набуває нагальної потреби в умовах воєнного стану. Ці процеси пов'язані як продовження реформування публічного адміністрування як воєнний так і післявоєнний період. Продовженням євроінтеграційних процесів в Україні [1], зокрема й проведення реформи правоохоронних органів у напрямку розвитку не каральної, а, насамперед, попереджувальної функції дотримання законодавства, в сукупності із проведенням медичної реформи, продовження реформування державної служби, зокрема митних органів, та судових органів. Виникає гостра потреба визначення актуальних проблем розвитку адміністративного права у дисертаційних дослідженнях для подальшого зменшення деструктивних наслідків для органів влади, їх посадових осіб спричинених повномасштабним вторгненням російської федерації на територію України у 2022 році.

Актуалізуються питання запобігання корупції, запобігання корупційними ризикам у усіх сферах публічного адміністрування та

управління із позицій адміністративного права. Актуальними проблемами наукових досліджень в умовах воєнного стану є вивчення адміністративно-правових механізмів управління у секторі безпеки та оборони, й різних видів безпекових питань як митна безпека, воєнна безпека, медична безпека, цивільна безпека, продовольча безпека ветеринарна безпека тощо.

Головні напрями наукової діяльності дисертацій в галузі адміністративного права в умовах воєнного стану повинні бути наукові пошуки розробки методологічних проблем науки адміністративного права в умовах воєнного стану; адміністративної відповідальності та її підстав в умовах воєнного стану; проблем управління сектором безпеки та оборони в умовах воєнного стану; проблем публічного адміністрування органів публічної влади в умовах воєнного стану; проблем захисту та охорони конституційних прав і свобод людини та громадянина в умовах воєнного стану; проблем впровадження електронного врядування та цифровізації в умовах воєнного стану та механізмів штучного інтелекту; проблемні питання державного контролю у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів в умовах воєнного стану; національні та міжнародні адміністративно-правові засоби протидії наркозлочинності в умовах воєнного стану, запобігання корупції засобами адміністративного права в умовах воєнного стану та ін. Окрім того, потрібно на рівні дисертаційних досліджень актуальними проблеми є методологічні питання адміністративно-правової науки, зокрема: проблеми предмета, методу, засобів правового регулювання адміністративного права в умовах воєнного стану, адміністративно-правові режими в умовах воєнного стану; питання адміністративного судочинства в умовах воєнного стану; співвідношення юридичних та інших соціальних норм в умовах воєнного стану; конституційного виміру окремих галузей права в умовах воєнного стану, зокрема питання митного, медичного, інформаційного права в умовах воєнного стану тощо.

Зокрема, у Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого було захищено 2023 та 2024 рр. низка дисертаційних робіт як актуальні питання адміністративного та митного права й досліджувались питання із дослідженої проблематики, зокрема в умовах воєнного стану. Так, приміром, у 2023 році було досліджено «Адміністративно-правове забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я» [2], «Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України» [3] та ін. У роботі «Адміністративно-правове забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я» [2] з'ясовано, що запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я є комплексним

інститутом адміністративного права й перебуває у стані свого розвитку та становлення. При цьому на розвиток та становлення законодавства з питань запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я в межах адміністративного права на сучасному етапі вплинула саме гармонізація національного медичного законодавства з нормами та стандартами ЄС[2]. Запропоновано у роботі й напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я із врахуванням зарубіжного досвіду шляхом: (1) закріплення визначення поняття «конфлікт інтересів» у спеціальному законодавстві (досвід Франції, Канади), форм повідомлення про конфлікт інтересів; виокремлення серед видів конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я як потенційного, так реального, передбаченого у Законі України «Про запобігання корупції» запропоновано виокремити й «уявний конфлікт інтересів» (рекомендації ОЕСР, досвід Канади та ін.); (2) узагальнення моделей (а) «Єдиного реєстру повідомлень про конфлікт інтересів у сфері охорони здоров'я», адміністрування якого здійснювало б НАЗК (досвід Республіки Молдови), а також (б) автоматизованого виявлення ризиків конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я (досвід Румунії); (3) з метою формування єдиного підходу до розуміння і дотримання правил запобігання та врегулювання конфлікту інтересів і пов'язаних з ним обмежень у діяльності осіб, які виконують свої службові чи представницькі повноваження у сфері охорони здоров'я. запропоновано проєкт постанови КМ України «Порядок організації заходів із запобігання та врегулювання конфлікту інтересів в органах МОЗ України», а також передбачити адміністративну відповідальність керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МОЗ України, за нежиття ними заходів щодо врегулювання конфлікту інтересів у підлеглих [2].

Дисертаційне дослідження яке виконано у 2023 році за назвою «Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України» [3] присвячено вивченню особливостей правового регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України, проблем його правозастосування, напрямків удосконалення національного законодавства із врахуванням зарубіжного досвіду держав світу, окремих країнах ЄС. Проаналізовано ветеринарні препарати як категорію митно-правових відносин й виокремлено критерії їх розподілу у митному праві, охарактеризовано їх зміст. Проаналізовані ветеринарні препарати як категорія митно-правових відносин за такими критеріями: залежно від їх різновидів; видів процедур державної реєстрації; від наявності чи відсутності державно-владних повноважень у суб'єктів, які беруть участь у переміщенні ветеринарних препаратів через митний кордон; за їх

митним статусом; за оригіальністю форми їх випуску; за дотриманням законодавства щодо права інтелектуальної власності; за кодом ветеринарних препаратів в Українській класифікації товарів зовніньоекономічної діяльності [3]. Автором сформульовано концептуальні підходи та надано авторські пропозиції та рекомендації щодо вирішення наукового завдання з питань переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України у межах його правового регулювання [3].

У 2024 році, приміром, у дисертації «Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України» [4], здійснено правовий аналіз і вирішення наукового та практичного завдання, що виявляється у визначенні особливостей переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України в межах його правового регулювання, а також запропоновано надання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення досліджуваної проблематики у галузі державної митної справи. У роботі проаналізовано підстави, умови та способи переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України, а також зазначені засоби переміщення товарів [4]. Розглянуто особливості умов та порядку переміщення окремих товарів фізичними особами через митний кордон, їх зміст, зокрема, особистих речей, валютних цінностей, транспортних засобів особистого користування, культурних цінностей, домашніх тварин та ін. Запропоновано напрямки вдосконалення законодавства з питань переміщення товарів фізичними особами через митний кордон та усунення проблем правозастосування в умовах євроінтеграційних процесів з урахуванням сучасних викликів митного права. [4] тощо.

Також відмітимо, що інноваційними напрямками дослідження з питань адміністративного права в умовах воєнного стану, на нашу думку можуть проблеми адміністративно-правових засад політичної функції держави в умовах воєнного та поствоєнного стану в Україні; адміністративно-правові засади забезпечення економічної безпеки держави в умовах повоєнного відновлення України тощо.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. *Офіційний вісник України*. 2014. № 75. Ст. 2125.
2. Мирошнікова А.С. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у сфері охорони здоров'я: дисерт. ...доктора філософії 081 «Право». Харків, 2023. 217 с.

3. Зоріна О.Г. Правове регулювання переміщення ветеринарних препаратів через митний кордон України: дисерт. ...доктора філософії 081 «Право». Харків, 2023. 215 с.

4. Німа А. О. Правове регулювання переміщення товарів фізичними особами через митний кордон України: дисерт... доктора філософії 081 «Право». Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, 2024. 223 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-411-8-52>

ВОЄННИЙ СТАН В УКРАЇНІ ЯК ОСНОВА ПРЕДМЕТУ ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Шкута Олег Олегович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
кримінально-правових дисциплін інституту права та безпеки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Військова агресія російської федерації проти України 2014 р., яка супроводжувалася окупацією, а згодом анексією Автономної Республіки Крим, військовими діями на сході України, в окремих регіонах Донецької й Луганської областей, розпочата 14 квітня 2014 р. антитерористична операція, а з 30 квітня 2018 р. Операція Об'єднаних сил та повномасштабне військово вторгнення рф, результатом чого став проголошений 24 лютого 2022 р. в Україні воєнний стан, не лише позначилися на кримінально-правовій статистиці злочинності в державі, а й стали предметом нових наукових досліджень.

У кримінології більшість українських учених відстоює позицію, згідно з якою стан і тенденції окремого роду злочинності прямо залежать від стану загальної злочинності в державі, що перебуває в тісному взаємозв'язку із загальними, економічними, політичними, соціальними, правовими, організаційними, морально-психологічними та іншими процесами.

До проголошення в Україні воєнного стану така тенденція знаходила своє практичне підтвердження. Проте на прикладі на прикладі проведеного нами наукового дослідження стану й тенденцій вчинення військових кримінальних правопорушень в контексті загальної злочинності було встановлено, що ані загальносоціальні, ані економічні та соціальні процеси в країні не справляють такого надзвичайного впливу на зростання кількості військових кримінальних правопорушень, як зміна воєнно-політичної ситуації в державі [1, ст. 86].

У контексті загальної злочинності показник вчинення військових кримінальних правопорушень у 2014 р. становив 0,8% (4153/529 139), у 2015 р. – 1,1% (6213/565 182), у 2016 р. – 0,6% (3650/592 604), у 2017 р. – 0,9% (4577/523 911), у 2018 р. – 0,8% (3694/487 133), у 2019 р. – 0,8 (3616/444 130), у 2020 р. – 1,1% (4055/360 622) 2021 р. – 0,9% (3037/321 443), у зв'язку із чим можемо констатувати, що з 0,065% у 2013 р. протягом наступних дев'яти років (2014 р. – 24.02.2022) військові кримінальні правопорушення в системі загальної злочинності в державі стали займати близько 1%.

Введений Указом Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. [147] воєнний стан став лакмусовим папірцем до рекордного зростання військової злочинності, у зв'язку із чим на тлі загального зменшення злочинності в державі набуло стрімкого зростання вчинення військових кримінальних правопорушень, середній коефіцієнт якого за 2022 р. – 3,8% у системі загальної злочинності по державі та в 4,5 рази перевищив показник 2021 р. [2, ст. 102].

До прикладу, протягом січня-лютого 2022 р. в Україні було зареєстровано 569 військових кримінальних правопорушень. Лише протягом першого місяця повномасштабних військових дій з РФ в умовах воєнного стану (березень 2022 р.) кількість вчинених військових кримінальних правопорушень зросла майже втричі (1510).

За 2022 рік в Україні було вчинено 362 636 кримінальних правопорушень, з яких 13766/3,8%.

Незважаючи на українсько-російську війну у 2023 році загальна кількість вчинених кримінальних правопорушень склала 475 595, що на чверть (24,8%) перевищило показники минулого року. З них 28 666 склали військові кримінальні правопорушення, що більше ніж в 2 рази перевищило показники минулого року. 838231

Як бачимо, зважаючи на окреслену вище проблему, сьогодні в Україні надзвичайно мало сучасних кримінологічних досліджень присвячених дослідженню злочинності в умовах воєнного стану, що являється предметом нових наукових пошуків.

Література

1. Шкута О.О. Детермінанти злочинності у Збройних Силах України в умовах воєнного стану / Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану : монографія / за заг. ред. Д.В. Швеця, М.О. Семенишина. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 552 с.

2. Дезертирство в Україні: кримінально-правовий та кримінологічний аспект : монографія / А.О. Кавунська, М.В. Корнієнко, О. О. Шкута. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. 226 с.

МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**ПІДГОТОВКА ДИСЕРТАЦІЙ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ
ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

*28 вересня 2024 року
м. Рівне, Україна*

Підписано до друку 30.09.2024. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 9,77. Тираж 100. Замовлення № 0924-62.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
Телефон: +38 (050) 658 08 23
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.